

SOSYALİST POLİTİKA

ÜÇ AYLIK KİTAP DİZİSİ Haziran 1996 Sayı: 9

1 Mayıs: Eyleminin “Muhteva”sını “Sokak” Belirledi

Türkiye Solu “Post”lardan Ne Kadar Muaf?

Metin ÇULHAOĞLU

Türkiye Solu ve Güncel Gözlemler

İlhan Kamil TURAN

Sol’dan Dönüş

Engin ERKİNER

ÖDP’de Berraklaşma

Cihan KESKİN

Sosyalistler Neyi, Nasıl Tartışmalı

İ. Suphi CANDEMİR

Evrensel Sermaye Hakları

Ali Deniz TOROS

SOSYALİST POLİTİKA

SOSYALİST POLİTİKA KİTAP DİZİSİ 9

Sarmal Yayınevi

Babıali Cad. Pak Han No: 16/4 Cağaloğlu-İstanbul

Ankara:

Konur Sokak No: 12/27 Kızılay

Tel: (312) 418 39 50

İÇİNDEKİLER

Sunu / 1

1 Mayıs: Eylemin "Muhteva"sını "Sokak" Belirledi! / 3
Sosyalist Politika

Türkiye Solu "Post"lardan Ne Kadar Muaf? / 13
Metin Çulhaoğlu

Türkiye Solu ve Güncel Gözlemler / 58
İlhan Kamil Turan

Sol'dan Dönüş / 76
Engin Erkiner

ÖDP'de Berraklaşma / 80
Cihan Keskin

Sosyalistler Neyi, Nasıl Tartışmalı / 85
İ. Suphi Candemir

Evrensel Sermaye Hakları / 95
Ali Deniz Toros

Dünya İşçi Sınıfı Mücadelesinin İlerleyişi / 112
Haluk Savaş

'Gerçek'in Televizüel Temsili Üzerine / 120
Ümit Adaklı

SUNU

Büyüdüm, batmış doğal sulara

Yakamozda bir yumuşakça gibi:

Yankılandı içimde kabuklu tuz

ve eşsiz iskeletimi yarattı...

Nasıl anlatsam, ner'deyse yoktu

Mavi ve acı devinimi; solumanın

Bir bir yineledi dalgalar

Tuz ve özsu beni biçimlendirinceye dek.

Tepeden bakışı ve isteği bir dalgarın

Büyük gizlilikle saydam bir kule yapan yeşil ritm,

Kaldı o giz ve çok geçmeden

Duydum kalbimin onunla çarptığını:

Suyla büyüdüğünü sesimin...

Yukarıdaki şiir büyük şair Pablo Neruda'dan; Şiirin başlığı "Gelgitler".

Hareketlenmenin, sıcaklığın ve pratik yoğunluğun daha çok gündeme oturacağı sürecin eşliğini görmekteyiz. Ülke pratiğinin son yıllarda pek sık yaşadığı "gelgitler"de görünen, burjuva siyasetindeki ciddi sıkışmalar ve sürekli yükselerek devam eden sertlik olmaktadır. Önümüzdeki zamanlar, politik kimliği anlamalı sosyal devinimler ve hızlı gelişmelerle solun gündemini yoğunlaştırarak gelmektedir. Bu gelişmelere bağlı biçimde solun büyüme ve serpilme hızının da giderek yükseleceği beklenebilir. Ancak bunun çok boyutlu birçok koşula bağlı olduğunu biliyoruz.

Türkiye soluna ve onun içinde bulunduğu koşullara yönelik değerlendirme, öneri ve alt çizimler bu sayımızın yazılarında yine ağırlıklı yer tutmakta, yazılarımız yine "solumuza" zenginlik getirecek girdileri hedeflemektedir. Bunların içinden Metin Çulhaoğlu'nun "Türkiye Solu "Post"lardan Ne Kadar Muaf?" başlıklı yazısı ile ideolojik-kuramsal alandan adım atılmasının gerekliliğine işaret ediliyor. Kurama yüklenirken görevin "güncelliğe yönelik siyasal çözümleme" olduğunu düşünüyoruz. Kurama yönelme ile ideolojik silkiniş aynı şeyler olmuyor; silkiniş ve hızla yükseliş kaçınılmazdır. Son zamanlarda genel ölçüde görülen marksist kurama dönük ilgi yükselişinin ise tek başına çok şey ifade etmediğini biliyoruz. Metin Çulhaoğlu yazısında, güncelliğe dönük siyasal çözümleme için ipuçlarını somutlaştırmaya girişiyor.

Dergimizin ilk yazısı 1 Mayıs 1996'yı değerlendirmizi kapsıyor. Bu değerlendirme içinde okurlarımız, önümüzdeki süreçte olası gelişmelerin işaretlerinden söz edildiğini ve solun özellikle bir bölümünün 1 Mayıs ile ilgili tavır ve yaklaşımlarının dikkat çekici yönleri üzerinde durulduğunu göreceklerdir.

İlhan Kamil Turan'ın "Türkiye Solu ve Güncel Söylemler" yazısı, post-modernite süreci içinde solun gerek söylem olarak gerekse genel etik yönelimi açısından post-modernizme yakınlaşma izleri taşımasına bir eleştirel bakış özelliği gösteriyor. Bu eleştiri, yazı içinde soldaki çeşitli ilgi ve tercihlerin arka planı açılmanarak geliştiriliyor. Yine solun bilgi birikimi ve bilinçlenme sürecinde kendi topraklarına ait tarihsellikten haberdar olmayışının olumsuzluğu da Engin Erkiner'in "Sol'a Dönüş" yazısında konu ediliyor.

Yazarlarımızdan İ.Suphi Candemir, içe dönük eleştiride düzey tutturmak esp-risine vurgu içeren bir yazı kaleme aldı: "Sosyalistler Neyi Nasıl Tartışmalı?". Okurların pek çoğu bu yazıdaki saptama ve önermeleri ilginç, ilginç olduğu kadar anlamlı bulacaklar ve kendi iç kültürümüz açısından yazarın değerlendirmelerine katılacaklardır diye düşünüyoruz.

Bu sayımızın ÖDP içine dönük bakışı içeren yazısını "ÖDP'de Berraklaşma" başlığı ile Cihan Keskin yazdı. Yazı, ÖDP'de karşımıza çıkan kimi gelişme ve işleyişleri konu ediniyor; eleştiri ve saptamaları içeriyor.

Diğer yazarlarımızdan Ali Deniz Toros, "Evrensel Sermaye Hakları" yazısında özellikle iktisadi kimlikli gelişmelerin küresel ve ülke içi görünümlelerinden, Haluk Savaş, proleteryaaya ait bir kısım yeni verilerden bahsediyor. Dikkate değer bulunacak yazılar olduğunu ve ilgiyle okunacağını düşünüyoruz.

Burjuvazi "gerçek"i dilediği gibi bir kurgu ile iletiyor ve aslen onu 'hiçbirşey' kılıyor. İçi boşaltılmış niteliğe bürünmüş halde "gerçek" in yeniden sunumunu yazarımız Ümit Adaklı ilginç bulunacak bir başlık altında ele alıyor: " 'Gerçek' in Televizüel Sunumu Üzerine...". Okurlarımızın anlamlı bulacağı bir yazı olduğunu iletmek isteriz.

Bütün bu yazılar, **Sosyalist Politika** olarak sorumluluk ve zorunluluk bilinci içinde hazırlanıp seçildi ve okurlara yine bir emek süreci sonunda iletili. Temel istemimizin ülke pratiği içindeki 'gel-gitler' den hep birlikte kazanımlar ve artılarla çıkılması olduğunu bir kez daha yinelemek isteriz.

Başka bir sayımızda aynı istemin yoğunluğunu taşıyacak dergimiz ile yine sesleneceğiz. Sesimizin birlikte büyümesi dileğiyle...

Sosyalist Politika

1 MAYIS: EYLEMİN "MUHTEVASI"NI "SOKAK" BELİRLLEDİ !

Ne yazık ki, artık Türkiye'de hemen hemen her konunun değeri-
dirmesine medya ile başlamak gerekiyor. Giderek genelleşmeye başlayan bu
kural, son 1 Mayıs ile bir kez daha doğrulandı. Türkiye'de medya, burjuva-
zinin Louis Bonaparte'ı olmuştur. Marx, Louis Bonaparte'ın lumpenpro-
letaryaya dayanarak ülkeyi yönettiğini söylemişti. Bugün Türkiye'de medya,
lumpen kültüre ve enformasyona dayanarak düşünceleri ve davranışları yön-
lendirebiliyor. Medya, yerine göre dış politika analisti, yerine göre barış gü-
vercini, yerine göre savaş şahini, "demokrat", faşizan vb. olabiliyor. 1 Mayıs
olaylarının ardından birdenbire psikanalist ve sosyolog oluverdiği gibi.

Ama medya, hangi kılığa girerse girsin yaptığı işi çarıklica, ama bilerek
yapıyor. Örneğin, İstanbul'daki 1 Mayıs mitinginin sonundaki olaylar, medya
tarafından oldukça bilinçli biçimde içeriklendirildi, işlendi ve dışa yansıtıldı.
Medyanın 1 Mayıs'ın ardından başlattığı kampanya iki temel gerçeğin üzerine
örtmeye yönelikti.

Bir kere, Kadıköy'de sayıca 100 bine yaklaşan kalabalığın taşıdığı ka-
rarlılık, dikkatlerden özellikle kaçırıldı. 1 Mayıs sabahı polisin mitinge gi-
denlere saldırdığı, ölenlerin olduğu kulaktan kulağa yayılmıştı, biliniyordu.
Ancak, bu haberler kimseyi yıldınlığa sürüklememişti. Bu kararlılık, mitingün
sonuna kadar sürdü. Ne var ki, mitingün sonunda, mitingi düzenleyen sen-
dikacıların basiretsizliği ve devrimci demokrat grupların siyasal boyuttan
yoksun örgütsüz ve disiplinsiz öfkeleri dağınıklığa yol açtı.

Açık konuşmak gerekirse, sendika bürokrasisi 1 Mayıs'a yasak savma
tavıyla yaklaşmaktadır. Sendika bürokrasisi son 1 Mayıs'ta da kendi ölçüleri
içinde bile basiretsizlik göstermiş, kitleyi siyasal boyutu olan bir direnç çiz-
gisine çekmede niyetsiz ve büsbütün ürkek davranmıştır. Örneğin, mitingi
düzenleyen sendikacılar, toplanan kitleyi polis tarafından kurşunlanan dev-
rimcilerin götürüldükleri Haydarpaşa Numune Hastanesi'ne yürütebilirlerdi.
Bu, o koşullarda anlamlı ve siyasal bir yanıt olabilirdi. Herhalde akıllarına bile
gelmemiştir.

Kuşkusuz sendika yöneticilerinin ürkekliği ve devrimci demokratların
örgütsüz ve disiplinsiz öfkeleri belirli olumsuzlukları da birlikte getirmişti.
Ama, bütün bunlara rağmen Kadıköy'de nicelikli ve kararlı bir kitle vardı ve

bu kararlılık son ana kadar sürmüştü. İşte medya, olaylardan hareketle bu kararlılığı örtbas etmeye çalıştı ve bunda hayli başarılı oldu. Filmler, hep, "son"dan başlayarak, medyanın üzerinde ortaklaştığı bir "baş"a doğru çekildi.

Medyanın ikinci hedefi ise, olayların başlangıcını unutturmak ve zihinlerden uzak tutmaktır. Yazılı ve görsel medya, katledilenlerin hangi aşamada ve hangi koşullarda katledildikleri üzerinde hemen hiç durmadı. Az önce de değinildiği gibi, öne çıkarılmasında yarar görülen "son"u hazırlayan olaylar ve koşullar sürekli olarak gizlenmeye çalışıldı. Öyle ki, sonuçta üç devrimciyi katledenler, bu eylemlerinden ötürü değil de "fazla müşfik" davranışları, daha fazla müdahale etmedikleri için eleştiriliyorlardı !

Medya, hedefine ulaşmak için her tür yolu denedi ve sonunda önemli ölçüde başarılı oldu. Bu başarının yanısıra, medya, bir de psikanalist ve sosyolog oluverdi. şöyle bir sıkılsa içinden cühela fıskırtacak medya, iki atıf ve üç cümleyle herkesin çok "derin" görünebildiği günümüzün ortaçağ karanlığında, 1 Mayıs'ın aktörlerini "anlayabilmek" için Freud'a bile başvurdu. Böylece, makro ölçekteki "derin" tahlillerde kent sosyolojisi, kişi ölçeğindeki mikro tahlillerde ise psikanaliz yapabilen bir medyaya sahip olduğumuzu öğrendik. Yoksa, lalelere saldıran kızın bu davranışının temelinde "babaya tepki" olabileceğini başka nasıl bilebilirdik ki?

Devlet Terörü

Medya böyle ve bu, kimse için şaşırtıcı olmamalı. Peki, güvenlik güçleri, daha genelleştirirsek "devlet"in konumu ve hattı neydi?

Bundan üç dört yıl kadar önce, birçok solcunun ve sosyalistin üzerinde birleştiği bir tesbit vardı: Devlet, sosyalizmin bir daha belini zor doğrultacağına inanıyor, en büyük "dert" olarak Kürt sorununu görüyor ve sosyalistleri pek de fazla önemsemiyordu. Bugün ise "değişen" birşeyler vardır. Bugün devlet, sosyalizmin belini doğrultmaya başladığını, üstüne üstlük ülkedeki koşulların sosyalizmin daha da güçlenmesi için elverişli olduğunu görmektedir. Bu, bir korku ve tedirginlik yaratmaktadır.

İki yol vardır. Ya öncü kadroların üzerine yürünecek, bu kadrolar kırılacak, ya da sosyalist örgütlenmelerin geniş kitlelere açılması önlenerek, örgütlerle kitle arasına duvar çekilecektir. Bu iki yoldan ilki, 20'li, 30'lu ve 40'lı yıllara; bir de 12 Eylül gibi faşist dönemlere özgüdür. Her dönem öyle istendiği gibi kolayca yapılamaz. Bu nedenle, bugünkü koşullarda devletin seçtiği yol, sosyalizmin kitlelere ulaşmasını önlemek, sosyalizmi onların nezdinde insanın başına bela açan bir umacı gibi göstermektir. 1 Mayıs da,

başka birçok olayda olduğu gibi, bu amaçla maniple edilmek istenmiştir. 1 Mayıs dışında, infaz işlemlerine kurban edilenlerin, sosyalist ve devrimci demokrat örgütlenmelerle kitle arasında bağlantı oluşturan ara kadrolar olmaları da raslantı değildir.

Dolayısıyla, 1 Mayıs gibi olaylarda sergilenen saldırganlık, güvenlik güçlerinin içine "hernasılsa sızmış" faşistlerin ya da "kontrolünü yitiren" birkaç görevlinin işi değildir. Devlet kadrolarının milliyetçi ya da dinci radikal sağa teslimi, burjuvazinin bilinçli tercihidir; herhangi bir "sızma"nın ürünü değil. "Kahrolsun insan hakları" diye bağırarak, gençlere, işçilere, halka kıyasıyla saldırdıktan sonra "devlet adına" sloganlar atan insanların oluşturduğu bir topluluk gerçekten "güvenlik gücü"dür. Ve güvenliği sağlanmak istenenin ne olduğu da, artık hiçbir tereddüte yer bırakmayacak ölçüde açığa çıkmıştır.

1 Mayıs'ın hemen ardından üst düzey görevlilerin açıklamaları ilginçtir : "Kamuoyu görsün istedik". Tek başına bu açıklama bile, devlet terörünün önümüzdeki dönemde daha da yükseltileceğinin bir işareti sayılabilir. Artık "kamuoyu görmüştür". Böylece, her tür devlet terörü "kamuoyu" nezdinde haklı ve meşru sayılacaktır.

Yaratılmak istenen ortam, böyle bir ortamdır.

Sendikalar ve Sendika Bürokrasisi

Sendikalara gelince. Sendikalar, kitlelerini taşıyamaz duruma gelmişlerdir. İstanbul'da Kadıköy'de toplanan 100 bin civarında insan arasında sendika pankartları ile yürüyenlerin sayısı 5 bini aşmamıştır. Sendikalı devrimci ve sosyalist işçiler, sendikaları yerine kendi özel siyasal tercihleri doğrultusunda mitinge katılmışlardır. Bu tercih, bir yanyıla sendikal yapılara güvensizliği, diğer yanyıla da diri ve öncü unsurların, burjuva siyasetinin dümen suyuna girmiş sendikalara yönelik tepkisini yansıtmaktadır.

Başka birçok ülkede olduğu gibi Türkiye'de de, sendikalar, kapitalizmin korporatist çoğulculuk dönemlerine özgü güç ve itibarlarını yitirmektedirler. "Yii toplu sözleşme" sendikacılığı Türkiye'de de zemin kaybetmektedir, tükenmektedir. Bu nesnel süreç ile Türkiye'deki sendikal bürokrasinin özel zaafı birleştiğinde sendikal hareketin Türkiye'deki özel darboğazı ortaya çıkmaktadır.

Sosyalistler bu konu üzerinde özellikle dikkatli olmalıdırlar. Sendikaların genel tikanıklıkları ve sendikal bürokrasinin zaafı, sendikaların artık devrini bütünüyle dolduran örgütlenmeler oldukları yolunda toptancı bir görüşe yol açmamalıdır. Sendikal örgütlenmenin kendi başına yeterli olamadığı, sınıfın kendi içinden başka örgütlülük formları üretmesi gerektiği doğrudur.

Ancak bu yeni örgütlülük formlarını, klasik sendikal örgütlenmeyi bütünüyle ikame edebilecek kurumsallaşmalar olarak görmek yanlıştır. Daha açık konuşmak gerekirse, ne sendikaları tümüyle reddeden bir yaklaşım ne de sınıfa yönelik saldırının göğüslenmesi adına ipliği pazara çıkmış sendika bürokrasileri de sineye çeken bir tutum bugün için sağlıklı bir yan taşıyacaktır. Özetle, sendikalar sonuna kadar savunulmalı, sendika bürokrasileri ise sonuna kadar ve ödünsüz biçimde eleştirilmeli ve deşifre edilmelidir.

"Varoşlar" ve Kent Yoksulları

Medyayı birdenbire kent sosyologu ve psikanalist yapıveren, 1 Mayıs'a damgalarını vurdukları söylenen "varoşlar" ve "kent yoksulları" idi.

Medya bir yana, "varoşlar" ve "kent yoksulları" sosyalistlerin özellikle dikkatli ve ölçülü davranması gereken bir konu oluşturmaktadır. Bu konuda zaman zaman dikkat çeken aceleci ve tepkici genellemeler iki başlık altında toplanabilir. Bir eğilime göre, kent yoksulları, artık işçi sınıfının yerini alan, sendikal bürokrasiler*aracılığıyla ya da iş güvencesi gibi düzene bağlayıcı öğelerle ehlileşmiş bir sınıfı ikame edecek "gerçek devrimci gücü" oluşturmaktadır. Bunun tam karşısında olduğu söylenebilecek bir başka eğilime göre de, ne zaman, nerede ve nasıl patlayacağı belli olmayan, örgütlülüğe, disipline gelmeyen bu kesimi boşlayıp, sendikalı işçilerin oluşturduğu sakin limanlarda yüzmek gerekmektedir.

Sosyalistler, böyle aceleci ve sakıncalı genellemeler yerine, tahlil ile pratiği, ya da ciddi araştırma ile örgütlenmeyi kaynaştıran bir çizgi izlemelidirler. Sözelimi, sendikasız, sürekli bir işi olmayan, marjinal işlerde geçici olarak çalışan, büyük kente şu ya da bu tarihte göçmüş kesimlerin, ekonomik gelir ve yaşam koşulları açısından, sendikalı işçilerden ve kamu çalışanlarından bir bütün olarak çok daha kötü durumda oldukları söylenemez. İkincisi, nasıl tanımlanırsa tanımlansın, kent yoksulları ile modern işçi sınıfı arasında sınıfsal olarak net bir ayırım çizgisi çekilmesi de mümkün değildir. Üçüncüsü, kent yoksullarının zaman zaman sergiledikleri öfkeli patlamalar tek boyutlu olarak ele alınmamalı, bu kesimin kendi iç ayrışmaları, düzenle bütünleşme/düzenlen kopma dinamikleriyle birlikte irdelenmelidir. Ama, bir kez daha yinelenecek olursa, modern işçi sınıfının kent yoksullarının zaman zaman sergiledikleri dinamizmden öğrenebileceği bir şey olsa bile, kent yoksulları da modern işçi sınıfının örgütlülük ve disiplin alışkanlıklarına o kadar muhtaçtırlar.

Türkiye'deki sosyalistlerin, kent yoksullarını, bizim deyimimizle devrimci demokrasinin, başkalarının deyimiyle "sorumsuz sol grupların", bunların kendilerini tanımladıkları biçimiyle de gerçek "ML'lerin" tekeline ter-

ketmeleri bağışlanamaz bir hata olacaktır. Şu bir gerçektir: Örneğin İstanbul söz konusu olduğunda, kent yoksullarını devrimci demokrat grupların etkisinden büsbütün kurtarmak mümkün olmayacaktır. Ancak, böyle bir doğru, elbette kent yoksulları arasında siyasal ve örgütsel çalışmadan vazgeçilmesini gerektirmez. Eğer böyle bir çalışmanın gerekli olduğu kabul ediliyorsa, bu kez de şu gerçek karşımıza çıkacaktır: Sosyalizm adına öne sürülen, değişiklik arayan eski solculara, orta sınıf entelektüellere, öğrencilere, sendika liderlerine ve kamu çalışanlarının bir kesimine bir süre için de olsa cazip gelebilecek "yeni" örgütlenme ve siyaset anlayışlarının kent yoksullarına hitap etme şansı yoktur.

Kent yoksulları içinde örgütlenebilen sol grupların sergiledikleri "örgütlülüğü" dikkatle değerlendirmek gerekmektedir. Burada söz konusu olan siyaset bağlamı çok zayıf kalan bir örgüt fetişizmidir. Örneğin, yürüyüş sırasında örgüt imajının öne çıkarılması, askeri tavır ve disiplin vb. gerçek bir örgütlülüğün çok bir imaj üretimidir. Çünkü, gerçek içeriğiyle örgütlenme, mutlaka siyasal bağlanma ve siyasal perspektifle birlikte gerçekleşebilir. Söz konusu gruplarda gerçek siyasal bağlanmanın yerini örgüt, hatta örgüt de de il "örgüt adı angajmanı" aldığından, sergilenenin gerçek bir örgütlülüğü yansıtmadığı söylenebilir. Ayrıca, bütün örgüt ve örgütlülük imajına rağmen, devrimci demokrat grupların kritik anlarda kendi kitlelerini denetleyip yönlendiremedikleri de 1 Mayıs 1996'da ortaya çıkmıştır.

Taksim mi, Kadıköy mü?

Yeri gelmişken, Türkiye'deki 1 Mayıslar hakkında birkaç söz söylemek gerekiyor.

1 Mayısların, kapitalist birçok ülkede bir bayram ya da şenlik havasında kutlandığı doğrudur. Ne var ki, Türkiye'de bu özel gün başka belirlenimlere sahiptir. Kim ne derse desin, Türkiye'de "işçi sınıfının birlik ve dayanışma günü" nisbeten daha geride kalırken "sosyalizmin ve devrimciliğin gücünü ve mücadele kararlılığını gösterme günü" öne çıkmıştır. Bundan böyle bu sıra değişimini büsbütün tersine çevirme olanağı da yoktur. 20 yıldır söylenen 1 Mayıs marşına bakacak olursak, 1 Mayıs "işçinin ve emekçinin bayramı"dır, kabul; ama bir de "devrimin şanlı yolunda ilerleyen halkın" bayramıdır.

Dolayısıyla "canım Avrupa'da 1 Mayıs bir şenlik gibi, bayram havasında kutlanırken bizde..." türü sözlerin fazla anlamı yoktur. İşin böyle gelişmesi, Türkiye solunun özel yönlendirmelerinin ve dargörürlülüğünün değil, burjuvazinin ve devletin 1977 yılından bu yana izlediği politikaların sonucudur. Türkiye'de 1 Mayısların tam tamına Avrupa'daki ve başka bazı ülkelerdeki gibi kutlanmasını isteyenler ve bundan başka içerikte 1 Mayıs kabul et-

meyenler, Bayram Budak ve Rıdvan Meral gibilerle birlikte yılda bir kez Avrupa'ya gitmeli, 1 Mayıs'ı orada "gerçek manası ve muhtevası" ile kutladıktan sonra Türkiye'ye dönmelidirler.

Değinilmesi gereken ikinci konu da şu. Genel olarak bakıldığında uzun dönemli somut siyaset üretiminde hayli yetersiz kalan Türkiye solunun, bu yetersizliğini abartılı "1 Mayıs politikaları" başlığı altında örtmeye çalışmasıdır. Öyle ki, şu ya da bu alanda olmak, kendi başına ve birdenbire, devrimciliğin, sosyalistliğin vb. turnusol kağıdı sayılabilmektedir. Taksim/Kadıköy ikilemini de bu açıdan değerlendirmek gerekir. Örneğin, 1 Mayıs öncesinde yapılan birtakım aceleci tahlillerde "Kadıköy'de havuç, Taksim'de sopa" gibi büsbütün yanlışlanan sonuçlara varılabilmektedir. Kişi başına kurşun ve cop istatistikleri açısından, Kadıköy, Taksim'i fersah fersah geride bırakmıştır.

SİP'in Taksim tercihi ve uygulamasında eleştirilecek herhangi bir yan yoktur. Kimsenin de bu tercihi ve kararı nedeniyle SİP'i eleştirmeye hakkı yoktur. Buna karşılık, 1 Mayıs'ta Kadıköy'de toplananlar da ne "icazetli" ne de "düzen içi"dirler. Tek başına "sınıf nerede biz oradayız" ne kadar geçersiz bir tutumsa, "Taksim dışında herşey reformizm" yaklaşımı da o kadar saçmadır.

SİP'in en büyük şanssızlığı, Kadıköy 1 Mayıs'ının polis saldırısına uğraması ve medyayı bağırtan olaylarla noktalanması olmuştur. Kadıköy 1 Mayıs'ının büsbütün olaysız noktalanması durumunda, SİP'in Taksim eylemi öne çıkacak, dikkatleri toplayacaktı. Ne var ki "talih" SİP'e gülmemiş, hangi tür gerekçelerle alınmış olursa olsun saygı duyulacak, kendi içinde tutarlı bir kararın pratiğe dökülmesi, toz duman arasında kaynayıp gitmiştir. Ve bu arada SİP'e ayıp da edilmiştir. Örneğin Söz dergisindeki bir yazıda (no. 64, 4 Mayıs 1996) Taksim'i zorlayan SİP'lilerin "200 kişi" sayılması çok yakışsız kaçmıştır. Ancak, Söz yazarının asıl amacı "polisin saldırısına ve kafa göz yarmasına rağmen dağılmayan 200 kişi" gerçeğinden hareketle dolaylı bir SİP propagandası yapmaksa, ona bir şey diyemiyoruz.

Geçerken, EP'ne ve İP'ne de kısaca değinebiliriz. Emek Partisi'nin, olaylardan sonra "bunlar sınıf dışı unsurlar" biçimindeki eleştirisi kendi adına büyük bir talihsizlik olmuştur. İP ise, Kadıköy'deki devlet terörünü kınamak dururken geleneksel "provokasyon" edebiyatıyla yetinip çevre esnafına çiçek ve bildiri dağıtarak kendi konumunu ortaya koymuştur.

ÖDP ise, mitinge taşıdığı ciddi niceliğe uygun bir nitelik, görüntü ve coşku yaratamamıştır. Ayrıca, yine ÖDP'lilerin "slogan atıp, bayraklarını sallarken, hatta halay çekerken, sabah polisleri iki kişiyi öldürmüş olmasından bihaber

olmaları" yadırgatıcı bulunmuş, bu durumda bile "ne neşelerinden bir şey eksilmesi ne de durumu sembolik de olsa protesto etmemeleri" garip karşılanmıştır (bkz. Murat Çelikkan, Söz, no. 65, s. 7).

Bunun yanı sıra, ÖDP'ne bir de çok aşına ve meraklı olduğu bir söylemle, "sokak" söylemiyle ilgili ders verildiği anlaşılmaktadır. Söz dergisinin aynı sayısında, devrimci demokrat grupların temsilcileri ile görüşen ÖDP'li Söz yazarları, eylem içinde ayrı eylem yapmanın (MHP binasına molotof kokteyli atılması, vb.) sabotörlük ve sorumsuzluk sayılıp sayılmayacağını sorduklarında, Alinteri temsilcisinden şu yanıt almışlardır: "Bir sorumsuzluk gibi görünmüyor, çünkü yasalar sokakta yazılır. Özgürlük alanlarını genişletmenin yolu da, yasaları yazmanın yolu da sokaktan geçiyor." (ss. 10-11). İşte, bu da "sokak". Üstelik, demagojiye kaçılmadığı sürece, böyle bir "sokak"a ve sokakçılığa, "asıl sokak onlarınki değil bizimki" türü bir yanıt verme olanağı da hiç yoktur. Aslında, parti programının bile "sokakta yazılacağını" sık sık tekrarlayan bir oluşumun, herhangi bir eylemin gidişatının (ya da "muhtevasının") da yine sokakta belirlenmesine herhangi bir itirazı olmamalıdır.

Bazı Sonuçlar

1 Mayıs 1996'nın ardından, çıkarılabilecek bazı sonuçlar var. Sosyalist Politika'ya göre;

- 1 Mayıs 1997'de zorlanan alan Taksim olmalıdır. Sosyalistler, bunun için gerekli maddi güce ve kararlılığa sahiptirler. Taksim'in gerekçeleri gerektiği biçimde anlatıldığında, sendikalı işçilerin önemli bir kesimini de kendi bürokrasilerinin tasallutundan ve frenlerinden kurtarıp Taksim'de kararlı kılmak mümkün olabilecektir.

- 1 Mayıs'ın "işçinin ve emekçinin bayramı olması" , Bayram'ın ve benzerlerinin bu eylemde doğal olarak ilk söze ve belirleyici karara sahip olmaları anlamına gelmez. Kürsü güvenliği için 400 kişiyi görevlendiren, ancak bunlardan yalnızca 65'ini görev yerine getirebilen yapıların "sınıf disiplini" gibi konularda laf söylemeye hakları yoktur. Türkiye solu sendikaların güçlendirilmesi için çalışmalıdır. Ancak, sendikaların güçlendirilmesi, hiçbir biçimde, Bayram Budak ve Rıdvan Meral gibilerine biat edilmesini gerektirmemektedir.

- Sosyalist yapılanmalar sendikalardaki üyelerini ve yandaşlarını çektiklerinde, sendikal yönetimler eyleme taşıyacak ciddi bir kitle bulamayacaklardır. Pasif ve apolitik sendikalı işçiler ise, 1 Mayıs gibi eylemlere zaten katılmamaktadırlar.

- 25 Aralık seçimlerini önceleyen EBÖB gibi ya da ondan daha geniş bir muhalif blok oluşturulduğunda, böyle bir oluşumun ciddi ve ses getirici eylemleri, üstelik sınıfla birlikte kotarma şansı çok daha fazla olacaktır. Özetle, bunun anlamı, 1997'de Taksim'e çıkacak en az 40-50 bin kişi demektir.

Siyasette neler oluyor?

Türkiye'de bütün bunlar olup biterken, geleneksel siyaset arenasında tuhaf şeyler yaşanıyor. Oluşturulması için büyük sermayenin neredeyse göbeğini çatlattığı ANAP-DYP koalisyonundan ilginç çatırtı sesleri geliyor (Belki de dergimiz yayınlandığında koalisyon son bulacaktır). Yolsuzluk olayları bir-biri ardından patlatılıyor, soruşturma önermelerini birbirini izliyor...

Sahi, neler oluyor?

Türkiye'de yaşanan genel bunalımın siyasal cephesindeki somutlanması, doğrudan doğruya geleneksel merkezi siyaset kanallarının tıkanmasının ürünüdür. Türkiye'yi uzun yıllar taşıyan merkezi siyaset ve ideoloji öğeleri, içinde yer aldıkları eklemelenmeden sıyrılıp kendi başlarına çeperlerde kristalize olmaya başlamışlardır. "Sosyal devlet", "karma ekonomi", "planlı kalkınma" ve benzeri modeller, Türkiye'nin AP(DYP)/CHP (SHP) eksenli geleneksel siyaset tablosunun asal bileşenleriydi. 1980'den sonra Turgut Özal ve ANAP, farklı bileşenlerle yeni bir merkez oluşturmayı başardı. Ancak, kısa süre sonra bu merkez de dağıldı. Bugün Türkiye, merkezin boşaldığı bir siyaset zemininde yol almaktadır.

Merkezin boşaldığı siyasette, örneğin liberalizmi büyük siyasal partilerden çok birtakım çevreler ve gruplar (tükenen YDH dahil) kemalizmi CHP ve DSP'den çok Cumhuriyet gazetesi ve İP, devletçili i özel olarak Mümtaz Soysal ve birkaç politikacı/yazar temsil etmektedir. Geleneksel eklemelenmenin merkezkaç güçlerle boşalması, Türkiye'de ilk kez Kürt hareketinde ortaya çıkmıştır. Uzun yıllar boyunca düzenin geleneksel partilerine dağılarak burada "doğuya yatırımcılık" oynayan Kürt politikacılar, son 10 yıllık dönemde tam bir iflasa uğramışlardır. Merkezkaç dinamiklerin ilerde RP'ni etkilemesi de muhtemeldir. Böyle bir süreç gündeme geldiğinde, dinci ideoloji de bir düzen partisi olarak RP'nin denetimi dışına çıkabilecek, birtakım tarikatler ve parti dışı örgütlülüklerde kristalize olabilecektir.

Sermayenin Anayol ısrarı, RP'ni dışarda tutmanın ötesinde, bir de boşalan merkezin yeniden oluşturulabileceği yolundaki umutlara dayanıyordu. Ancak, Anayol'un, bırakın böyle bir merkezin yeniden oluşturulmasını, az çok uyumlu bir koalisyon bile yürütemeyeceği, ciddi hiçbir şey yapamayacağı ortaya çıkınca, devreye başka senaryolar sokulmuştur. Ancak, senaryolardan

önce, egemen çevrelerin konumuna ve tercihlerine bir göz atmanın yararı vardır.

Türkiye'de egemen çevrelerin tek bir senaryoda hemfikir olduklarını söylemek çok güç. Yaşanılan bunalımın boyutları, doğal olarak, egemen çevreler içindeki nüansları ve tercih farklılıklarını da artırmaktadır. Örneğin bugün egemen çevrelerde, Kürt hareketine yaklaşım, Refah'ın büsbütün dışlanması ya da içeri çekilip iyice evcilleştirilmesi ve erken seçim konusunda farklı yönelimler vardır. Ancak, anlaşıldığı kadarıyla, Kürt hareketine karşı sindirmeci, Refah konusunda dışlamacı ve gene Refah'ın güçlenmesi olasılığı karşısında erken seçime karşıt yönelim daha baskın durumdadır. Bu baskın eğilim, "devlete yıkılan siyaset" in baş öznesi konumundaki "çekirdek" tarafından temsil edilmektedir.

Böyle bir eğilimin üzerinde durduğu senaryo, büyük olasılıkla, bir tür "sivil darbe"dir. Aynı şey, yenilenmiş "Erim modeli" olarak da adlandırılabilir. Böyle bir senaryonun oynanması için sahnede önce "pislik" ve "yolsuzluk" olmalı, ardından "temiz siyasetçi" ve "kirlenmemiş kadrolar" aranışının yoğunlaşması gerekecektir. Görülebildiği kadarıyla Çiller bitecektir. Mesut Yılmaz işi yıpranmadan idare etmeye çalışmaktadır. Ecevit sotada beklemektedir. Cindoruk ve benzerleri köşede ısınmaktadır. Ama "temiz siyasetçi"nin ve "kirlenmemiş kadroların" bu sayılanlar içinden çıkarılması çok güçtür. CHP'nin ise, "yedek güç" sayılması bile aşırı bir değerlendirme olacaktır. Bunun nedeni, CHP'nin düzeni ürkütmesi falan değildir elbette. Defansında Uche, Högh ve Saffet olan bir Fenerbahçe'de Emre ne kadar "oynatılma şansı taşıyan" bir yedekse, bugünkü siyaset sahnesinde CHP de ancak o kadar şansa sahip bir yedektir. Bu, CHP'nin hiçbir koalisyona sokulmayacağı anlamına gelmez. Sokulsa bile, kendi adına, kendi kimliği ve kişiliğiyle hiçbir şey yapamayacaktır, o kadar.

Türkiye'de egemen çevreler ça daş bir Nihat Erim, bir Sadi Irmak, darbeyle gelmeyen bir Bülent Ulusu ile 1980'lerin başının Danışma Meclisi üyelerini andırır siyasal kadrolar aramaktadır. Aradıklarını hemen bulmaları güç. Bu nedenle, bir yandan aranış ve yıpratma politikaları sürdürülecek, kesin sonuca kadar da şu ya da bu koalisyonun kör topal yürümesine imkan sağlanacaktır,

Sosyalist Politika

Mayıs 1996

TÜRKİYE SOLU "POST" LARDAN NE KADAR MUAF

Metin ÇULHAOĞLU

Solun ve sosyalizmin, gerileme yıllarının ardından yeni bir silkinış dönemine girdiğinden söz ediliyor. Meksika'daki Zapatista hareketi, yeni dönemin ilk işaretlerinden biri sayılmıştı. Doğu Avrupa'nın kimi ülkelerinde "eski komünistler" belirleyici durumlar. Rusya'da, şöyle ya da böyle, adı "komünist" olan bir parti ülkedeki en güçlü iktidar adayı. Türkiye'de, sağa kaydığı gözlenen bir toplumda sol, meydanlarda onbinler toplayabiliyor. İşçiler, sendikalarının başındaki bürokrasiye karşı, özelleştirme, ücret ve sosyal haklar gibi konularda büsbütün ölgün ve sessiz sayılamazlar.

Belki de bütün bunlardan daha ilginç olanı şu: Sosyalizme kefen biçilen bir dönemde, Türkiye'de sosyalist kimlikli beş parti kuruluyor. Üstelik bunlardan biri, ÖDP, kısa sürede 50 bin üyeye ulaşmaktan söz edebiliyor. Genç ve dinamik kadrolara sahip SİP, seçim için gerekli örgütlenmeyi tamamlayacağını ilan ediyor, kendisine yakıştırılan "gençlik derneği" tanımını yer yer aşabiliyor. Kısa bir süre önce kurulan Emek Partisi, hatırı sayılır bir güç oluşturduğunu gösteriyor. Kendilerini "marksist-leninist" olarak tanımlayan, bizim "devrimci demokrat" dediğimiz akımlar ise, özellikle İstanbul varoşlarında ciddi biçimde kök salıp geliştirebiliyorlar.

Sosyalizm içinde hangi saftı seçmiş olursak olalım, konuya bir de iyimser denilebilecek bu yönüyle bakmak gerekir. "Biteceklerini gördüler, parti kurmaya mecbur kaldılar" ya da "bunlar çoluk çocuk" türü yaklaşımlarda kimi doğru yanlar olabilir. Ama, ortada bu yaklaşımları aşan, çok daha önemli gerçekler vardır. Türkiye'de sosyalizm, bütün olumsuzluklara karşı yıkılmayıp ayakta kalmış, kendini yeni kadrolarla yeniden üretebilmiş ve ileriye doğru adım atmaya başlamıştır.

Peki, bu canlanışa koşut bir kuramsal-ideolojik silkinışten söz edilebilir mi?

Bunu söylemek çok güç. Ayrıca, kuramsal bir hamlenin, örgütsel ve siyasal canlanışa her durumda mutlaka eşlik etmesi gerektiğini düşünmüyorum. Böyle bir eşzamanlılık zorunlu değil. Ama, artık adım atmaya başlayan sosyalizmin, "hamle" denebilecek boyutlarda bir açılım olmasa bile, kendi ku-

ramsal dayanaklarını güncelleştirmesi gerekir. İşte, burada zayıf kalınmaktadır.

Zayıf kalınan noktayı biraz daha açmakta yarar var. Sorun, marksizmin kuramsal düzlemde kapsamlı "yeniden inşası" değildir. Bir kere, böyle bir misyonun, bugün bir yana yakın gelecekte de gerçekçi ve başarı vaadeden bir misyon olabileceğine inanmıyorum. İkincisi, bu kayda karşın, aynı misyonun, örgütlü sosyalist pratiğin içinde ya da dışında bireylerce ve çalışma grubu türü topluluklarca üstlenilmesine ilkesel bir itiraz olamaz. Bunlar yapabilirler. Ama herhangi bir örgütlü siyasal hareketin, kuramın kapsamlı yeniden inşası gibi önsel bir misyonu olamaz.

O halde, zaaf derken tam tamına ne kastedilmektedir? Eğer bugün gündemde olan marksizmin yeniden inşası değilse, canlanan sosyalizmi kuramsal-ideolojik alanda bekleyen asıl görev nedir?

Görev, güncelliğe yönelik siyasal çözümlemedir.

Bu kısa görev tanımının aşırı daraltıcı sayılmaması için mutlaka eklenmesi gereken şeyler var. Birincisi, "güncellik" denildiğinde, bundan hem uluslararası durum hem de Türkiye'nin güncelliği kastedilmektedir. İkincisi, ne kadar "güncellik" dersek diyelim, eğer bugüne ilişkin çözümlememiz ciddi ve derinlikliyse, geçmiş kaçınılmaz biçimde, üstelik daha belirgin çizgileriyle gündemimize yerleşecektir. Dolayısıyla, güncellik derken anlatılan, zaman boyutundan yoksun bir fotoğraf değildir. Üçüncüsü, burada "siyasal çözümleme" kavramı da kapsayıcı bir içerikle kullanılmaktadır. Başka deyişle, sermaye birikim süreçlerinin izlenmesinden küreselleşmeye, "devletin mali krizi" denilen olgudan kitle kültürü ve ideoloji tartışmalarına kadar birçok konu, "siyasal çözümleme" kapsamında düşünülmektedir.

Bu durumda, güncelliğe yönelik siyasal çözümleme, ilk bakışta sanılabileceği gibi daraltıcı bir görev tanımı sayılmamalıdır. Bundan bir adım daha öteye geçerek şu da söylenmelidir: Güncelliğe yönelik siyasal çözümleme, herhangi bir sosyalist özne açısından, kuramın gizemli dehlizlerinde kaybolma tehlikesini içermediği için en akılcı, somut siyasal perspektif üretimine katkıları dolayısıyla da en yararlı girişim olacaktır.

Bu yazı, güncelliğe yönelik siyasal çözümleme için bir başlangıçtır. Belki de, bir çerçeve sunma uğraşı, bir tür haritalama denemesi denilebilir. O zaman, olabildiğince açık ve anlaşılır olmak önem kazanıyor. Bunda ne kadar başarılı olabileceğimi bilmiyorum. Yalçın Küçük, uzun yıllar önce bir çalışmasında söz etmişti: "Bir şeyi görebildiğinden daha açık yazmak, onu kabalaştırmaktır." Gerçekten böyledir. Böyledir de, hepimiz çok ciddi bir so-

runla karşı karşıyayız. Sayısız akım, ekol, kavram ve tanım adeta havada uçuşuyor ve sosyalist militan bu karmaşık ortamda geleneksel donanımıyla, üstelik bunun asgarisiyle yetinmek zorunda kalıyor. Böylesi koşullarda, kabalaştırma olmasa bile, açıklayıcı basitleştirmeler meşru sayılmalıdır. İndirgeme ise, özellikle belirli alanlar ve kavramlar söz konusu olduğunda, meşruluğun ötesinde zorunludur da. Çünkü burjuva ideolojisinin günümüzdeki eklemlenişi, yöntem olarak her tür indirgemeyi peşinen dışlamaktadır. Burjuva ideolojisi, kendini, nedenselliğin ve belirlenmenin mutlak reddi üzerinden tanımlamaktadır.

İndirgemeyi böylesine düşman sayan bir ideolojinin özü, gene bir indirgemeyle açıklanabilir: Günümüz burjuva ideolojisinin özü, özneye topyekun saldırıdır. Ortada özne denilebilecek ne varsa, hepsini hedef almaktadır. Ama birey, ama sınıf, ama siyasal örgüt, ama ulus-devlet... Bu özne "adaylarından" ilki, yani birey dışında diğerlerine, "artık bitti" diye saldırılmaktadır. Bunun için de, birtakım doğrular, özellikle çarpık biçimde oluşturulmuş çerçevelerin içine serpiştirilmektedir. Bireyi hedef alan saldırı ise, çok daha çapraşık, hatta zaman zaman bireyi "yüceltici" sayılabilecek yollardan yürütülmektedir. Amaç, bir yanıyla yüceltilen bireyin, bu yüceltimle koşut olarak öznelikten çıkarılmasıdır.

Yazının çevresinde dolaşacağı temalardan biri, yukarıda söylenen. Bir diğeri de şu: Burjuva ideolojisinin bugünkü saldırısı, sosyalistler üzerinde sanıldığından çok daha fazla etkili olabilmektedir. Aşırı ve haksız görünebilecek bu iddianın temelleri ilerde açıklanacak. Ama bir noktayı şimdiden netleştirmekte yarar var. Söylenen, kesinlikle ve kesinlikle, post-modernist, yapısalcı, post-yapısalcı ya da post-marksist entelektüel üretimin sosyalist sol içinde kendi bütünlüğü ile başat durumda olması değildir. Anlatılmak istenen yalnızca şudur: Sosyalistler, kendi özel kuramsal-pratik sorunlarını ve açmazları yaşarlarken, az önce sayılan akımlarca öne sürülen savlara farkında olmadan ve parçalı biçimde alıcı olabilmektedirler. Bu kendiliğinden ve parçalı alıcılığın bile, sosyalist düşünce ve eylem açısından bozucu etkiler yarattığı açık. Gelgelelim, bir kez daha söylersek, bu bozuculuğa karşı mücadelenin yolu, marksizmin "yeniden inşası"ndan değil, güncelliğe yönelik siyasal çözümlemelerden geçmektedir.

Modernlikle İlgili Kavramlar Üzerine

Güncelliğe yönelik siyasal çözümleme diyoruz baştan bu yana. Türkiye'de marksistler kuşkusuz bu tür çözümlemeler yapıyorlar. Ancak, yer yer tuhaf bir durum da gözlenebiliyor. Örneğin kimileri, marksist çözümleme yapmaya çalışırken, belirli kavramları marksizm dışı ya da karşıtı içerikleriyle birlikte kullanabiliyorlar. Türkiye solunda bu söylenenin en yaygın örneği "sivil

toplum"dur. Türkiye'deki sosyalistlerin çoğu, bu kavramı marksizm dışı tanımını ve içeriği ile kullanmaktadır.

Marksist çözümlemede, mutlaka marksizmin kendi "yerli" üretimi olan kavramları kullanmak gerekmiyor elbette. Ama, tutarlılığın dayattığı zorunluluklar da vardır. Marksist çözümleme, ancak, marksist kavramlarla ya da marksizmin dışında geliştirilmiş olsalar bile marksist özde yeniden içeriklendirilmiş kavramlarla yapılabilir. Bu nedenle, günümüzde sıkça kullanılan, adeta havada rasgele uçuşur duruma gelen kimi kavramlarla devam etmek istiyorum. İlk etapta gündemimizde olan kavramlar şunlar: Modernleşme, modernite, modernizm ve elbette post-modernizm...

Kabalaştırmadan yalınlaştırırsak, söylenebilecek olan şu: Modernleşme, bir üretim tarzı olarak kapitalizmin gelişiminin, toplumsal yaşamın her alanını kapsayan çok yönlü sonuçlarını ifade eder. Gerilere gidecek olursak, Avrupa aydınlanması, modernleşmenin düşünsel plandaki ilk uğraklarından. Ardından, kapitalist üretim tarzının yerleşmesi, teknolojik ilerlemeler ve kentleşme, modernleşmenin maddi temellerini oluşturmuştur. Avrupa kapitalizmi, sömürgecilik yoluyla dışa açılarak, bugün çok sözü edilen küreselleşme sürecini başlatmıştır. Bu ilk dönem küreselleşmesinde, modernleşme, Avrupa'nın dışını, kendi özgün bütünlüğü ile değil parçalı olarak, daha çok da tekçi (monist) bir tarih ve gelecek anlayışıyla etkilemiştir. Başka deyişle, modernleşme, kapitalist merkezlerin dışındaki bölgelerin de yaşayacakları kaçınılmaz bir süreç, bir "yazgı" sayılmıştır.

Modernite, bir süreçten çok durumlarla ilgilidir. Örneğin modernite denildiğinde, toplumsal yaşamı yönlendiren temel dinamiklerden çok, bu yaşamın belli bir uğraktaki özel biçimlenmeleri anlatılır. Modernleşme, nesnel bir süreçtir. Bu nedenle, modernleşmeye, katıksız etik yaklaşımlar dışında olumlu ya da olumsuz, yapıcı ya da yıkıcı anlamlar yüklenmesi anlamsızdır. Modernite ise, nesnel sürecin toplumsal yaşamdaki geliştirici ve yıkıcı sonuçlarını birlikte kucaklayan durum(lar)dan oluşur. Kendi geçmişimizden, Osmanlı'dan örneklenerek olursa, Tanzimat'ı modernleşme sürecinin bir uğrağı olarak görmek mümkündür. Buna karşılık, örneğin şinasi'nin şair Evlenmesi ya da Recaizade Mahmut Ekrem'in Araba Sevdası, eleştirileri, olumlamaları ve olumsuzlamalarıyla, Osmanlı'da filizlenen modernite durumlarını anlatır. Özetle, aradaki kaçınılmaz eşitsizliklere karşın, modernleşmenin yaşandığı her yerde modernite de olacaktır.

Bu durumda, kapitalist gelişme süreçleri ile modernleşmenin, özdeşlik olmasa bile yakın ilişki içinde ele alınmalarında bir sakınca yoktur. Gene aynı biçimde, modernite ile modernleşmeyi, ikincisinin belirleyici olduğu bir nedensellik ilişkisine yerleştirmek de yanlış olmayacaktır.

Şimdi sırada modernizm var. İngiliz marksist Perry Anderson, kapitalist gelişme ile modernizmi (dikkat, moderniteyi değil) ayırmaktadır. Anderson'a göre, kapitalist gelişme geniş bir coğrafyayı kapsarken, bu coğrafya içinde hemen hemen hiç modernist ivme yaratmayan bölgeler de olabilmıştır. Örneğin, kapitalist gelişmenin öncüsü olan İngiltere, 20. yüzyılın başlarında ortaya pek az modernist ürün koyabilmıştır (1).

Burada hiç kuşkusuz modernleşme ve moderniteden farklı olarak modernizm kavramıyla ne anlatıldığı üzerinde durmak gerekiyor. Özetleyecek olursak, anlatılan şu: Modernizm, modernleşme süreçlerinin ve modernite olarak tanımlanan durumların, daha çok sanat, edebiyat ve kültür, dolaylı olarak da siyaset ve ideoloji alanlarında, bir geçmiş ve gelecek bağlantısı içinde kurgulanmasıdır. Gene edebiyatımızdan bir örnek vermek gerekirse, Yakup Kadri'nin Ankara'sı, modernite betimlemelerinin ötesinde, kendi kurgusu içerisinde modernist bir yapıt sayılabilir.

Anderson, modernizmin köklerini ve gelişim çizgisini "farklılaşmış tarihsel zamansallıklar" kavramı çerçevesinde izlememizi öneriyor. Anderson'un açıklamasının temelinde "farklı tarihsel zamansallıkların, tipik olarak üstbelirlenmiş bir kümelenme yaratacak tarzda biraraya gelmeleri" yer alıyor (2). Althusser esinli, dolayısıyla konjonktür bağlamı olsa da, bu yaklaşıma karşı çıkılması gerektiğini düşünmüyorum. Üstelik Anderson ciddi bir açılım da getiriyor. Bu açılıma göre, özellikle 20. yüzyıl başlarında, (i) kapitalizmin yıktığı eski sınıfların iktidara hala ortak olmaları (geçmiş), (ii) sürüp giden yeni teknolojik buluşlar ve gelişmeler (güncel), ve (iii) bir toplumsal devrimin yakınlığına yönelik inanış (gelecek) bu özel konjonktürün belirleyici öğelerini oluşturuyor (3).

Kuşkusuz, burada bütün çarpıcılığıyla eşitsiz gelişme var. Birkaç yönüyle. Bir kere, konjonktürel üstbelirlenme, modernizmin kimi bölgelerde ivme kazanmasına ve daha çarpıcı ürünler vermesine yol açıyor. İkincisi, aynı konjonktürel üstbelirlenme sonucunda, sanat, edebiyat ve kültür alanlarındaki yenilikçi ve iyimser ürünlerle, yenilikçi ve kötümser, giderek dekadan (çürümüş) ürünler birarada olabiliyorlar. Üçüncüsü, siyaset ve ideoloji alanında, daha iyi ve güzel bir dünya özlemini yansıtan devrimci-sosyalist akımlarla kötümserlik temelli faşizan akımlar gene birlikte boy atabiliyorlar. Kısacası, Anderson'a göre Avrupa'da 20. yüzyılın ilk elli yıllık bölümü budur, böyle okunmalıdır. 20. yüzyıl Avrupası'nın ilk elli yılı, aynı zamanda modernizmin elli yılıdır.

Gene Anderson'la devam edelim. Anderson, İkinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa'da, az önce özetlediğim özel konjonktürel üstbelirlenmenin sikiştiğini, böylece modernizmin yaşam damarlarının kesildiğini ekliyor.

İkinci Dünya Savaşı sonrası, yalnız Anderson için değil, ilerde göreceğimiz gibi başka birçok düşünürün gözünde de yüzyılın ilk yarısından ayrılan yönler taşımaktadır. Bu geniş mutabakat hiç kuşkusuz temelsiz değildir. Ancak, bu mutabakatın temellerini yazının ilerleyen bölümlerine bırakıp, kavramlarla devam edelim.

Silikleşmeyle ve modernizmin yaşam damarlarının kesilmesiyle birlikte, şu ünlü "post-modernizm" kavramı ve bu kavrama ilişkin tartışmalar ortaya çıkıyor. Söz post-modernizme gelmişken, en başta kendi konumumu netleştirme gereğini duyuyorum. Çünkü, bu tür kavramlarla uğraşmayı belki de ortodoksluk adına "entelektüel züppelik" sayan haciağalar olduğunu biliyorum.

Türkiye'de yaşadığım için batıyı bilemiyorum. Ama batıda, akla ve bilime duyulan eski güvenin sarsıldığı, daha iyi bir gelecek umudunun zayıfladığı, toplumsal yaşamın ve toplumsal yaşam içinde bireyin konumunun eskisine göre birçok yönden değiştiği söyleniyor. Böyle diyorlar. Bizler de okuyoruz, duyuyoruz. Günahı söyleyenlerin ve yazanların boynuna. Buna karşılık, Türkiye'de son 30 yılı siyasal kimlikle yaşayan biri olarak, gerçekten çok şeyin değiştiğini bu kez bizzat görüyorum ve biliyorum. Bu anlamda, moderniteye özgü geleneksel konumlanışların, hem dünyada hem de Türkiye'de hatırı sayılır bir değişim geçirdiklerini kabul etmemek olmaz. Yine aynı anlamda, post-modern denebilecek durumların, Türkiye'nin kendine özgü modernitesi içinde yer yer uç verdiğini de rahatlıkla söyleyebiliyorum. Ama, modernitenin büsbütün sonuna gelindiği, hatta Türkiye'yi de içine alan evrensel bir "post-modernizasyon" süreci yaşandığı yolundaki görüşleri kesinlikle ve ikirciksiz reddediyorum. Gene kesinlikle ve ikirciksiz reddettiğim bir başka şey de, post-modern denebilecek durumların varlığından hareketle geliştirilen post-modernist ideoloji(ler)dir.

Bununla anlatmak istediğim çok açık. Modernitenin klasik kalıplarına uymayan, bu açıdan gerçekten yeni olan ve isteniyorsa post-modern denebilecek durumlar vardır. Batıyı bırakın, Türkiye'de de vardır. Ama, bir kere, yeni de olsalar, bu durumların modernite ile bağları çok açıktır ve bu bağlar belirli bir sürekliliğe oturur. Söz konusu bağlar, öyle çapraşık bile değil, doğrudandır. İkincisi, post-modern olarak tanımlanan durumların, belirli öznelerle, yapılarla, temellerle, belirlenimlerle ve nedenselliklerle çözümlenmesi pekala mümkündür.

Konu böyle ele alınabilecekken, dile dolanan post-modern durumların bu kez her tür özneyi, yapıyı, temeli, belirlenimi ve nedenselliği peşinen reddeden birtakım düşünce sistemlerine girdi olarak aktarılmaları, düpedüz özel hedefli ideolojik bir çarpıtmadır. Bu yönüyle post-modernizmin, özellikle

"meta-anlatılar"a (en başta marksizme) karşı tezgahlanan bir meta-ideoloji olduğunu söylemekte hiçbir sakınca yoktur.

Kuşkusuz, daha "batılı", yerine göre daha ansiklopedik post-modernizm tanımları vermek de, güç olsa bile mümkün. Güçlükten söz ettim. Çünkü, post-modernizmin, kültür ve sanat alanında kullanılan kavramlar arasında "en aşırı ve en yetersiz tanımlananı" olduğu söyleniyor. Ama hemen ardından, post-modernizmin "bilimsel ussalığa", "global ve kapsayıcı dünya görüşlerine karşı çıktığı" ekleniyor (4). Bir başka kaynağa, Callinicos'a göre, post-modernizmin felsefi temelinde "insanın dünyayı anlamaya ve değiştirmeye gücü olmadığı anlayışı" yatmaktadır (5). Hepsini toparlamak mümkün. Post-modernizm, "toplumsal yaşamın merkezi olgusu" olarak söyleme vurgu yapıyor; indirgemeciliğin tüm biçimlerine güvensizlik duyuyor; öznenin özerkliğinden ve mutlak gerçekliğin varlığından kuşkuluyor. Kö-tümserlik ve relativizm de bütün bunların cabası oluyor (6).

Bütün bunları Türkiye soluna kimlerin, hangi yollardan taşıdıkları belli. İyi de, nereden çıktı "bütün bu "post"lar?

Pandora'nın Kutusunu Marksistler Açıyor !

Post-modernizm diye ayrı bir başlık açmaktansa, bu ideolojinin özelliklerini yeri geldikçe sergilemeye çalışacağım. Ama gene de genel bir giriş gerekiyor. Böyle bir giriş için önereceğim şu: Marksist kuram içinde derinleşme ve marksizmin iç gerilimlerini kuramsal düzlemde çözme çabaları, zincirleme biçimde, redler ve kopuşlarla sonuçlanabilmektedir. Post-modernizm de, çok açık bir anti-marksist içeriğe sahip olmasına, iyice ayağa düşmesine ve burjuvazinin orta malı haline gelmesine karşın, köken olarak marksizmden çıkmıştır.

Eğer deyim yerindeyse, Pandora'nın kutusunu açanlar, marksistlerdir.

Gerçekten de, marksist düşüncenin gelişimi açısından ilginç bir serüven var ortada. Hırsız yakalayan çocuğun babasıyla olan konuşmasını andıran bir serüven. Çocuk hırsız yakalamıştır. Babası "getir buraya" deyince çocuk "getiremiyorum" der. Babası "onu bırak sen gel" der. Çocuk bu kez "bırakmıyor ki" yanıtını verir. Batının gerçekten çaplı marksist düşünürleri, marksizmi derinleştirme ve yetkinleştirme çabalarında canalcı olduklarına inandıkları noktalar yakalamışlardır. Bu noktaları marksist dizgenin bütünü içine yerleştiremeyince de, marksizmin kimi temel önermelerini ya da bütünü reddederek başlarına sardıkları dertten "kurtulmuşlar"dır.

Althusser, bilim-ideoloji, özne-yapı ilişkilerini "çözmeye" çabalarken özneyi büsbütün yoketme durumunda kalmıştır. Althusser'in izleyicileri "yapısal

belirlenim"i açmaya uğraşırken, yapılardan büsbütün vazgeçme noktasına gelmişlerdir. Birbirlerinden görece özerk alanların bütünselliği incelikli biçimde kurulamayınca, bütünselliğin kendisi bir kenara atılmıştır. Öz-biçim dolayımının karmaşıklığı içinden çıkılamayınca öz feda edilmiş, herşeyin biçimlerden oluştuğu söylenmiştir. İdeolojinin görece ne kadar özerk olabileceği belirlenemeyince, bu kez ya ideoloji belirlenen değil de belirleyen olarak baş köşeye oturtulmuş ya da yerini "söylem"e bırakarak sahneden çekilmiştir.

Post-modernizm ile marksizm arasındaki ilişkilere yeniden döneceğim. şimdi, tarih anlayışı konusunda birkaç söz söylemek gerekiyor.

Sosyalistler, dünya-tarihsel süreçlere bakarlar, konumlarını belirlemede titiz davranmalıdırlar. Önce, çok genel bir tarihsel süreç fikrine sahip olmak, burada netleşmek gerekir. Anderson'un da dediği gibi, düz bir çizgide ilerleyen ya da kendini sürekli olarak dışa açan dairesel gelişimli tarih anlayışlarının marksistleri doyurması mümkün değildir. Bu durumda, farklı zamanların tek bir tarihsel süreç içindeki biraradalığını öngören bir yaklaşımın sahiplenilmesi doğru olacaktır. Özetle, düz çizgi ya da daire yerine, dönemeç noktaları olan bir parabol (7).

Kolayca çıkarsanabileceği gibi, ileriye doğru giden düz çizgi modeli, modernizasyonun onun burjuva yorumuna özgüdür. Tanzimattan İttihat ve Terakki'ye, oradan Mustafa Kemal'e ve günümüze uzanan süreçte Türkiye'yi yönetenler hep böyle bir tarih anlayışına sahip olmuşlardır. Başka örneklerde olduğu gibi İttihat ve Terakkicilik ve kemalizmde de "modernitenin gelişme ve ilerleme söylemi veri alınarak, gelişme ile teknolojik/araçsal ussalık eş anlamlı görülmüş, böylece farklı toplumların tarihleri özde batıya özgü bir gelişme modeli evrenselleştirilerek okunmuştur." (8).

Peki, bu tek boyutlu modernizasyon anlayışına karşı çıkış, bu kez büsbütün özselci, parçacı ve anarşik bir tarih anlayışını mı getirmeli? Kuşkusuz hayır. Kanımca, marksist tarih anlayışı ile post-modernist tarih anlayışı arasındaki canalcı sınır çizgisi de burada ortaya çıkıyor. Hangi tarafında yer alınacağı konusunda çok açık ve ikirciksiz olunması gereken bir çizgi.

Farklı zamansallıkları, özgül süreçleri ve yerellikleri, kendi özgüllükleriyle tek bir süreç içinde buluşturan bir hava akımı vardır. Bu hava akımı, yaklaşık ikiyüz yıldır sürüp giden kapitalist küreselleşmedir. Başka bir deyişle, farklı zamansallıkların tek bir tarihsel süreç içinde biraradalığını ve bu biraradalık içinde yeniden belirlenmelerini sağlayan, kapitalistleşme ve sermaye birikim süreçlerinin izlediği çizgidir. Özel tarih çalışmaları dışında,

dünya-tarihsel bir çözümleme, ancak bu çizgi izlenerek, bu anlamda tek-leşmiş bir tarih anlayışından yola çıkılarak yapılabilir.

Bu konudaki netlik, post-modernist ideolojiye karşı sağlıklı duruşun ya-nısına, küreselleşme sürecinin doğru kavranması açısından da gereklidir. Örneğin İngiliz toplumbilimci Giddens, son dönemin dönüşümlerini, ekonomik olmaktan çok sosyolojik nitelikli dönüşümler olarak tanımlarken (9) bir yere kadar haklıdır. Haklıdır, çünkü sermaye birikim süreçlerinin küreselleşmesi hiç de "yepyeni" bir ekonomik olgu değildir. Haklıdır, çünkü toplumsal ya-şamdaki değişimler (ve oldukları kadarıyla dönüşümler) sermaye birikim sü-reçlerinde ya da kapitalizmin doğasında meydana gelen değişimlerle birebir açıklanamazlar. Ancak, "sosyolojik nitelikli" dönüşümlerin açıklanabile-cekleri bir ekonomik değişim çizgisi gene de vardır. Örneğin, daha çok sos-yolojik ve siyasal anlamlar yüklenen, ilerde üzerinde duracağımız başat bir tema olarak "belirsizlik" ile, sermayenin devir hızının artması ve kısa dönemli spekülasyon sermaye hareketleri arasında açıklayıcı ilişkiler kurulması, hiç de zorlama kaçmayacaktır.

Kapitalist üretim tarzının maddi ve teknolojik temellerini yeniden üret-mesi ile burjuva ideolojisinin kendini yeniden üretmesi arasında, zaman zaman aynı zaman zamansa ters doğrultularda gelişen, ama her durumda rastlantı sayılamayacak kadar sistematik ve düzenli ilişkiler olmuştur. Man-del'in kapitalist gelişme sürecine ilişkin temel tezlerinden birini anımsamakta yarar var. Mandel'e göre kapitalizm, düşen kar oranlarının egemen olduğu dönemlerde teknolojik dönüşümü hedefleyen araştırmalar yapıyor. Ama bu araştırmaların sonuçlarını devreye sokmayıp bekliyor. Bu bekleme dö-neminde, cari yatırımların rasyonalizasyonu ile yetiniyor. Buna karşılık, kar oranlarının arttığı dönemlerde, bu önemli teknolojik yenilikler fiilen uy-gulanıyor (10).

Dünya kapitalizmi, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından 1970'lere kadar uzanan dönemde, Marshall yardımıyla, yıkılan Avrupa'nın yeniden onarımını hedefleyen sermaye akışlarıyla, "hür dünya"yı komünizmden kurtarmaya yö-nelik dış yardımlarla, keynesçi politikalarla ve "refah devleti" anlayışıyla, görece genişlemeci ve üretici bir dönem yaşadı. İşin ilginç, "ideolojinin sonu", "enformasyon toplumu", "global köy", "sanayi-sonrası toplum" türü kavramlar hep bu dönemde, özellikle de 60'ların başlarında geliştirildi. Ama, aynı kavramlar, o dönemde ancak çok dar akademik çevrelerde dolaşım ola-nağı bulabildiler. Aynı dönemde, "hür dünya", "demokrasi", "teşebbüs öz-gürlüğü" gibi cari ideolojik yatırımların rasyonalizasyonu ile yetinildi. Ar-dından, dünya kapitalizmi, düşen kar oranlarıyla birlikte iniş dalgasını yaşamaya başladı. Bu kez, keynesçi politikalar ve refah devleti anlayışına cepheden savaş açıldı.

Ve bu savaşıla birlikte, zulada tutulan kavramlar birer birer medyatik piyasaya sürülmeye başlandı. Artık jargon kullanımı, 50'li ve 60'lı yıllarda Daniel Bell'i (sanayi-sonrası toplum, ideolojinin sonu), Edward Shils'i (ideolojinin sonu) Marshall McLuhan'ı (küresel köy), Fritz Machlup'u (enformasyon toplumu) okuyan sınırlı bir kesimi aşmıştı. Türkiye'de bile, başörtülü teyzeler, tren yolculuğunda yarenlik edecek insan arayan emekli assubaylar, şirket yuppieleri, yenilenme isteyen sosyalistler ve başka birçok kesim bu tür kavramları dile dolayıp büyük bir oburlukla tüketebiliyordu. Çünkü Avrupa'dan geri dönen sosyalistler, "dünyanın gözü ve kulağı" olan köşe yazarları ve TV yorumcuları, bütün bu kavramları, sağolsunlar, vatandaşlara tanıtmaktaydılar.

Sahiden, ne oluyordu? Türkiye'nin orta sınıfı bir tür geç aydınlanma mı yaşıyordu?

"Günümüzün en ilginç düşünürlerinden biri sayılan Sigmund Theodor Ranshoffer'in, 'Üst Anlatıların Boyunduruğundan Kurtulmuş Özgür Bireyin Şafağına Doğru' adlı eserinde de belirttiği gibi, 'kendi evinin önünü temiz tutmayanın, komşusunun çöpünden yakınmaya hakkı yoktur.' Hemen belirtiyorum: Bu gerçek bir alıntı değildir. Böyle bir "düşünür" de yoktur, böyle bir "eser" de. Bu uydurma örneği, basında hayli yaygınlaşan, en tipik örneğini de Milliyet gazetesi köşe yazarı Taha Akyol'un oluşturduğu bir ekolü somutlaştırmak için veriyorum.

Nedir bu "ekol"ün içeriği ve amacı?

Dikkat edilirse, burada bir şablon vardır. Üstelik iyi düşünülmüş, ortalama okur üzerinde etkili olabilecek bir şablon. Bu şablonun birinci ögesi, kim senin duymadığı, ama okur okumaz insana "herhalde çok ciddi bir düşünür" dedirtecek oturaklı bir addır (Sigmund Theodor Ranshoffer). İkinci öge, bu yabancının Türkçeye çevrilmemiş ve büyük olasılıkla hiç çevrilmeyecek olan bir kitabına atıfta bulunmaktır. Kitabın adı, ne dediği pek anlaşılamasa bile, değişimi çağrıştıracı, en azından "vay canına" dedirtici bir ad olmalıdır (Üst Anlatıların Boyunduruğundan Kurtulmuş Özgür Bireyin Şafağına Doğru). Üçüncü öge ise, hayli oturaklı isme sahip bu büyük düşünürün ilginç başlıklı kitabından, çok ama çok beylik bir görüş aktarmaktır (kendi evinin önünü temiz tutmayanın, komşusunun çöpünden yakınmaya hakkı yoktur). Böylece, sıradan vatandaş, zaten öteden beri düşündüğü, düşünmemiş olsa bile kendisine çok makul gelecek bir sözü, bir de ünlü bir batılı düşünürün ağzından duyup rahatlayacak, kendine güveni artacak ve ideolojik angajmanı iyiden iyiye pekişecektir.

Türkiye'de bu yapılmaya çalışılmıştır. Sonuçta, orta sınıftan ortalama en-

telektüeller, sosyal-demokrasinin düşünen ve yazan kesimleri ve "nerede yanlış yapıldı" sorusuna aşırı kilitlenmiş sosyalistler üzerinde etkili olmuştur. İdeolojinin gündelik pratik hayata, gündelik pratik hayatın ise ideolojiye içselleşmesi açısından ilginç bir durum olsa gerek.

Bu bölümü kapatırken değinmek istediğim iki konu daha var. İki konu da, post-modernizmin, değişimin boyutlarını abartıp yaşanan süreçlerin anlaşılabilirliğini, dolayısıyla toplumların belirli öznelerce yönlendirilebilirliğini reddeden savlarıyla ilgili.

Başkalarını bilmiyorum, ama bana biraz tuhaf geliyor. Önce, dünyanın, son 20-30 yıl içinde inanılmaz dönüşümler geçirdiği, değişen bu dünyanın artık eski kavramlarla anlaşılamayacağı söyleniyor. Ardından, çok ama çok değişip dönüşen bu dünya 30-40 yıl önce üretilmiş kavramlarla açıklanmaya çalışılıyor. Ya "tarihin sonu" savı diye sorulursa, bu tema "sanayi-ötesi toplum"dan, "global köy"den, "enformasyon toplumu"ndan ve benzer kavramlardan çok daha eski bir geçmişe sahiptir. Anderson, bu temanın, Hegel'den başlayarak 19. yüzyıl Fransız iktisatçısı ve matematikçisi Agustine Cournot'ya, oradan Alexander Kojeve'ye ve nihayet medyatik Fukuyama'ya uzanan bir geçmişi olduğunu anımsatıyor (11).

Bu durumda, şu saptama makul karşılanmalıdır: Eğer çok ama çok değişen ve dönüşen dünyanın bugünkü durumu 40 ile 180 yıllık geçmişe sahip kavramlarla betimlenebiliyorsa, o zaman iki şeyden birini kabul etmek gerekecektir: Ya dünya sanıldığı ve abartıldığı ölçülerde değişmemiştir ya da post-modernist tezlerin tersine, insan aklının geçmişte bulduğu kavramlar, bugün yaşanan değişimleri de açıklayabilecek yeterliliktedir...

İkinci değini ise, toplumların, belirli öznelerce, belirli bir doğrultuda evriltilip dönüştürülmesi fikrine yönelik post-modernist reddiye ile ilgili. Bu reddin felsefi düzlemde tartışılması bir bakıma gereksizdir. Çünkü, toplumların bu yolla bir yerlere taşınabileceklerinin en çarpıcı ve somut örneklerinden biri daha 5-6 yıl önce sergilenmiştir. Garip bir biçimde, bu örneğin özneleri gene "sosyalistler" olmuşlardır. Uzatmadan söyleyip geçiyorum: SBKP'nin başındakiler, başta Gorbacov olmak üzere, kendi bilinçli tercihleri, iradeleri ve planları ile koskoca Sovyet toplumunu kapitalizmin eşiğine taşımışlardır.

Demek ki olabiliyormuş, yapılabiliyormuş...

Kısaca Küreselleşme

Nesnel değişim ile bu değişimin boyutlarını kavramaya çalışan düşünce arasında her zaman bir aç olagelmıştır, bundan sonra da olacaktır. İnsan dü-

şüncesinin, sürüp gitmekte olan değişimin gerçek boyutlarını yaşanan anda tastamam bilebilmesi mümkün değildir. Sorun, aradaki açının makul denilebilecek sınırlar içinde kalıp kalmadığıdır. Bunu belirleyen de, ideolojinin gücüdür.

İdeolojinin gücünden ikili bir anlamda söz ediyorum. Burjuva ideolojisinin günümüzdeki belirgin özelliği, değişimin boyutlarını abartıcı ve abarttırıcı söylemlere öncelik tanınmasıdır. Sosyalist ideolojinin görevi ise, burjuva ideolojisinin içinden çalışarak değişimi daha gerçek boyutlarıyla tanımlamak ve bu değişimin altındaki temel maddi süreçleri açıklamaktır. Burjuva ideolojisinin gücü ne kadar fazlaysa, değişimin gerçek boyutları ile zihindeki algılanışı arasındaki açığı da o kadar büyüyecektir. Gene burjuva ideolojisinin görece güçlülüğüne bağlı olarak bu açığı büyüdükçe, değişim geçiren olgularla değişimin maddi temeli arasındaki bağlantılar bütünü alınamaz duruma gelecektir.

Görüntüdeki bütün gücüne ve etkisine karşın, günümüz burjuva ideolojisi kimi yönlerden aşırı kırılmalı özellikler sergilemektedir. Bu kırılmalıkta, hiç kuşkusuz, değişimin ve dönüşümün boyutlarının daha önceden aşırı abartılıp mutlaklaştırılmasının da payı vardır. "Herşeyin bittiğinin" bunca gürültüyle ilan edildiği bir dünyada, örneğin Zapatista çıkışı, örneğin Rusya'daki gelişmeler, örneğin İtalya seçimleri insanlara "ne oluyoruz, hani bitmişti?" dırtebilmektedir.

Burjuva ideolojisinin, maddi süreçlerle bunların algılanışı arasındaki açığı en fazla geniş tutabildiği başlıklardan biri, küreselleşmedir. Son beş altı yıl içinde sosyalizmin, tarihin, ideolojilerin ve başka birçok şeyin "sonu" uluorta ilan edilmiştir. Böylece insanlar, gücünü yitiren, etki alanı görece azalan herşeyin tez elden sonunu getirmeye merak sarmışlardır. Türkiye'de de böyle yapılmıştır. Günlük gazetelerde, normal ölüm ilanlarının "in/out" tasniflerinin yanı sıra, köşe yazıları da "TC'nin", kemalizmin, devletçiliğin, "birinci Cumhuriyet"in ve elbette ulus-devletin sonunu duyuran tahlillerle dolup taşmıştır.

Anlatıldığı kadarıyla, ulus-devletin ölüm fermanını yazan, küreselleşmedir.

Nedir küreselleşme? Giddens'a göre küreselleşme "uzak yerleşimleri birbirlerine, yerel oluşumların millerce ötedeki olaylarla biçimlendirildiği ya da bunun tam tersinin söz konusu olduğu yollarla bağlayan dünya çapındaki toplumsal ilişkilerin yoğunlaşması olarak tanımlanabilir." (12). Bu soyut tanıma genel hatlarıyla katılıyorum. Ama bazı ek açıklıklara gerek var. Gerekli açıklıklardan biri, Giddens'ın sözünü ettiği "biçimlenmelerin" ve "yoğunlaşma"nın maddi temeliyle ilgili. İkinci olarak, bu ilişki ağının öngördüğü karşılıklılık üzerine birkaç söz söylenebilir.

Yöntemsel açıklıkla başlamanın yararı var. Bu nedenle bir kez daha yineliyorum: Toplumsal yaşamdaki değişimin ve bu değişimin getirdiği olguların açıklanmasında belirli bir özelliğe başvurmak indirgemecilik değildir. Bu nedenle, toplumsal ve kültürel yaşamın çok çeşitli alanlarını etkileyebilen küreselleşme sürecinin açıklanmasında, bir üretim tarzı olarak kapitalizmin uluslararası dinamiklerine başvurmanın hiçbir sakıncası yoktur. Esasen, Giddens'in kendi tanımını açıklamak üzere verdiği örneklerin çoğu, "dünya parası", "ürün pazarları", "rekabet" kavramları çevresinde dönmektedir. Giddens'in diğer örnekleri arasında yer alan "yerel ulusçuluklar"ın ise, gene aynı kavramlarla ve olgularla ilişkilendirilmesi hiç de güç olmayacaktır.

İkincisi, küreselleşme, normal olarak, karşılıklılık ya da karşılıklı geçişkenlik çağrışımıyla okunması gereken bir kavramdır. Uluslararası kapitalizmin merkezlerinde gelişen birçok süreç, bu merkezlerin kenarında kalan ülkeleri, özellikle de en yoksul olanlarını gerçekten çok yönlü olarak etkileyebiliyor. Peki, diyelim Türkiye'de yaşanan 1994 krizi, Sudan ve Ruanda'daki iç çatışmalar ya da Bangladeş'teki genel grevler dünya kapitalizminin merkezlerini, buralardaki toplumsal yaşamı hangi derinlikte etkiliyor? Sanırım bu sorunun işaret ettiği sonuç açıktır: Karşılıklılık ve karşılıklı etkileşim bağlamında küreselleşme, en çok yatırım ve finans sermayesinin dolaşımıyla, bundan daha az da toplumsal yaşamların biçimlenmesiyle ilgilidir. Daha doğrusu, toplumsal yaşamların biçimlenmesinde belirgin bir tek yönlülük vardır. Bu tek yönlülük, ikirciksiz biçimde şu sonuca işaret etmektedir: Günümüzde küreselleşme, 200 yıldır dünyaya açılan ve yayılan, bu anlamda öteden beri küreselleşen kapitalizmin yeni uluslararası ekonomik-siyasal-toplumsal ilişkiler ağıdır.

Bu ilişkiler ağını anlatmak için ileri sürülen "karşılıklı bağımlılık" tezleri ise, "karşılıklı" sözcüğü dolayısıyla tam bir ideolojik yutturmacadır. Karşılıklı bağımlılık, belirli ürünlerin değişik parçalarının değişik ülkelerde üretilmesi anlamında bir gerçeklik taşıyabilir. Ne var ki, burada çevre ülkenin bağımlılığı edilgen ve mutlak, metropol ülkenin bağımlılığı ise tercihli ve temporal (geçici) özellik taşımaktadır. Samir Amin'in dediği gibi, ortadaki ilişki "eşit olmayanlar" arasındaki ilişkidir. Bu ilişkide merkezin, beş temel alanda yıkılamayan tekeli, bağımlılaştırıcı gücü vardır: (i) teknoloji, (ii) finans, (iii) doğal kaynaklara ulaşma ve işletme gücü, (iv) medya, ve (v) gelişkin silahlar (13).

Küreselleşenin ne olduğu konusunda birkaç başvuru daha yararlı olabilir. Boratav, günümüzde sermaye ihracı olgusunun dolaysız yatırımlardan çok, mali sermayenin kısa dönemli hareketleriyle gerçekleştiğine dikkat çekiyor ve devam ediyor: "şu anda finans kapital, gelişmiş ülkelerde azalan yatırım ola-

naklarını ve düşük finansal getirileri çevre ülkelere fon aktararak, yüksek getiriler sağlamaya çalışıyor (14). Taner Timur, "uluslararası kapitalizmin bugünkü aşamasında 'küreselleşme olgusu' üretim sürecinden çok değişim, sermaye hareketleri ve bu alandaki tüm düzenlemelerin kaldırılması süreçlerinde kendini göstermektedir" (15) dedikten sonra, Boratav'ın sözünü ettiği "getiriler" konusunda rakam da veriyor: Timur'un Le Monde'dan aktardığına göre, mali sermayenin son yedi yıl içindeki getirisi ABD'de % 8, Batı Avrupa'da % 7, Japonya'da %2 iken "yeni pazarlar" olarak nitelenen çevre ülkelerde % 20 olmuştur (16).

Küreselleşmenin bu profili ardından, kimi önemli siyasal temalara değinmek gerekiyor.

1960'lı yılların sosyalizm tartışmalarında sıkça kullanılan kavramlardan biri "boş kap" idi. TİP'lilerin ve o dönemin sosyalist devrimcilerinin gözünde MDD'ciler öyle bir emperyalizm anlayışına sahiptiler ki, bu anlayış çerçevesinde Türkiye gibi ülkeler, özgün hiçbir iç dinamik barındırmayan, belli bir tarihte "giren" emperyalizmin içini istediği gibi doldurduğu birer boş kap oluyorlardı. Emperyalizm bu boş kap içinde örneğin dinci ve "feodal" güçleri istediği gibi kullanıyor, gerekli gördüğünde ülkeye istediği türde bir "filipin demokrasisi" getiriyor ve buna benzer şeyler yapıyordu...

Bugün hiç kuşkusuz bu tür görüşler savunulmuyor. Ama, 60'ların a priorist boş kapçılığının yerini, bu kez globalleşmenin etkilerini abartan a posteriorist bir boş kapçılığın alması söz konusu olabiliyor. İlkinde, emperyalizm geliyor, boş bir kap bulup içini istediği gibi dolduruyordu. İkincisinde ise, kapıyı bu kez küreselleşme çalıyor. O da kapın içinde ne varsa hepsini boşaltıp yerine kendi normlarını, ilkelerini, kurallarını vb. koyuyor.

Küreselleşme bağlantılı boş kapçılık, aynı zemin üzerinde iki farklı tepki doğuruyor. Liberal kesim, kapın içinin boşaltılması olasılığından çok memnun görünüyor. Çünkü böylece devletçi, kemalist, otarşist, içe kapanmacı önyargılardan kurtulunacak, Türkiye uygar dünyanın uyumlu bir parçası olacaktır. Bunun karşısında, en uç örneğini Yşçi Partisi'nin sergilediği tepkici boş kapçılıkta ise; kapıyı çalan küreselleşme bu kez Sevr'i hortlatmakta, Türkiye'yi bir Kunta Kinteler diyarı haline getirmekte ve ulus-devleti yok etmektedir. Küreselleşme bununla da kalmamakta, memuruna daha çok maaş vermek ve vatandaşına hizmet götürmek için yanıp tutuşan devletin elini kolunu (örneğin IMF aracılığıyla) bağladığı gibi, ülkesini sanayileştirme arzusundaki ulusal burjuvazinin de (dışa açılmayla, gümrük birliğiyle, vb.) önünü tıkamaktadır.

Sosyalist çözümlemenin ve siyasetin oldukça özenli davranması gereken

alanlardan biri de budur. Bu nedenle adım adım gitmeyi öneriyorum. Bir: Küreselleşmenin başlıca iç çelişkisi, ulus-devlet'in işlev alanı gerçekten daralırken, bu daralmayı telafi edebilecek bir başka uluslararası (ya da ulusötesi) düzenleme getirilememesidir. İki: Bu durumda, ortada, boşalan bir alan, bir "boşluk kuşağı" vardır. Üç: Ulus-devletin eski işlev alanının görece sınırlanması, hiçbir biçimde, ulus-devletin tarihsel işlevini büsbütün yitirdiği ve bir yokoluşa gittiği biçiminde yorumlanamaz. Dört: Küreselleşme, az önce Amin'den ve başkalarından aktarmalarla işaret edilen eşitsizlikçi özünü koruduğu sürece, kayıtsız şartsız küreselleşmeciliğe oturan bir ulus-devlet karşıtlığı ideolojik ve siyasal açıdan emperyalizm uşaklığından başka bir anlam taşımayacaktır. Beş: Küreselleşme ile ulus devletin ilişkisi sabitlenmiş, tek yönlü bir ilişki değildir; az önce sözü edilen boşluk kuşağı, uluslararası (ya da ulusötesi) yeni düzenlemeleri gündeme getirebileceği gibi, ulus-devletin yeniden güçlenmesi sonucunu da verebilir. Altı: Sosyalistlerin, önce işçi sınıfının çıkarlarını koruyup savunacakları bir zemin, daha sonra ise sosyalist bir kopuşun mümkün tek siyasal çerçevesi olarak ulus-devleti görmelerinde yanlış olan bir şey yoktur; yanlış olan, ulus-devleti kendi çıkarları adına savunan ve bu yanıla küreselleşmeye karşı çıkan bir "ulusal burjuvazi" kurgusudur. Yedi: Küreselleşme, ulus-devlet sınırlarını aşan dinamiklere sahip olsa bile, bu dinamiklerin ulus-devletle etkileşiminin sonuçları, ancak "ulus devletin içinin açıldığı" bir bağlamda araştırılabilir (17). Ve hepsinin sonucu olarak sekiz: Sosyalist çözümleme ve siyaset kurgusu, eskisi gibi gene ancak ulus-devlet zemininde ya da çerçevesinde gerçekleştirilebilir.

Geçerken, küreselleşmeyi, yerellikleri ve içe kapanmaları parçalayıcı bir dinamik sayan düşüncelere de kısaca değinilebilir. Örneğin Ahmet İnsel, küreselleşmenin "sosyalist alternatifinin" yerelleşme ve dar cemaatlere kapanma olamayacağını söylemektedir (18). İnsel'e bakılırsa, sanki "yerelleşme" ve "dar cemaatlere kapanma" bugünkü kapitalist küreselleşmenin doğal ve fiilen gerçek olan bir boyutu değil de, sosyalist alternatifin İnsel'i endişelendiren muhtemel bir yanlıştır. Bu tür yanıltıcı atıflar yapılabildiğine göre, bir kez daha yinelemekte yarar var: Ulus-devletin, sosyalistler açısından bugün de bir çözümleme ve siyaset zemini oluşturması ve iktidar perspektifinin ulus devlet bağlamında kurgulanması gerekliliği, hiçbir biçimde, sosyalist alternatifin yerelleşmeciliği ve içe kapanmacılığı savunması anlamına gelmez. Sonuçta, bu ülkedeki sosyalistler olarak bizler de icabında McDonald's yiyip CNN izleyebiliyor, Internet'e bağlanabiliyoruz. Ama, kendi sanayi merkezlerimizi aşır Detroit'teki otomotiv işçilerine ya da Liverpool doklarında çalışanlara bir türlü uzanamıyoruz. Acaba, bu konumumuzla "yerelleşmeci" mi olmuş oluyoruz?

İki noktaya daha değinip bu bölümü de kapatacağım.

İlki, şu eski "üçüncü dünya" kavramı ile ilgili. Bugün hangi ülkenin kaçınıcı dünyada yer aldığını belirlemek eskisine göre biraz daha güç. Kes-tirmeden gidip, Asya'nın, Orta-Doğu ve Kuzey Afrika'nın ve Latin Ame-rika'nın azgelişmiş kapitalist ülkelerini bir dünya sayalım ve buna yine "üçüncü dünya" diyelim. Haluk Yurtsever, "küreselleşme sürecinin, üçüncü dünyacılığın kesin sonu olduğunu" ileri sürüyor (19). Yurtsever'in tam olarak neyi kastettiği yazısının bütününde de pek anlaşılmıyor. Yazı, örneğin Asım Kartal'la birlikte kaleme alınmış olsaydı belki daha iyi anlaşılırdı. Bununla birlikte, Yurtsever'in, üçüncü dünyacılık dediği şeyi doğrudan doğruya Sov-yetler Birliği'nin varlığıyla tanımladığı belli oluyor. Sovyetler çökünce, üçüncü dünyacılık da bitiyor.

Burada Yurtsever'in, eski "kapitalist olmayan yol" tezlerine, maoculuğa ve Türkiye'de 1930'ların kadroculuğuna yönelik tepkilere fazlaca endeksli olduğunu düşünüyorum. Ya da kastettiğini tam anlayamadığım için böyle ol-duğunu sanıyorum. Eğer Yurtsever, bu tür ülkelerin ne kapitalizm ne de sos-yalizm olan bir üçüncü yol bulabileceklerine ilişkin eski umutların bittiğini söylüyorsa, buna hiçbir itirazım yok. Ancak, şu da eklenmeli: Bu ülkelerden herhangi biri, kapitalist sistemden siyasal kopuşu gerçekleştirdiğinde, bir süre, ne kapitalizm ne de sosyalizm olan bir ara dönem yaşamak zorunda kalacaktır. Sonuçta, bu ara dönem, ya sosyalizmin temellerine yeni tuğlalar konulmasıyla devam edecek ya da kapitalizme geri dönüşle noktalacaktır. Eğer Yurtsever'in kastettiği şey, üçüncü dünyada bu tür deneyimlerin de artık hiç yaşanamayacağı ise, buna kesinlikle katılmıyorum.

Kuşkusuz, böyle bir konuda kimsenin kimseyi ikna etmesi mümkün de-ğildir. Benim kişisel düşüncem şu: Sovyetler Birliği'nden vazgeçtik, genel yıkılışın ardından 6 yıldır ayakta durabilen Küba örneği bile, tekil sosyalist kopuşları zorlamanın, dünya devrimi beklentisine göre hem daha gerçekçi hem de daha devrimci bir perspektif olduğunu göstermektedir.

Eğer böyle de değilse, o zaman çekiver kuyruğunu gitsin...

Yeniden Anderson'a başvuracağım. Anderson, 20. yüzyıl başları Avrupa'sı için çizdiği tablonun bir "gölge kümelenmesi"nin, bugün, üçüncü dünya için geçerli olduğunu söylüyor. Anderson'a göre, bu dünyada egemen sınıflar gene "geri" (kapitalizm öncesi) unsurlar barındırabiliyorlar; kapitalist gelişme hem canlı ve dinamik, hem de çok daha az dengeli ve istikrarlı; ve nihayet, şöyle ya da böyle, "devrim" sözü bu ülkelerde dolaşımdan kalkmış değil. Bizler, Türkiye'li devrimciler için moral verici bir yan da var Anderson'un söy-lediklerinde: Marquez'in Yüzyıllık Yalnızlık'ı, Salman Rüştü'nün Geceyarısı Çocukları ve Yılmaz Güney'in Yol'u, üçüncü dünya canlılığının ve yaratı-cılığının ürünleri olarak zikrediliyor (20). Eğer bu işin arkasında 12 Eylül'den

sonra İngiltere'ye giden kimi Türkiye'li sosyalistlerin Anderson'u fena halde dolduruşa getirmeleri yoksa, böyle umutlu bir bakışın üzerinde düşünmekte yarar var.

Bu bölümü bitirirken, daha sonra açmak üzere, bugünkü küreselleşmenin özgün olduğunu sandığım bir yanından söz etmek istiyorum. Küreselleşme, hiç kuşkusuz yeni değil en aşağı ikiyüz yıllık bir süreçtir. Eşitsiz gelişme de, kapitalizmin evrensel gelişimine, dolayısıyla küreselleşme süreçlerine damga vuran bir olgudur. Görebildiğim şu: Kapitalist küreselleşmenin 1970'lere kadar olan döneminde, merkez-çevre ilişkisi daha çok içeriye çekme (toplama) ya da dışarda bırakma biçimlerinde gerçekleşmiştir. Bugün ise, özellikle ulus devletlerin görece güçsüzleşmeleriyle birlikte, merkeze çekilen ve bu anlamda "toplanan" yerelliklerle, tam tersine büsbütün kenarda bırakılan yerellikler arasındaki uçurum giderek büyümektedir. Dışarda bırakılan, belirli bir anlamda tarihin de dışında kalır. Başka deyişle yaşanan global tarihin etkileri ve belirlemeleri, dışarda kalan için görece uzak olgulardır. Buna karşılık, kenarda kalan, kenarda kalmanın bütün yoksunluklarını ve acılarını aynı tarihin içinde, onun belirlenimlerini ve etkilerini yaşayarak çekmek zorundadır. Bu özel dengesizliğin, dünya, ulus-devlet ve büyük metropoller olarak üç düzeyde gerçekleştiği söylenebilir. Bu yüzden, günümüzün iktisat-kalkınma jargonuna, geri kalmışlık, geri bıraktırılmışlık, gelişmişlik, gelişmemişlik ve benzeri klasik kavramlara ek olarak, bir de "marjinalleşme" kavramı girmiştir.

Dediğim gibi, bunu da açmaya çalışacağım. Ama bundan önce, söylenenleri genel bir tabloya yerleştirmek gerekiyor.

Toparlayıcı Genel Bakış

Tarihin düz ve doğrusal bir hat izlemediğini bir an için unutup böyle bir hat düşünelim. 19. yüzyıl başından günümüze dek uzanan, yaklaşık 200 yıllık tarih kesitini gösteren bir hat.

Samir Amin, bu hattın İkinci Dünya Savaşı sonuna dek uzanan yaklaşık 150 yıllık kesitini, modernleşme, ulus devlet, ulusal kurtuluş ve "yetiştirme aşma" düşüncesinin ürünü olan girişimlerle tanımlıyor (21). Modernleşme, Avrupa merkezinde ve ABD'de olsun, dünyanın geri kalan bölümünde olsun, bütün kapitalistleşme süreçlerini içermektedir. Ulus-devlet süreçleri, hem kapitalizmin merkezlerindeki ulus devletleşmeleri hem de çeperde ulusal kurtuluşun çeşitli biçimleri sonucunda oluşan ulus devletleri anlatmaktadır. "Yetiştirme aşma" paradigması ise, önce Almanya ve Çarlık Rusyası gibi örnekleri, sonra modernleşmeyi darwinist bir açıdan değerlendiren İttihat ve Terakkici, kemalist ve Latin Amerika tipi peronist çabaları kapsayacak biçimde açıklanabilir.

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından 1970'lere kadar uzanan yaklaşık 30 yıllık kesitte, ulus devlet modelinin hem merkezde hem de çeperde güçlendiği görülüyor. Merkezde, keynesçi politikalar, refah devleti ve korporatist bir çoğulculuk öne çıkıyor. Çeperde, görece eski ulus devletlerle bağımsızlıklarını yeni kazananlar, bu kez "kalkınma" paradigmasında buluşuyorlar. Gerek merkezdeki keynesçi refah devleti politikaları, gerekse çeperdeki kalkınma çabaları, tartışmasız biçimde ulus devletler çerçevesinde gerçekleşiyor. "Üç dünya"nın var olduğu bu tarihsel kesitte, kamplaşmanın yanı sıra, karşılıklı etkileşim de söz konusu. Örneğin üçüncü dünya birinci dünyadan aldığı keynesçi politikaları "sosyal devlet" olarak içselleştirebildiği gibi, sosyalist planlamanın araçlarına da başvurabiliyor. Birinci dünya, planlı sosyalist ekonominin başarılarına, kendi sosyal politikalarını yeniden biçimlendirmek için bakabiliyor. Sovyetler Birliği'nde ve diğer sosyalist ülkelerde, piyasa ekonomisinin kimi mekanizmalarından yararlanılabiliyor.

Bu tabloda, 70'lerle birlikte başlayan aşınmaya ve onun ardından gelen çöküşe geçmeden önce, buraya kadar olanını toparlamakta yarar var.

Daha önce, eşitsiz gelişmenin görece toplayıcı ve kenarda bırakıcı (marjinalleştirici) işleyiş biçimlerinden söz etmiştim. Burada, eşitsiz gelişmeyi, doğrudan doğruya kapitalist üretim tarzıyla ilişkili olarak kullanıyorum. Başka deyişle, gündemimde olan, kendisi eşitsiz gelişen ve ulaştığı yerleri eşitsiz geliştiren kapitalizmdir. Bu açıdan bakıldığında, yukarıdaki tarihsel hattın yaklaşık 150 yıllık ilk kesitini, toplayıcı yanıyla dışlayıcı yanı, kenarda bırakıcı yanından daha ağır basan bir eşitsiz gelişme süreci olarak görmek mümkün. Örneğin, Avrupa'nın kapitalist metropollerini ile ABD'nin temsil ettiği dünya içindeki eşitsiz gelişme, büyük savaşlara bile yol açmıştır; ama eşitsiz gelişmenin taraflarından herhangi biri (Nazi Almanyası dahil) dışlanmak şöyle dursun, hiçbir dönem kenara itilmemiş (marjinalleşmemiş), diğer taraflarla aynı platformun üzerinde kalmıştır.

Sömürgeleştirilen ülkelere gelince. Eşitsiz gelişen ve geliştiren kapitalizm, bu ülkelerde belirli coğrafi yöreleri ve kentleri toplayıp kendine çekmiş, diğerlerini ise büyük ölçüde tarihin dışında bırakmıştı. Yineliyorum: Dışarda kalan, geri ve yoksul olabilir; ama hiç olmazsa, kendi iç dengelerini dışsal etmenlerden şu ya da bu ölçüde koruyabilmektedir. Kenarda kalanın ise böyle bir şansı da yoktur. O halde özetliyorum: Merkez-çevre ilişkileri açısından bakıldığında, kapitalist küreselleşmenin yaklaşık 150 yıllık tarihi, toplanma ya da dışlanma olguları çerçevesinde gerçekleşmiştir. "Kenarda bırakma" ise henüz pek az gündemdedir.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında gündeme gelen bloklaşmaların, ulusal kurtuluş hareketlerinin, refah devleti ve kalkınma paradigmalarının zaman

zaman sergilediği karşılıklı geçişmeler, çok ücra köşelerdeki küçük topluluklar bir yana bırakılırsa, dışlanmışlık olgusuna büyük ölçüde son vermiştir. Başka deyişle, en yoksul ve geri olan bile, küreselleşmenin yazdığı tarihin içine çekilmiştir. Böylece, dışlanmışlık konumuna göre çok daha kırılğan, dış etkilere ve bunların sonuçlarına çok daha açık bir konum olarak "kenarda kalmışlık" giderek öne çıkmaya başlamıştır.

O halde, tarihsel hattın 1945'den 70'lere kadar uzanan kesitinin bir soyutlaması yapılabilir. Bir yanda şu var: Dışlanmanın azalması, daha çok sayıda ulus-devletin ve topluluğun "tarihin içine" çekilmesi ve böylece "kenarda kalmışlık" olgusunun nesnel temellerinin oluşması. Öteki yanda görülen ise şu: Genel bir kalkınma paradigmasının varlığının, ulusal kurtuluş çöşkusunun, sıfırdan başlamanın verdiği ilk ivmenin, zaman zaman gerçekleşen ihracat patlamalarının ve temel altyapıya yönelik yatırımların, "kenarda kalmışlık" olgusunun en çarpıcı sonuçlarını bir dönem için ertelemesi...

Çizdiğimiz tarihsel hattı ayrıntılara inmeden bugüne getirirsek, 50'li ve 60'lı yılların paradigmasının 70'li yıllarda aşınmaya başladığını görüyoruz. 80'li yıllarda aşınma çöküşe dönüşmüş ve 90'lı yılların başında da çöküş süreci noktalanmıştır. Bu çöküşün somut uzantılarını, Türkiye'yi de kapsayacak genel bir model içerisinde ele almak mümkündür.

Eski paradigmanın yıkılması, bu paradigmada ortaklaşan bütünleştirici/toparlayıcı modelleri de yıpratmıştır. Örneğin, eğitim ve sağlık hizmetlerinde görece de olsa bir eşitlik sağlanması; istihdam yaratıcı özel politikalar; gelir dağılımındaki aşırı çarpıklıkları bir ölçüde düzeltecek önlemler ve büyük kent yaşamındaki tahrik edici adaletsizliklerin törpülenmesi, insanları bir "toplum" içinde birarada tutmanın zorunlu koşullarıdır. Örneğin bir ülkenin kamu maliyesinde, kimi teknolojilerde, kültür politikalarında ve benzeri alanlarda görece özerkliğe sahip olması da "ulus-devlet" tanımının gerekleri arasındadır.

Burada, globalistlerle (globalist kavramını, nesnel bir sürece karşılık düşen küreselleşme kavramının dışında, bu sürecin özel ideolojisini yapanları tanımlamak için kullanıyorum) post-modernistlerin bir çarpıtmasını düzeltmek gerekiyor. Globalistlere ve post-modernistlere göre, günümüz dünyası en geniş anlamıyla "toplum", "sosyal devlet" ve "ulus-devlet" gibi kavramları önce ideolojik düzlemde sorgulamış ve reddetmiş, ardından bu ideolojik reddin gereği olan somut politika değişimlerine yönelmiştir. Oysa, süreç tam tersi yönde gelişmiştir. Kapitalist birikimin maddi süreçleri ve yeni küreselleşmenin gerektirdiği bağımlılık biçimleri önce politika değişimlerini dayatmış, ardından bu politika değişimlerinin ideolojik haklılaştırımı için toplumun, sosyal-devletin, ulus-devletin ve eşitlikçiliğin eleştirisi gündeme getirilmiştir.

Bu noktada, yeri gelmişken, burjuva ideolojisinin kimi özelliklerinden söz edilebilir. Burjuva ideolojisi, sosyalizmden ve marksizmin kapitalizm eleştirilerinden sanıldığından çok etkilenmiştir. O kadar ki, belirli tarihsel kesitler içinde bakıldığında, içselleştirilen bu etkilerin artık burjuva ideolojisinin ayrılmaz bileşenleri haline geldikleri bile sanılabilmektedir. Oysa, burjuva ideolojisi belirli bir anlamda "kinci" ve maksimalisttir. Bu özellikleri, içselleştirdiği yabancı (sosyalizmden gelen) öğeleri yeni bir sentez içinde büsbütün eritmek yerine, ilk fırsatta kismaya çalışmasıyla ilgilidir.

Bünyesine almak zorunda kaldığı "mikrop"a bir süre uygar ve yapıcı gözlerle bakan burjuva ideolojisi, yeri geldiğinde gözünü karartıp bu mikrobu bünyesinden atmak için her tür operasyonu deneyebilmektedir. Ama aynı şey, burjuva ideolojisinin kapitalizm öncesi geri ideolojilerden aldıkları için elbette söz konusu değildir. Pek çok kişi, soyut düzeyde de kalsa, "eşitlik" kavramının burjuva ideolojisine içselleştiğini, burjuva ideolojisinin artık bu kavramı büsbütün dışlayarak yapamayacağını düşünmüş olabilir. Son dönem, durumun hiç de böyle olmadığını göstermiştir. İlk fırsatta eşitliğe karşı topyekun savaş açılmış, kovuklarında bekleyen her tür sağ ideolojik motif bu savaş için seferber edilmiştir. Batılı burjuva basının 1989 yılında, 200. yıldönümü dolayısıyla 1789 Fransız İhtilali'ne karşı ideolojik savaş açması, bu topyekun saldırı psikozunun ilginç örneklerinden birini oluşturmuştur.

Şimdi Türkiye'ye dönelim.

Bu albaşlıkta, genel bir tarih hattı çizilmişti. Aynı şeyin Türkiye'nin son 30-40 yılı için yapılması mümkün. Hattı 1960'la başlatacak olursak, 1970'lere kadar uzanan dönemin adını koymak güç değildir: İthal ikameci, KİT destekli, iç pazara dayalı sanayileşme modeliyle, bu modelin uzantısı olan "sosyal devlet" politikaları ve subvansiyonlar... 70'lerle birlikte yaşanan petrol şoku, üzerinde bir dönem yürünebilen altyapının artık yetersiz kalmaya başlaması, dünya kapitalizmiyle eklemlenmenin yeni bir modeli ve yapısal uyum (structural adjustment) politikalarını dayatması ve burada sıralanmasına gerek olmayan başka nedenler, Türkiye'yi 1980 yılına taşımıştır. 12 Eylül'le birlikte bir 7-8 yıl, içerde işçi sınıfına ve tarım kesimine pervasızca saldırıldığı, ihracat ağırlıklı dışa açılma dönemi olmuştur.

İşçi sınıfı, 12 Eylül'le başlayan dönemde yitirdiklerini, 1988-90 arası mücadeleleriyle büyük ölçüde geri almıştır. Ayrıca, "sosyal devlet" modelinin toplumda belirgin bir biçimde kök salması, aynı modelin ekonomik ve toplumsal yaşamdaki ağırlığı ve temsili demokrasi mekanizmalarının daha çok "devletçi-yatırımcı" bir zeminde anlam kazanması, Türkiye kapitalizminin "yapısal uyum" politikalarını kösteklemiştir. Bütün bunlara bir de kü-

reselleşmenin doğal boyutu olan "serseri para" dolaşımları eklenince, Türkiye ekonomisi 1994 yılında bilinen şoku yaşamıştır.

Şimdi, bu anlatılan, belli bir alandaki gelişmelerin kısa özetidir. Bu özeten hareketle bir uyarı yapılabilir. Türkiye'de bugün yaşanan, kapsamlı bir toplumsal bunalımdır. Başka bir deyişle bu bunalımı, örneğin tek başına ekonomideki ya da Kürt sorunundaki özel tikanıklıkların diğer alanlara doğrusal yansıması olarak göremeyiz ve açıklayamayız. Ekonomik bunalımın, ülkedeki siyasal, ideolojik ve kültürel bunalımla Kürt sorunundaki çözümsüzlüğün tek belirleyicisi olduğu yolundaki görüş, yavan bir görüştür. Böyle bir görüş "ekonomist indirgemeci" diye bilinen marksistler arasında bile itibar görmemekte, giderek Ecevit gibi politikacıların malı olmaktadır.

Buna karşılık, Kürt sorununun, ekonomik, siyasal, ideolojik ve kültürel alanlardaki bunalımı gene tek başına doğrudan belirlediğini (hatta yarattığını) düşünenler de vardır. Üstelik böyle düşünenlerin arasında, Kürt aydınlarının yanı sıra kimi marksistler ve sosyalistler de bulunmaktadır. Bu görüş de ilki gibi yavandır; iyi düşünülmemiş, salt ajitatif amaçlı, aşırı reel-politiker ya da pragmatist bir görüştür.

Bu iki açıklamanın, yani doğrusal belirlenimli modellerin karşısında, "yumaksı" denilebilecek bir toplumsal bunalım çözümlemesinin çok daha yerinde olacağını düşünüyorum. "Yumaksı"dan kasıt, bunalımın etmenleriyle bunalım alanlarının biraradalığı ve bu biraradalık içinde birbirlerini duruma göre yatıştırıp duruma göre azdırmalarıdır. "Toplumsal bunalım" derken, ekonomiyi de "toplumsal"ın içinde düşünüyorum. Başka deyişle, ekonomi alanını, toplumsal alana dışsal bir mekana yerleştirmiyorum. Bu durumda, oluşan yumağın adını "toplumsal bunalım" olarak koyarsak, aynı yumağın bileşenleri de şöyle sıralanabilir: Ekonomi, kürt dinamiği, siyaset, ideoloji, Kültür, gündelik yaşam ve kimlik...

"Mal sahibi mülk sahibi, hani bunun ilk sahibi" diye bir deyiş vardır. "Yumaksı bunalım" görüşünü ilk bakışta makul bulacak olanların bile şu soruya yanıt arayacaklarını biliyorum: Yumaksı bunalım da, hani bunun belirleyeni (ya da üst-belirleyeni) ? Bu, sonuna kadar meşru ve haklı bir soru olacaktır. Bu sorunun yanıtsız bırakılması, başka herşey bir yana, günümüzün post-modernist ve post-marksist yaklaşımlarının gözdesi olan belirlenmezlik tezlerinin dolaylı yoldan onaylanması anlamına gelecektir.

Belirsizlik Teması Üzerine Çeşitlemeler

Bir gerçeği peşinen kabullenmekte yarar var: Global düzeydeki eğilimler ne kadar genel ve belirgin olurlarsa olsunlar, bu eğilimlerin ulusal düzeydeki

izdüşümleri her zaman çok karmaşık özellikler taşıyacaktır. Bu, genel bir doğrudur. Ama, bununla yetinmeyip günümüzün bir başka özelliğine daha dikkat çekmek gerekiyor. Bugün, global düzeydeki eğilimlerde bile belirsizlikler artmıştır. Böylece, genelin ulusal izdüşümleri de, geçmiştekine göre daha karmaşık özellikler kazanmıştır.

Belirsizlik teması üzerinde biraz daha durmak gerekiyor. Örneğin "sistem" kavramını ele alalım. Bilindiği gibi bu kavram uzunca bir süre global çözümlenmelerde rahatça kullanılabiliyordu. İşte, dünya kapitalist sistemi vardı, sosyalist sistem vardı; üçüncü dünya ülkeleri ise, kendi başlarına oturmuş bir sistem oluşturmaları bile, bu ikisinden birinin yakınlarına yerleştirilebiliyorlardı.

Bugün "sistem" kavramı pek kullanılmıyor. Kapitalizmin global ölçekteki konumlanışı, daha çok başka kavramlarla anlatılıyor. Konfigürasyon (gruplaşma ya da kümelenmelerden oluşan bir toplam) bu kavramlardan başlıcasıdır. Konfigürasyon kavramının sistem kavramının yerini alması önemlidir. Sistem kavramında, yola çıkarken elde bulunan belirlilikler envanteri daha kabardır. Bu nedenle, sisteme ilişkin çözümlenmeler yapmak görece daha kolay, daha az risklidir. Buna karşılık konfigürasyon, hem çok öbekli bir tabloyu, hem de bu öbekler arası değişken mesafeleri ve ilişkileri anlatır. Bu değinmeyi bir örnekle açıp geçeceğim. "Sistem" söz konusuysa, Türkiye, dünya kapitalist sisteminin içinde, sosyalist bloğa sınırdaş ve NATO üyesi bir ülkedir. Elbette kimi özel inceltmeler yapılabilir. Ama böyleydi ve bu kadarını söylemek bile birçok açıdan yeterli olabiliyordu.

Bugün ise Türkiye kapitalist küresellik konfigürasyonunun içinde bir ülkedir. Bu konfigürasyon içindeki Türkiye'nin, Avrupa öbeği ile eklemlenme düzeyinde ekonomik ilişkileri vardır; ama aynı Türkiye, askeri-jeopolitik ilişkileri açısından ABD öbeğiyle daha sıkı ilişkilidir. Bu arada Türkiye, bu işi büsbütün başına buyruk olarak yapmasa bile, kendine Orta Asya Cumhuriyetleri'ne yönelik ekonomik-siyasal ve kültürel misyonlar biçmektedir. Böyle yaptığı için de İran ve Rusya öbekleri ile sorunlar yaşayabilmektedir. Türkiye'nin Balkanlar'la ilgili yönelimleri ABD tarafından görece daha makul karşılanırken, aynı yönelimler ekonomik ilişkilerinin en yoğun olduğu Avrupa öbeğinin tepkilerini çekebilmektedir, vb. vb.

Ama, bitmedi; hepsi bu kadar değil. Eğer Türkiye konfigürasyon içinde belirli bir öbekte, bu öbeğin kendi içindeki alt bölgeler ve havzalar da, konfigürasyonun Türkiye dışındaki öbekleri ile değişen ilişki biçimleri ve mesafeler sergileyebilmektedirler. Örneğin, Türkiye coğrafyasının en gelişkin illeri ve havzaları, dünya kapitalizminin gelişkin merkezleri ile daha yoğun bir ekonomik ilişki ve eklemlenme içindedir. Buna karşılık, ekonomik açıdan en

çok Türkiye'deki merkezlerle eklemlenebilen Kürt illeri, siyasal açıdan, Avrupa'nın kapitalist merkezleri ile daha fazla diyaloga sahiptir. Nihayet, ülke coğrafyasının kimi başka yöreleri de, ekonomik ilişkiler anlamında, küresellik şöyle dursun yakın pazarlarla bile bütünleşemezken en uzak mekanların ideolojik ve kültürel ürünlerine medya aracılığıyla alıcı olabilmektedir...

Konfigürasyon'un ardından, üzerinde duracağım ikinci kavram "üretilmiş belirsizlik" (manufactured uncertainty) kavramı. Giddens bu kavramı şu anlamda kullanıyor: Belirli bilgilere dayanarak toplumsal yaşama yapılan her müdahalenin, mevcut belirsizlikleri yalınlaştırmak şöyle dursun yeni belirsizliklere yol açması (22). Post-modernist akımın en uçuk temsilcilerinden olan Baudrillard ise benzer bir temaya şöyle yaklaşıyor: Öznelerin, nesneleri kontrol etme gücünü yitirmeleri; nesnelerin hareketinin, öznenin anlayışını aşacak boyutlara ulaşması (23). Son bir değinme de Anderson'dan: "toplumsal neden ile sonucun, bir korku çağının siyasal felç durumunu getirecek ölçüde birbirinden ayrışıp kopması..." (24).

Bir modernist, bir post-modernist ve bir de marksist. Üçü de benzer bir temaya değiniyor: Belirsizlik. Ne söylenebilir?

Bence söylenmesi gereken ilk şey şu: Her karmaşık durum, herhangi bir alandaki her ayrıntılı çözümleme, göreceli bir belirliliğin sağlanması için mutlaka tarihsel bir bağlam (context) içine yerleştirilmelidir. Karmaşık durumların tarihsel bağlam içerisine yerleştirilmeleriyle bütün belirsizliklerin sona ereceğini, istenilen açıklığın sağlanacağını söylemiyorum. Ama böyle bir yerleştirme, en azından, belirsizliğin nedenlerini belirleyecektir ve bu da önemli bir adımdır.

Örneğin günümüz dünyasına bakıldığında ve mevcut durumun çözümlemesine yönelindiğinde, ürkütücü bir belirsizlikler kümesiyle karşılaşılması doğaldır. Gelgelelim, aynı küme, bir önceki başlık altında yapmaya çalıştığım gibi bir tarihsel bağlam içerisine konulduğunda, hiç olmazsa şu sonuca varmak mümkün görünmektedir: Bugün dünya kapitalizmi, daha önce görece denetimli olan sermaye hareketlerinin denetimden çıkması; refah devleti modelinin terkedilmesi; ulus-devletlerin daralan işlev alanlarından doğan boşluğun henüz doldurulmaması ve sosyalist sistemin çöküşü ardından gelen konfigürasyonun global düzene çevrilememesi sonucunda bir fetret dönemi (interregnum) yaşamaktadır. Fetret döneminin ilanihaye sürmesi mümkün değildir. Dolayısıyla, dünya kapitalizminin yeni ulusötesi (supranational) düzenlemeler getirmesi; kimi alanlardan geri çekilen ulus-devletlerin yeni alanlara açılıp eski güçlü konumlarına ulaşmaları; belirli merkezlerde sosyal-demokrat nitelikli düzenlemelerin yeniden devreye so-

kulması; çevrede ise yerel devrimci patlamalar (ve belki de kopuşlar) bugün yaşanan fetret dönemini az çok bir biçimlenmeye oturtabilecek olası gelişmelerdir...

Tarihsel bağlamın sağlayabileceği yarar bu. Değinmek istediğim ikinci nokta ise, yöntemsel açıdan çok daha önemli. Burjuva ideolojisi, öznenin güçsüzleştirilmesini belirsizliklerin başlıca nedenlerinden biri sayacak yerde, tam tersine, öznelerin güçsüzleşmesini, belirsizliklerin sonucu ve belirlenmesizliğin kanıtı olarak görmekte ya da göstermektedir. Karmaşık gibi görünen bu kaydırmacanın çok basit bir işleyişi vardır. şöyle: Planlama fikri büsbütün bir kenara itilmiştir; düzenleyici müdahalelere karşı "deregülasyon" dönemi açılmıştır; sermayenin serbest dolaşımının önündeki sınırlar kaldırılmaktadır; ulus-devletlerin ekonomik ve sosyal politikalar uygulama olanakları daraltılmaktadır; ve bütün bunların ardından da, öznenin gücünün, yaşamın karmaşıklığının ve nesnelerin hareketinin çok gerisinde kaldığı ilan edilmektedir !

O halde, Gidders'ın "üretilmiş belirsizlik" kavramını belirli bir anlamda sahiplenmek mümkün: Günümüzdeki duruma ve yaşanan bunalımlara ilişkin çözümlemelerde, değişen dünyanın kendiliğinden ürettiği, her tür özneyi fenersiz yakalayan belirsizlikler yerine, öznelerin özellikle güçsüzleştirilmelerinden doğan, bu anlamda "üretilmiş" belirsizliklerden söz edilebilir.

Örneğin Türkiye bağlamında öznelerden söz ederken, elbette Türkiye burjuvazisini ve onun siyasal iktidarlarını da işin içine katıyorum. Türkiye burjuvazisinin kişiliksizliği ve korkaklığı, kapitalizmin bugünkü dönemiyle sınırlı olmayıp tarihsel bir olgudur. Bu nitelikleriyle Türkiye burjuvazisinin palazlanmasında, dışa açılmasında ve belirli bunalım dönemlerini aşmasında, devletin ve özel misyonlu siyasal iktidarların belirgin rolü olmuştur. Türkiye' de burjuvazi, sınıfsal öznelik konumunu, başka ülkelerdekine göre, siyasal temsilcilerine ve devlet iktidarına aşırı bağımlı biçimde gerçekleyebilmiştir.

Günümüzde ise burjuvazinin geleneksel payandaları da zayıflıyor. Türkiye'de "siyasal merkezin boşaldığı" pek çok kişi tarafından söyleniyor. Düzenin temsil bunalımı, burjuvazinin temsil bunalımıdır. Bu koşullarda, Türkiye'deki toplumsal bunalımı açıklayacak temel olgular şöyle sıralanabilir: Birincisi, sermayenin birikim ve yeniden üretim koşullarını belirleme gücünden yoksun bir sınıf; ikincisi, sınıfın önünü açmak ve bu arada toplumu belirli bir statükoda tutmak için hep yararlanageldikleri dengelerin bozulmasından sonra yeni bir dengeler düzeni kuramayan devlet ve siyasal iktidarlar...

Bu söylenen, elbette herşeyi kendi başına açmıyor. Ama marksist çö-

zümleme, herşeyi kendi başına açacak maymuncuğu bulma anlamına da gelmiyor. Marksist çözümlemede indirgeme ve soyutlama, işe başlanacak bir halka yakalama anlamında canalcı önem taşır. Örneğin Marx'ın Kapital'inin amacı, kapitalist üretim tarzının kendi karmaşık bütünlüğü içinde çözümlenmesidir. Bu çözümleme, "meta" gibi soyutlamalarla, "emek" ve "değer" gibi indirgemelerle başlar. Ama bu kavramlar, olguları, biçimleri ve ilişkileri kendi başlarına açıklamazlar. Yalnızca, olguların, biçimlerin ve ilişkilerin açıklanabilecekleri çözümleme süreçlerinin başlangıcını oluştururlar.

Türkiye'de yaşanan bunalımın çözümlenmesine, farklı başlangıçlardan girilebilir. İsteyen ekonomiden başlar, isteyen Kürt sorunundan. Kültürel kimliksizleşmeyi ya da ideolojiyi çıkış noktası alanlar da olabilir. Ne var ki, bu tür başlangıçların belirli bir süre yol aldıktan sonra diğer alanlara sıçrayamadan tıkanmaları, böylece kendi içinde dönüp duran bir verimsizliğe yol açmaları olasılığı çok büyüktür. Buna karşılık, sınıfın ve onun siyasal iktidarlarının kapitalist birikim süreçlerinde yaşadıkları tıkanıklıklarla yola çıkan bir çözümleme sürecinin, başka alanlara da sıçrayıp kapsamlı bir sonuca ulaşma şansı çok daha fazladır.

Bütün bu söylenenler, Türkiye'deki bunalımın belirsizlik (uncertainty) içermediğini kanıtlama amacına yönelik değil elbette. Türkiye'deki bunalım, kuşkusuz büyük belirsizliklerle birlikte geliyor. Türkiye'deki bunalımın özel boyutları bir yana, bugün dünyanın yaşadığı süreç de çok büyük belirsizlikler taşıyor. Ama, ortada belirlenmesiz bir durum yoktur. Başka deyişle, bunalımın ve içerdiği belirsizliklerin temelini, belli bir özle ve buradan kaynaklanan nedenselliklerle açıklamak mümkündür.

Son olarak Türkiye'nin bunalımına ve kimi olasılıklara, merkeze çekilme, kenara bırakılmışlık ve dışlanmışlık kavramları ışığında göz atmak istiyorum.

Küreselleşme süreçlerini belirli bir soyutlukta ele aldıktan sonra, Türkiye'yi, kendi coğrafi bütünlüğü ile büyük metropolleri itibarıyla ve soyut bir küreselleşme modeline göre ayırtırmak mümkün. Birinci düzeydeki ayırtırtmanın, (i) gelişkin ve merkeze çekilen havzalar, (ii) kenarda bırakılan yöreler, ve (iii) Kürt illeri biçiminde yapılabileceğini sanıyorum. İkinci düzeydeki ayırtırma ise, (i) merkeze çekilen kentlileşmişler ile (ii) kentte yaşayan kenarda bırakılmışlar biçiminde yapılabilir (25). İkinci düzey ayırtırma konusunda şunu vurguluyorum: Bu, sınıfsal bir çözümleme değildir; yapılmak istenen, büyük kentin yaşayanlarını, özel olarak küreselleşme bağlamında konumlandırmaktır.

Düşüncelerimi, aşırı iddialardan ve vurgulamalardan kaçınmaya çalışarak aktarıyorum. Çıkarsayabildiğim temel sonuçlardan biri şu: Türkiye'de bundan

böyle ne coğrafi bölge olarak ne de toplum kesimi olarak dışlanmışlık söz konusu olamaz. Ama bu ülkede belirli coğrafi yöreler ve toplum kesimleri, son derece ciddi bir kenarda bırakılmışlık yaşayacaklardır. Yanlış anlaşılmasın için kavramların içeriğini bir kez daha anımsatıyorum. Dışlanmışlık, belirli coğrafyaların ya da toplulukların, genel süreçlerden, bu süreçlerin dışardan gelen etkilerine maruz kalmayacakları ya da bu tür etkileri hafifletebilecekleri biçimde uzakta kalmalarıdır. Kenarda bırakılmışlıkta ise, genel süreçlerin sonuçları doğrudan ve ağır biçimde hissedilirken, bu sonuçlara karşı istikrar sağlayıcı denge kurma, etki hafifletme ve törpüleme mekanizmaları çok büyük ölçüde sınırlanmıştır. Daha da açık olması için ekliyorum: Ankara yazarı Yakup Kadri'nin Yaban'daki köyü, kenarda bırakılmış (marjinal) değil, dışlanmış köydür. Günümüz Türkiye'sinde ise, bu anlamda dışlanmışlık giderek gündemden düşmektedir. Sözcüğün tam karşılığıyla dışlanmışlık, en çok bazı ücra orman köyleri için söz konusu olabilir.

Bu durumda, serbest bölgeleri, turizm alanlarını ve benzer ayrık yere-
rellikleri bir yana bırakacak olursak, Türkiye'de küresel eklemlenmelere aday üç havza vardır. Bunlardan birincisi, İstanbul, Kocaeli, Bursa yayıdır. İkincisi, batı ucunda İzmir olmak üzere, kuzeyde Akhisar'a, doğuda Salihli, Ödemiş, Denizli hattına, güneyde ise Milas'a kadar genişleyen Ege havzasıdır. Üçüncüsü ise, batı-doğu doğrultusunda Mersin'den Gaziantep'e kadar uzanan Çukurova bölgesidir. Özellikle ekliyorum: GAP, Gaziantep'ten Batman'a kadar uzanan bölgeyi küresel eklemlenme ilişkileri içine sokmayı hedefleyen bir projedir. Bu projenin başarısı, bir Kürt dinamiğine, iki projenin teknik yeterliliklerine bağlıdır. Kürt dinamiğinin atomize edilmesi ya da yatışması, projenin ise kendi teknik ölçüleri içerisinde başarılı olması durumunda, küresel eklemlenme havzaları arasına bir de GAP bölgesi katılmış olacaktır.

Bu söylenenler, Türkiye'nin diğer yörelerinin, illerinin ya da yerelliklerinin büsbütün yoksullaşıp çok gerilerde kalacakları anlamına gelmiyor elbette. Ama bu yöreler, iller ve yerellikler, değişen ölçülerde olmak üzere, görece kenarda kalacaklardır. Başka bir deyişle, az önce sıralanan ve küresel eklemlenmeye aday gösterilen havzalarla çok daha eşitsiz bir ilişki yaşayacaklardır. Kenarda kalanlar, eklemlenen havzaları çok daha az etkileyebilecek, buna karşılık aynı havzalardan ve bu havzaların yansıttığı küresel belirlenimlerden çok daha fazla etkileneceklerdir. Kuşkusuz, burada anlatılan, hızla tamamlanan bir süreç değil, geleceğe ilişkin yarı kurgusal bir modeldir. Ancak, böyle bir modelin gerçekleşmesi durumunda, daha büyük olasılık, kenarda kalan yörelerde sağın, tutuculuğun, cemaatçiliğin ve tepkiciliğin giderek kökleşmesidir. Bu söylenen, küreselleşmenin kenarında kalan bütün yerelliklerin tutuculaşacaklarını ileri süren bir genelleme değildir.

Türkiye'nin bugünkü toplumsal ve siyasal yapısından hareketle yapılan özel (ve belki de yanlışlanacak) bir çıkarsamadır.

Büyük kent içi ayrışma konusunda ise şimdilik çok fazla şey söyleyemiyorum. Bu nedenle, birkaç noktaya değinip geçeceğim.

Bir kere, Türkiye'de büyük kent içi radikal ayrışma söz konusu olduğunda, İstanbul'u bir megapol olarak mutlaka ayırıp kendi başına bir yere koymak gerekiyor. İstanbul'un yanına bir başka büyük kent (metropol) konulacaksa, o da Ankara değil İzmir olmalıdır. İzmir'i, Adana izleyebilir. Burada sözü edilen, büyük kent içi sınıfsal konumlanışları kesen bir merkeze çekilmişlik-kenarda kalmışlık ayırımıdır. İstanbul'da, salt son 1 Mayıs'la sınırlı kalmayıp sürekli yaşanan (ve bundan sonra da yaşanacak olan) bir olgunun mutlaka altı çizilmelidir. Türkiye'de sürekli bir işi olan, sendikalı, solcu, hatta sosyalist işçi ile, kent yoksulu arasındaki siyasal tutum ve davranış açısı büyümektedir. Bu, sosyalist mücadele açısından olumsuz bir gelişmedir. Sosyalizmin yöneleceği kesimlerin, sınıfsallık ve bunun gereği olan siyasal mücadele tarzları ile sınıf-dışılık ve bunun ürünü olan yer yer patlayıcı radikallik arasında sürekli ikilem yaşamak zorunda kalmaları, Türkiye sosyalist hareketinin önemli bir sorunu haline gelmeye başlamıştır.

Sınıfsal konumlanışların, merkeze çekilme-kenarda kalma ölçütüne göre çözümlenmesi, İstanbul için çok karmaşık ve güç bir iştir. Bunun için ciddi alan araştırmaları gerekiyor. Ancak, aynı işin, İstanbul'un bu alanda sergilediği dinamiklerden geri kalsa bile İzmir için görece daha kolay olduğunu söylemek mümkün. Başka deyişle, İzmir'de, merkeze çekilenlerle kenarda kalanlar arasındaki sınır çizgileri biraz daha belirgindir. Yerli emekçileri, kente daha eskiden yerleşmiş ikinci ve üçüncü kuşaktan çalışanları, orta sınıfları, üst orta sınıfları ve burjuvazisi ile İzmir'de "merkeze çekilmiş", yani küresel eklemlenme içinde yer alan geniş bir kitle tanımlamak mümkündür. İzmir, bu anlamda, Türkiye'nin en "batılı" ve "liberal" kentidir. Öyle ki, İzmir'de bugün için ne Refah'ın fethettiği Aksaray'ı, Fatih'i, Eyüp'ü, ne de devrimci demokrat aktivizmin kök saldığı Ümraniye'yi, Gazi'yi vb. bulabilirsiniz.

Ancak, mutlak sayı ve oran olarak İstanbul'daki boyutlara ulaştıkları söylenemese bile, kenarda kalmışlar hiç kuşkusuz İzmir'de de vardır. Buna karşın, İzmir'de, kenarda kalmışlıkla etnik kökenin görece daha fazla örtüştüğü ileri sürülebilir. Bu da, sosyalizm mücadelesi açısından, İzmir'i kendi ölçülerini içerisinde "özel bir sorunsal" durumuna getirmektedir.

Bu bölümde söyleyebileceklerim bunlardan ibaret. Bütün bunlardan sonra, yanıtına girişmeyeceğim, ama varsa meraklısından yanıt beklediğim bir soru

ortaya atmak istiyorum. Eğer, "sivil toplum" nedir, nasıl ortaya çıkmıştır, hangi konuma ve ilişkilere sahiptir biliyorsanız, bana söyler misiniz: İzmir'i bir ölçüde dışarda tutarsak, bu ülkede, bu megapolde ve metropollerde "sivil toplum" nasıl olur, nasıl oluşur, nasıl gelişir?

"Bilgi Toplumu" Masalı

Önceki bölümde "öznenin güçsüzleşmesi" savları üzerinde durulmuştu. Konunun canalıcı yanı şuydu: Özne, nesnel belirsizliklerin artmasıyla birlikte gerçekten güçsüzleşiyor mu, yoksa öznenin özel olarak güçsüz kılınması belirsizlikleri artırıyor mu?

Günümüzün ideolojik savlarına içsel bir çelişki vardır: Eğer gerçekten "bilgi çağı"nda yaşıyorsak, günümüzün toplumları gerçekten "bilgi toplumları"na dönüşmüşlerse, daha fazla bilgiyle donanmış olması gereken özneler neden güçsüzleşiyorlar? Akli başında gözlemcilerin yaptıkları bir uyarı, bu konuda yol almamıza yararlı olacaktır. Bir kere, söz konusu olan "bilgi" değil enformasyondur. Bu açıdan, günümüz toplumlarında, ileri sürüldüğü gibi bilginin değil, enformasyonun öne çıktığını iyice bellemek gerekiyor. Bilgi, tanımı gereği bir derinlik ve bütünsellik öngörür. Bu derinlik ve bütünsellik, özneler açısından, değiştirme ve dönüştürme eylemlerinin de temelini oluşturur. Buna karşılık enformasyon, daha çok özel alanlara ilişkin "malumat" edinimiyle ilgilidir. Üstelik, enformasyon ediniminin bağlandığı yer de, değiştirme ve dönüştürme eyleminden çok, tüketici kimliğiyle piyasada sergilenen davranış biçimleridir. Sonuç olarak, günümüz toplumlarının ve öznelerinin, daha çok enformasyon edinirlerken, gerçek anlamda bilgidan koparıldıklarını söylemek mümkündür.

Konunun açılmasında yararlı olacağını sandığım bir örnek vermek istiyorum. "Hayatın içinden", üstelik yapıntı değil, gerçek bir örnek. Ankara'dan İstanbul'a tren yolculuğu yaptığınızı düşünün. İstanbul'a birkaç saat kalmıştır. Gidiş yönünün sağında ya da kuzeyde Sapanca Gölü görüldüğünde, arkadaşlarınıza buranın neresi olduğunu sorun. Bu yoldan ilk kez geçenler arasynda "İzmit Körfezi" diyenler genellikle çoğunlukta olacaklardır. Neden mi? "Enformasyon"dan ! Çünkü insanlar şöyle ya da böyle enformasyon sahibidirler. İzmit'in İstanbul'a yakınlığını ve bir körfezin ucunda oldu unu "bilmektedirler". Böylece, kolay yoldan "İzmit Körfezi" demeye yatkındırlar. Bu enformasyon ışığında, İzmit körfezi gidiş yönünün sağında, yani kuzeyde kaldığında İstanbul'a gidilemeyeceğini, gidilse gidilse, Gölcük'e, Karamürsel'e, Yalova'ya gidilebileceğini akıl eden pek az kişi çıkacaktır. Çünkü önsel enformasyon öğeleri (ki bunların hiçbirisi yanlış değildir) bütünsel coğrafya bilgisinin ve gerçeğin yerine geçebilmektedir (Benzer bir test, Söke-Milas karayolundan ilk kez geçenlere Bafa Gölü görüldüğünde buranın neresi

olduğu sorularak da yapılabilir; bu yoldan ilk kez geçenlerin çoğu, Bafa Gölü'nü Ege Denizi'nin bir koyu sanacaklardır !).

Sözü uzatmadan konunun özüne yönelelim. Durum şudur: Günümüzde, bütünlüğe ilişkin bilgi pulverize edilmiştir (unufak edilip tozlaştırılmıştır). İçinde yaşanan ve geçim sağlanan özel alanın dışında kalan diğer alanlara ilişkin bilgilenme, enformasyon düzeyine sınırlanmıştır. Böyle bir sınırlılığın, öznelerin güçsüzleştirilmesiyle yakından ilgili olduğu da sanırım açıktır. İleri sürülen savların tersine, böyle bir güçsüzleşme, salt tüketici olarak birey için de geçerlidir. Tüketici bireylerin, örneğin bilgisayarla ne yapacaklarını hiç düşünmeden salt hangi gazetenin vereceği bilgisayarın daha yeterli olduğunu ya da eğitim sisteminin bütünü üzerine hiç kafa yormadan hangi özel okulun ve dersanenin üniversiteye girebilme açısından daha büyük şans taşıdığını "bilmekle" yetinmeleri, hiç kuşkusuz düzen açısından büyük bir "şans" oluşturmaktadır. Çağdaş kapitalizm, yaşama ilişkin gerçek bilginin yerine, tüketim alanlarına ilişkin "espionaj" temelli malumatlanmayı geçirmiştir.

Bu pulverizasyon, ne yazık ki sosyalizm alanında yer alanları da etkileyip belirleyebilmektedir. Açık konuşmakta yarar var: Bugün Türkiye'de ortalama bir sosyalist için, yaşamsal önemdeki birçok konu, bilgi sahibi olanlardan malumat edinilecek konular durumuna gelmiştir. Düşünün: Küreselleşme, işçi sınıfının yeniden yapılanması, sanayi kesiminin durumu, özelleştirme, kitle kültürü, Gümrük Birliği, "yeni toplumsal hareketler", ekolojik kriz vb. bu konuların özel uzmanlarının adeta kapalı av alanları olup çıkmıştır. Ortalama sosyalist, bu konuların uzmanlarından konferans dinlemekte, gene özel konu uzmanlarını panellerde buluşturmakta, böylece bir miktar "malumat" sahibi olabilmektedir. Sonuçta, doğrudan doğruya siyasal içerik taşıyan konular, siyasete dışsallaştırılan uzmanlık alanları durumuna geldikçe, ortalama sosyalist militan da kol kanat kıran bir yabancılaşmanın içine itilmektedir. Özetle, sosyalist özne bir de bu anlamda güçsüzleştirilmektedir.

Amerikalı liberal-anarşist düzen eleştirmeni Noam Chomsky, bu garip "uzmanlaşma"dan yakınalar arasındadır. Üstelik Chomsky, haklı olarak, aynı uzmanlaşmanın biliminsanları arasında da geçerli olduğunu düşünüyor. Öyle ki, aşırı uzmanlaşma yüzünden, tek bir alan içinde bile ciddi kopukluklar yaşanabilmektedir. Chomsky'ye göre, alan genişledikçe, tekil bilim insanların bilgisi de görece olarak azalmaktadır. Daha çok şeyi anlama zorunda olan insanın görece bilgisi, bu zorunluluğa karşın giderek dar bir alana sıkışmaktadır (26).

Bilgisizleşmenin, bilginin bütünden koparak özel alanlara sıkışmasının ve öznenin bu anlamda güçsüzleşmesinin sosyalistleri irkiltmesi gerekmez mi? Bencc gerekir. Ama, tam tersine, bu durumun kimi sosyalistlerce büyük bir

hoşnutlukla karşılandığına tanık olabiliyoruz. Çünkü, benimsenen şablona göre, bilginin bu biçimde pulverizasyonu, öznelerin birbirine bağımlılığını ve muhtaçlığını getirmekte, bu bağımlılık ve muhtaçlık da çoğulculuğun, demokrasinin ve "consensus"un nesnel zeminini yaratmaktadır. Şablon oluşmuştur, keyfini çıkarmak gerekir: Küreselleşen kapitalizm, üretimde karşılıklı bağımlılığı getirerek nasıl enternasyonalizm için yepyeni bir zemin oluşturmuşsa, bilginin görece daralması ve uzmanlaşma da, demokrasinin ve çoğulculuğun öznel sınıf çıkarları dışında daha nesnel zeminini oluşturmaya başlamıştır ! Böyle bir şablonculuk karşısında benim söyleyebileceğim ise şu: Bir toplumdaki herkesin büsbütün yoksullaştırılması, eşitliğin sağlanması açısından ne ölçüde geçerli bir çözüm sayılabilirse, bilginin parçalanması ve öznelerin güçsüzleştirilmesi de demokrasi ve çoğulculuk için o kadar geçerlilik taşıyacaktır.

Chomsky'nin liberal-anarşist yönelimli olduğundan söz etmiştim. Kendisine haksızlık etmemek gerekir. Herşeye karşı, kafası çalışan, dünyanın nereye götürülmek istendiğini bilebilecek bir aydındır. Bu nedenle, başka birçok yönden prim verdiği anarşistlerin bilime yönelik itirazlarına katılmamaktadır (27). Anarşistler, Chomsky'nin dediği gibi, gerçekten de bilimde ve bilimsel düşünüşte içsel bir hiyerarşi, bir baskı ögesi görürler. Esasen, ünlü anarşistlerin, bu arada örneğin Bakunin'in Marx karşıtlığının özünde de bu vardır. Bilimsel düşünce, insanlarda kaçınılmaz olarak "bu işin altından herkes kalkamaz" yargısını, ardından da "altından kalkabilenlerin hegemonyası" endişelerini doğurur. Böylece, az önce değinilen zincire bir halka daha eklenir: "Demokrasi" ve "çoğulculuk" için önce bilginin parçalanması; bunun ardından, hegemonya oluşumlarının önlenmesi için bilimsel düşünüşün reddi... Günümüzde, post-modernist ideoloji ile anarşizm, bu konuda tam tamına aynı yerde buluşmaktadır. 60 yıl önce İspanya'da devrimci, gerçekten devrimci olabilen anarşistler, günümüzün dünyasında, post-modernist burjuva ideolojisinin kişiliksiz taşeronları olmaktan öteye geçememektedirler.

Chomsky ile devam edebiliriz. Chomsky, bilimden ve bilimsel düşünüşten hazetmeyen anarşistlere katılmamakla birlikte, bilginin ve bilimselliğin bir tür seçkinler sultanı yaratmasına da karşıdır. Chomsky, bu karşıtlığını, Daniel Bell'i eleştirirken açıkça ortaya koymaktadır. Anımsamakta yarar var. Bell, kimi kavramları bugün de geçerli sayılan bir düşünürdür. Ne var ki, Bell'in 20 yıl önce yaptığı öngörüler, günümüz burjuva ideolojisinin çizmeye çalıştığı tablonun tam tersine bir tablo oluşturmaktadır. Çünkü Bell, 20 yıl kadar önce, spekülasyon sermaye hareketlerinin ve finans piyasaların önemini yitireceğine, böylece kapitalist toplumun daha denetlenebilir bir duruma geleceğine inanıyordu (28). Daha fazla denetlenebilirlik, kaçınılmaz olarak özneleri, do-

layısıyla da özne seçkinciliğini gündeme getirecektir. Chomsky'nin endişesi de buradadır. Öyle ki, Bell'i "leninist seçkinciliğin bir benzerini üretmekle" bile eleştirir (29).

Gelgelelim, Chomsky'nin bilimsel düşünüşe yatkınlığı ile anarşizan alçakgönüllülüğü ya da kitleciliği arasında bir gerilim olduğu da açıktır. Seçkincilikten uzak durmak için elinden geleni yapan Chomsky'nin şu sözleri, bu gerilimin anlaşılmasında büyük kolaylık sağlayacaktır: "Hürriyetçi sosyalist devrim, özellikle kitle bazında uzun ve dikkatli bir hazırlığı gerekli kılar. Toplumsal yaşamın gerektirdiği iletişimi ve üretimi, dağıtım ve yönetimi temin edecek kurumları bir anda hasıl edecek ve yönetecek, toplumsal siyaseti etkin biçimde belirleyip icra edecek kafaları yetiştirmemiz gerekir önceden." (30).

İyi mi? Bu "kafaları" kim yetiştirecek? Bu kafaları, üstelik "önceden" yetiştirmek kimin işi? Böyle bir yetiştirme misyonuna sahip öznenin şöyle ya da böyle seçkin denebilecek bir ön konuma sahip olması gerekmiyor mu? Eğer gerekiyorsa, böyle bir seçkinlik ve seçkincilikle Lenin'in eleştiri konusu olan "seçkinciliği" arasındaki fark nerededir? Açıkça ve bir kez daha ortaya çıkıyor: İnsanlar, ne kadar çaplı olurlarsa olsunlar, günümüz kapitalist toplumlarında yaşanan bilgisizleşme, sıradanlaşma ve ideolojik yanılsama koşullarında, ya öncülüğün ve bu anlamda da "seçkinliğin" belirli biçimlerini kabul etmek zorunda kalacaklar ya da işi büsbütün boş lafa, hamasi kitlecilik edebiyatına ve içtenliksiz bir halk dalkavukluğuna dökeceklerdir. Bu tür lafları sıkça edenlerin kaçınılmaz biçimde üretecekleri pis seçkincilikler ve ayrıcalıklılıklar da işin cabası olacaktır.

Baştan bu yana içtenliksiz olanları bir yana bırakıyorum. İçtenlikli ama saf olanlara söylüyorum: Kapıdan kovulmanın bacadan içeri sokulan versiyonu, ilkinde göre her zaman sahte, çürümüş ve pis kokulu olacaktır.

Sosyalistler: Bize Neler Oluyor?

Yazının başlarında, belki de kimilerine aşırı gelecek bir sav ortaya atmıştım: Sosyalistlerin, post-modernist ve post-marksist yaklaşımlara bilinçsiz biçimde alıcı olabilmeleri. Yineliyorum: Burada sözünü ettiğim, sosyalizmin içine sızmış bilinçli ve planlı birtakım insanların, kimseye çaktırmadan adım adım bu tür görüşleri yerleştirmeleri falan değildir. Türkiye'de sosyalistlerin sözünü ettiğim türden görüşlere alıcı olabilmeleri, büyük ölçüde kendiliğinden bir olgudur. Bu olgunun en başta birtakım nesnel nedenleri, temelleri olmalıdır. Bir, bunlara bakmak, bir de söz konusu alıcılığı daha da kolaylaştıran öznel durumlara göz atmak yerinde olacaktır.

Önce, bırakın Türkiye'dekileri, tüm dünyadaki sosyalistleri kuşatan bir paradokstan ve zorunluluktan söz etmek mümkün. Paradoks, tam tamına şuradadır: Bugün, kapitalizme karşı alternatif bir toplum düzenini savunmanın görece daha kolay ve ikna edici olabileceği uluslararası platform, sosyalizm adına somut eylemliliklere girişilmesine görece en az elverişli olan platformdur. Kapitalizmin çözümsüzlüklerinin, çarpıklıklarının ve adaletsizliklerinin sergilenimi en etkili biçimde uluslararası düzlemde yapılabilir. Gene aynı nedenle, kapitalizme alternatif bir toplum düzeni olarak dünya sosyalizminin savunusu, en etkili biçimde uluslararası düzlemde gerçekleştirilebilir. Buna karşılık, gerek örgütlenmenin, gerek siyasal strateji üretiminin ve gerekse ideolojik karşı saldırının, tüm dünya ölçeğinde topyekun gerçekleştirilmesi olanaksızdır. Bu yüzden, sosyalistler kendi görevlerini zorunlu olarak ulus-devlet ölçeğinde yerine getirmek durumundadırlar.

Bir ölçüde bu paradoksun uzantısı sayılmak üzere, bir de zorunluluktan söz etmek mümkün. Sosyalizm alternatifi, en fazla geçerlilik taşıyacağı uluslararası düzlemde ulusal ölçeklere çekildikçe, bu kez dolayım zorunlulukları artmakta, işin içine birtakım başkalaştırmalar girmektedir. Bu söylenen, Larrain'in Pareto'dan yaptığı bir aktarımla açılabilir. Pareto'ya göre, bilim adamları ve mühendisler, ikna için mantığı, bilimselliği ve somut işleyişi ortaya koyabiliyorlar ve bu kadarı çoğu kez yeterli oluyor. Buna karşılık, siyasette, ikna için türevlerden hareket etmek gerekiyor (31). Türevlerden hareket etmek demek, özün büründüğü görünümünden, özel biçimlenmelerden ve dolaylılıklardan yola çıkmak demektir. Örneğin, hiçbir sosyalist hareket, toplumun büyük çoğunluğunu artı değer üretimi ve sömürüsü konusunda aydınlatıp ikna ederek sosyalizme ulaşamaz. Özde artı değer sömürüsü ve emek-sermaye çelişkisi yatsa bile, sosyalist hareket, sömürünün, eşitsizliğin, ve adaletsizliğin daha açık (manifest) ve gündelik biçimlerinden yola çıkmak zorundadır.

Bu anlatılanlar, istisnasız bütün sosyalistlerin sorunudur. Kimse, bu paradoksu ve bu zorunluluğu aşamaz. Böyle olunca, denge tutturma, özle görünüm arasındaki bağlantıları koruma işi de iyiden iyiye güçleşmektedir. Örneğin, yaşanan paradoksun bunaltıcılığı, büsbütün "bulutsu" bir enter-nasyonalizmle ya da tersine pragmatist bir yerelcilikle sonuçlanabilmektedir. Zorunluluğun boyunduruğu ise, bir yanda kuru bir doktrinerlik öteki yanda ise dolayımın özden büsbütün koparılıp kendi başlarına en ön plana yerleştirilmeleri biçiminde yaşanabilmektedir. Paradoksun bunaltıcılığının bir ucu "tek ülkede siyasal kopuş da olamaz" anlayışı ise, diğer ucu yenilenmiş bir ATÜT'çülüktür. Zorunluluğun boyunduruğu, bir ucta didaktik ve o ölçüde apolitik bir özcülüğü, diğer ucta ise "demokratikleşme" fetişizminin çeşitli türlerini üretebilmektedir.

Bütün bu söylenenler, Türkiye sosyalist hareketinin temel sorunlarıdır. Bu sorunları, zaman zaman uçlara giderek, zaman zaman da denge tuturmaya çalışarak, hep birlikte yaşıyoruz. Ve yaşamaya devam edeceğiz. Kolay yoldan kurtuluş yoktur. Üstelik, bu genel paradoks ve zorunluluk bile, kendi başına, sosyalistleri post-modernist ve post-marksist savlara yaklaştırabilmektedir. Örneğin, "bulutsu" enternasyonalistler, küreselleşme olgusunun marksizm dışı yorumlarına daha fazla alıcılardır. Demokrasi fetişistleri ise, sosyalizm hedefini "radikal demokrasi" ile değiştiren post-marksist düşüncenin iyi müşterileridir.

Buraya kadar genelliklerden söz edildi ve Türkiye özeline birkaç küçük atıfta bulunuldu. Bundan sonra, Türkiye'deki sosyalistleri post-modernist ve post-marksist düşüncelere daha alıcı kılan özel belirlenimlerden söz etmek gerekiyor. Bunlardan birine daha önce de değinildi: Türkiye sosyalist hareketinde öznel bilincinin çeşitli nedenlerle zayıflaması, her tür özneye karşı savaş açan post-modernist görüşler için elverişli bir üreme ortamı yaratmaktadır. Tarihin genel anlamda ve tekil bir öznesi olamayacağı doğrusuyla yetinmeyi bilemeyen sosyalistler, bu doğrudan, öznesiz tarih anlayışına sıçramaktadırlar. Burada unutilan ya da reddedilen nokta ise şudur: Tek ve evrensel bir öznesi gerçekten olmayan tarih, çeşitli öznelerin şu ya da bu yöndeki iradi girişimlerinin bir bileşkesi olarak yol alır. "Bileşke", a posteriori de olsa bir belirlenmedir. Post-modernist tarih anlayışı ise her tür belirlenmeyi reddettiğinden, ortada bileşke de yoktur. Yalnızca, dinamiklerini kimsenin kestiremeyeceği belirlenmesiz ve kör bir gidiş vardır, o kadar.

Genellikleri bir yana bırakıp, özel durumlara geçmek istiyorum. Türkiye'deki sosyalistlerin, post-modernist ve post-marksist düşüncelere, bilinçsiz ve parçalı olarak alıcı duruma geldiklerini ileri sürmüştüm. Bu alıcılığı belirleyen özel nedenlerin şöyle sıralanabileceğini düşünüyorum:

1- Türkiye'deki sosyalistlerin devrim anlayışlarında sakıncalı bir şişkinlik ya da bollaşma vardır. Bu bollaşmayla birlikte, devrim kavramı her alana yadınırlanmaktadır. Her alana yadınırlan kavram, doğal olarak, bu alanlarda somut karşılığını bulamamakta, o zaman da post-modernist düşünce tarzı doğrultusunda büsbütün perspektifsiz, geçmiş ve gelecek bağlarından kopartılmış bir güncelcilik öne çıkarılmaktadır. Bu güncelciliğin adı da "hemen şimdi"ciliktir.

2- Türkiye'de sosyalistlerin büyük bir hevesle sahip çıktıkları "hayatın içinde olma" söylemi, hayatın içinde ne varsa hepsine tutsaklaşma ve büsbütün hayatın içi tarafından belirlenme ucuna taşınmıştır. Hayatın içinde olma, hayatın içinin doğrudan doğruya burjuva ideolojisinin belirlenimlerini taşıyabileceği gerçeğini bile gözardı ettirecek bir fazilet sayılmaktadır. Böy-

lece, gündelik yaşamın çeşitli alanlarına serpilmiş post-modern durumlar da, hayatın içi hatırına yenilen çiğ tavuk misali mideye indirilmektedir.

3- "68", Türkiye sosyalistlerinin başına sardırılan bir bela durumuna gelmiştir. Öyle ki, Türkiye'nin son derece canlı bir dönemi, kendi tarihsel içeriğinden büsbütün boşaltılıp güncel amaçlar için yeniden kurgulanmaktadır. Bu yeni kurgulamada "birey", "demokrasi", "özgürleşme" "anti-kurumsallık" "yaşamın her alanında devrim" ve benzeri temalar, sınıfsal ve siyasal öz-nelerle birlikte sosyalizmi büsbütün silikleştiren bir birey-özgürleşme ek-seninin çeşnileri durumuna getirilmektedir.

4- Türkiye'deki sosyalistlerin marksist yöntem konusundaki zaafı ve eksiklikleri, belirlenme, nedensellik, indirgeme, öz-görünüm ilişkisi gibi temel ve canalcı alanlarda yapay umacılar yaratmaktadır. Türkiye'de sosyalistlerin karşısına dikilen "indirgemecilik" umacısı yüzünden, insanlar, salt "indirgemeci görünmemek" (!) için post-modernist ve post-marksist saf-satalara alıcı olabilmektedirler.

5- Türkiye'deki sosyalistlerin, özgürlük temasını, eşitlik temasını silikleştirecek ölçüde öne çıkarmaları, post-modernizm ve post-marksizmin belirsizlikler dünyasında kaybolup gitme risklerini artırmıştır. Eşitlik diyen, yeni bir toplum düzenini, özetle sosyalizmi tanımlamak zorundadır. Daha önemlisi, eşitlik diyenin, eşitlikçi toplum düzenini getirecek sınıfsal ve siyasal özneyi de tanımlaması gerekecektir. Buna karşılık, özgürlük diyenin, birey olarak varoluşun çeşitli durumlarıyla yetinmesi mümkündür. Böyle bir yetinmecilikte, "özne" kategorisinin birey ölçeğine sıkışması, böylece sınıfsal, toplumsal ve siyasal öznelerin gündemden düşmeleri kaçınılmazdır.

Şimdi, bu söylenenleri biraz daha açmaya çalışalım.

"Metafora İndirgenmiş" Devrim Anlayışı şişirilmiş ve bollaştırılmış bir devrim anlayışı demiştim.

Devrimin tanımı, Türkiye sosyalist hareketinde yaklaşık 30 yıldır gündeme gelen, ama nedense yeterince açık tartışılmayan bir konu oluşturur. Burada, çok ciddi bir kaçak güreşme vardır. Tartışma, 60'lı yıllarda, MDD'ciler ile sosyalist devrimciler arasında başlamıştır. MDD'ciler, siyasal iktidarın fethi boyutunu boşlayıp konuyu ağırlıklı olarak bir toplumsal devrim süreci biçiminde ele almışlardır. Sosyalist devrimciler ise, siyasal iktidarın fethine ya da siyasal devrim uğrağına özel vurgu yapmışlardır. Tartışma, daha sonra da yer yer gündeme gelmiş, ama bir taraf hep kaçak güreşmiştir. Son dönemde, tartışmanın tarafları yeni solcularla geleneksel solcular olmuşlardır. Yeni solcular eski MDD'ci devrim anlayışını biraz daha geliştirerek sa-

vunmuşlardır. Geleneksel solcular da siyasal iktidarın fethi olgusuna vurgu yapmayı sürdürmüşlerdir.

Ancak, aradaki sürekliliğe karşın, MDD'ci devrim anlayışından yeni solcu devrim anlayışına doğru belirli bir evrim yaşandığını da görmek gerekiyor. MDD'ci sosyalist devrim anlayışı, herşeye karşın toplumsal dönüşüm bağlamlıydı. Ayrıca, pek fazla dile getirilmese de siyasal devrimi izleyen bir süreç öngörüsüyle donanmıştı. Yeni solcu devrim anlayışı ise, en başta, "sosyalizm" bağlamından kopuktur. Sonra, siyasal iktidarın fethi, büsbütün sikkileştirilmiş, hatta dışlanmışır. Nihayet, yeni solun devrim anlayışı, toplumsal ve bireysel yaşamın her alanını, verili güncellik içinde kapsayacak biçimde kurgulanmaktadır. Bir kez böyle olunca, devrim kavramı inanılmaz bir savurganlık içinde ve tedirginlik verici bir kefilikle kullanılabilir.

Bu durumun öyle rasgele ortaya çıktığını sanmıyorum. Gerçekten de günümüzün ideolojik yapılanması ve başta söylemleri, devrim kavramını, bu kavramın gerçek içeriğini boşaltıcı bir oburlukla tüketmektedir. Şöyle bir düşünelim: Turgut Özal, Türkiye'nin ekonomik yaşamında devrim yapmıştır; Fatih Terim, milli takımı İngiltere'ye taşıyarak futbolumuzda bir devrimi gerçekleştirmiştir; gazeteler bilgisayar vererek bilgi devrimini başlatmaktadır; İletişim devrimi Türkiye'de de yaşanmıştır; İlköğretimin 8 yıla çıkarılması, milli eğitimde devrim anlamına gelecektir; GAP ise, başlıbaşına bir devrimdir, vb. vb. Böylece, Türkiye'de, biz pek farkında olmadan, sonuçlarından öyle çok fazla etkilenmeden, bir sürü devrim olup bitmektedir.

Sosyalistler elbette bu kadar devrimin olup bittiğini söylemiyorlar. Ama olabileceğini düşünüyorlar, olması gerektiğini savunuyorlar ve istiyorlar. Üstelik, hemen şimdi ve burada! Peki, devrim kavramının bu kadar bollaştırılıp sağa sola yayılmasının hiç mi tehlikesi yok? Bana göre var. Hem de çok var. Ne var ki, geleneksel sola mensup, indirgemeci, öncü örgüt anlayışlı, leninist ve hatta "stalinist" (!) sayılan biri olarak bu konuda söyleyeceklerimin geçerli sayılmayacağını biliyorum (26). Bu nedenle, geleneksel solculuk, siyasal iktidar fetişistliği, bürokratism ve buna benzer habis urları taşıdığı hiç söylenemeyecek, üstelik de batılı bir marksistin uzun tanıklığına başvurma zorunluluğu duyuyorum.

"Devrim, kesin anlamı olan bir terimdir. Bu da, bir devlet düzeninin, aşğıdan siyasal olarak alaşağı edilmesi ve yerine bir başkasının geçmesidir. Bu terimi zamana yayıp sulandırarak ya da toplumsal uzamın her alanını kapsayacak biçimde genişleterek kazanılacak bir şey yoktur. Eğer bunlardan birincisi yapılırsa, devrimi, tedrici ve azar azar yol alan basit reformlardan ve siyasal değişimlerden ayırdetme olanağı kalmaz. Son dönemlerinde Avrupa Komünizminin ve sosyal demokrasinin benzer versiyonlarının söylemi

buydu. İkincisi yapılırsa da, devrim terimi bu kez basit bir metafora (mecaza ya da eğretilmeye, m.ç.) indirgenmiş olur. Bu durumda devrim, önceden varsayılmış birtakım psikolojik ve ahlaki dönüşümler derekesine düşürülür. Devrim teriminin içeriğinin, yol açacağı bütün siyasal sonuçlarla birlikte böyle gelişigüzel boşaltılması karşısında, devrimin, sürekli bir süreç olmayıp süreç içinde belirli bir kesite denk düştüğünde ısrar etmek gerekir. Başka bir deyişle devrim, zaman anlamında sıkışmış ve hedef anlamında yoğunlaşmış sarsıcı siyasal dönüşümlerin belirli bir dönemidir. Bu dönemin kesin bir başlangıcı (bu noktada eski devlet aygıtı hala yerindedir) ve bir sonu (eski aygıtın kesin olarak parçalanıp yerine bir yenisinin konulması) vardır. Gerçek anlamda kapitalizm sonrası bir demokrasiyi yaratan sosyalist devrimin ayrıksı yanı, yeni devletin, gerçekten geçici, bir bütün olarak toplum içinde kendini çözücü bir içeriğinin olmasıdır." (33).

Başkalarını bilmiyorum, ama bu sözler bana oldukça yerinde ve uyarıcı geliyor. Bu durumda, Türkiye'deki sosyalistler post-modernist ve post-marksist düşüncelerin saptırıcı etkilerinden kurtulmak istiyorlarsa, önce devrim anlayışlarını netleştirmek zorundadırlar. Eğer bunu yapmıyorlarsa da, kimi başka konulara açıklık getirme yükümlülükleri vardır. Örneğin, e er küreselleşmenin bir boyutu insanların gündelik yaşamlarının dışarıdan ve uzaktan belirlenmesi ise, bu dış ve uzak belirlenimlere karşın gündelik yaşamdaki devrimin nasıl gerçekleşebileceğini anlatmaları gerekecektir. Eğer tek tek ülkeler düzeyinde yeni devrim deneyimleri döneminin büsbütün kapandığına, bu tür kopuşların artık yaşanamayacağına inanıyorlarsa, bu kez örneğin "tarihin sonu" savlarından nerede ayrıldıklarını açıklamaları beklenecektir. Üstelik, bu işleri "hemen şimdi" yapmaları gerekecektir.

"Hayatın İçinde"lik ve 68 Tombalcılığı

Post-modernist düşünürlerin en uçukları arasında yer aldığını söylediğim Baudrillard'a göre, marksist değer kuramının da yerle bir edilmesi gerekir. Çünkü Marx kullanım değerini öne almış, değişim değerini buradan türetmiştir. Oysa, bugünün dünyasında değişim değeri önce gelmektedir. Özetle, değişim değeri kullanım değerini üretmektedir. Çünkü, ihtiyaç denilen şeyin hiçbir nesnel gerçekliği yoktur; gereksinimler, yaratılmaktadırlar (34).

Baudrillard, başka birçok post-modernist düşünür gibi, bir anlamda "hayatın içinde"dir. Hem de çok fazla içindedir. Hayatın içine Baudrillard gibi girenlerin, orada büsbütün sersemletici ve saçma bir dünya bulmaları, bu nedenle de saçmalamaya başlamaları kaçınılmazdır. Bundan sonrası kolay gelir. İnsanlar, örneğin Pınar şaşal, Uludağ, SuSA gibi su şişeleleyen firmalar yüzünden susamakta; ayakkabı üreticisi firmalar, bu arada örneğin Converse, Reebok dolayısıyla yalınayak gezmek dururken ayakkabı giymekte; gene

Levi's, Altınyıldız, Beymen vb. aracılığıyla pantolonla gezmeyi akıl etmekte; turizm şirketlerinin ilanlarını görünce de dinlenme ihtiyacı duymaktadırlar. Saçmalığın sınırı vardır. Ama post-modernist saçmalamanın sınırı yoktur. Çünkü, post-modernizmde sınır diye bir şey de yoktur.

Değişim değerinin kullanım değerinin önüne geçirilmesi, "hayatın içindeki" solcular tarafından biraz daha farklı biçimde uygulanmaktadır. Buna göre, sosyalizmin hedef grubu sayılan toplum kesimlerinin verili andaki konumları, sosyalizme ilişkin her tür perspektifi öncelikle ve belirlemelidir. Örneğin insanlar sıkıya gelmeyi pek sevmiyorlarsa, parti de gevşek olmalıdır. Partiye resmen yazılmayı riskli buluyorlarsa, parti, üye olmayanları da işin içine katabilecek bir amorflik taşımalıdır. Halk ideolojik tartışmadan sıkılıyorsa, hiç ideolojik tartışma yapılmamalıdır. İnsanlar güvence için düzenle şöyle ya da böyle bağ koruma dürtüsüne sahiplerse, Atatürk resimlerine başvurulmalıdır. Kitle örgütlerini ve sendikalarını partiden çok daha fazla ciddiye alıyorlarsa, parti bu örgütler için hiçbir şey üretmeyecek ölçüde "kimliksiz" olmalıdır. Düzenin genel yapısının sorgulanmasını "uzun iş" sayıp verili düzen sınırları içinde çözüm arıyorlarsa, bu araniş karşılık düşecek "somut projeler" üretilmelidir.

Gevşeklik, güvence aranişi, tekil alanların yüceltilmesi ve somut projecilik, günümüzün değişim değerleridir. Ve bu tür değerlerin, örgütlülük, disiplin, siyasal perspektif, ideolojik netlik, radikal düzen karşıtlığı gibi "kullanım değerleri"ni öncelemesi gerekmektedir.

Gelelim 68'e. 68'in bir tombala torbasına çevrildiğinden daha önce bir başka yazımda söz etmiştim. Kimse bıkmadı, yorulmadı; bugün de sürüp gidiyor. Zaman zaman öyle şeyler yazılıp söyleniyor ki, insan şaşırmasın edemiyor. Eylemlerine başlarlarken hemen hepsi 18-20 yaşlarında olan Amasya'lı Mahir, Yozgat'lı Yusuf, Sarız'lı Hüseyin, Erzurum'lu Deniz ve başkaları, sanki Sartre'ı, Althusser'i ve Marcuse'yi okuyup Cohn-Bendit'le de görüştüktan sonra geleneksel komünist bürokrasilere savaş açmaya karar vermişler; öncü savaş, halk savaşı ve siyasal iktidar gibi şeyleri hiç düşünmeden, en başta gündelik yaşama ilişkin yepyeni bir devrim tanımına ve pratiğine girişmişlerdi !

Ancak, şaşırtıcı olsa da, yapılanın bir mantığa oturduğunu kabul etmek gerekiyor. Günümüzde, marksizme yönelik cepheden savaşın daha kestirme, üstelik de çok "devrimci" yollardan yürütülmesi için bir "yeniden üretilmiş 68"e gerek vardır. Yıllar önce, ortalık 68 güzellemelerinden geçilmezken "Avrupa 68'ini, şu ya da bu nedenle hep birlikte ele alındığı 'sosyalizm' kategorisinin biraz daha dışına taşıyıp, burjuva devrimleri bağlamında bir 'soluk bakiyesi' biçiminde değerlendirmek mümkündür" dedğim ve aynı olayı "özde

burjuva" bir matrise oturttuğum için bugün bunları rahatlıkla söyleyebiliyorum (35). Ama Callinicos benim söylediklerimden çok daha fazlasını ve kesinini söylüyor. Callinicos'a göre, bugünkü post-modernizmin temel nedenlerinden biri, 68'in abartılı umutlarıdır. 68 sonrasında ürettiği başlıca insan tiplerinden biri, hem anti-kapitalist hem de anti-marksist olandır. Bu bakımdan, 1968'in bir "anti-marksist savaş makinası" olarak tanımlanmasında gerçek payı vardır (36).

Yanlış anlaşılacak istemiyorum. 68'i allayıp pullayıp Türkiye 61-71'ini Paris 68'ine sıkıştırmak isteyenlerin hepsinin hince anti-marksist kumpaslar düzenleyip bu işe soyunduklarını söylemiyorum. Çoğunun yaptığı, bugünkü kofluklarına, geçmişten bir "değişim değeri" bulma çabasıdır. Ama, aradaki bağlantılar, saflığı ve iyiniyeti bağışlatmayacak kadar açıktır. Avrupa 68'inin liderlerinden olup bugün soytarıllık yapanların geçmişte yazdıklarında, günümüz Türkiye solunun baştaacı ettiği kimi değerleri anıstıran yaklaşımlar olduğu hiç su götürmüyor. Örneğin Cohn-Bendit'in ilk kez 1968 yılında yayınlanan bir çalışmasının son cümleleri bir de bu gözle okunabilir. Okuyalım: "Bir süre sokakta kalın (a.b.ç., "sokak" var, iyi!). Gelip geçenlere bakın ve kendi kendinize şunu hatırlatın: Son söz henüz söylenmemiştir. Sonra da harekete geçin (dikkat, "hareket" var, çok iyi). Başkaları adına değil, başkalarıyla birlikte harekete geçin (burada hemen her şey var; bir kere "öncülük" gibi saçmalıklar reddediliyor; sonra "birlikte" deniyor, tek sözcük ile nefis!). Devrimi hemen şimdi ve hemen burada yapın ("devrimci durum" gibi leninist hesaplardan ve devlet iktidarı gibi hedef daraltmalarından kurtuluyoruz). Bu, sizin devriminizdir (sınıf indirgemeciliğinin de hakkından geliyoruz)" (37).

Türkiye sosyalistleri Avrupa 68'ine dikkatli ve eleştirel gözle yaklaşmalıdırlar. Türkiye'nin 61-71'ini 68'e daraltma ve bu daraltılmış alana ithal "Avrupa 68" tohumu ekme gibi saçmalıklardan ise büsbütün uzak durmalıdırlar.

Marksizm, Eşitlik ve Özgürlük

Türkiye sosyalistleri, özellikle belirli konularda Marx ve Engels'in özgün yapıtlarına yeniden dönmek zorundadırlar. Bu, en başta, bu iki düşünüre haksızlık yapılmaması açısından zorunludur. Çünkü, Marx ve Engels tarafından yüzelli yıl önce geliştirilen, üstelik marksizm denilen dizgenin temel taşlarını oluşturan çözümlemeler "günümüzün değişen koşullarının gereği" olarak sunulabilmektedirler.

Bu alanda, geçenlerde rastladığım ilginç bir örneği aktarmakta yarar görüyorum. Ali Saim Doğan, Söz dergisinde yayınlanan bir yazısında, bir noktanın "günümüz dünyasında işçi sınıfının tarihsel misyonundaki genişlemeyi

kavrama açısından önem taşıdığını" söylüyor ve bu önemli noktayı aynen şöyle anlatıyor: " Geçmişte, işçi sınıfı kendisini kurtarıırken, tüm ezilenleri de kurtarır derken, bugün işçi sınıfı kendisini kurtarıırken aynı zamanda tüm insanlığı kurtarır, diyebilmemiz bu nedenledir." (38).

Ali Saim Doğan'ın, işçi sınıfının önemini bir kez daha vurgulama gibi benim de duyarlı olduğum bir niyet taşıdığından hiç kuşku duymuyorum. Ama bunun için Marx ve Engels'e ille de haksızlık mı etmek gerekir? Çünkü Marx ve Engels, işçi sınıfının kurtuluşunu, hiçbir zaman yalnızca "ezilenler" bağlamında değil, tüm insanlık bağlamında kurgulamışlardır. Başka deyişle, Doğan'ın "bugün böyledir" dediği şey, Marx ve Engels için yüzelli yıl önce de "öyleydi". Bunu kanıtlamak için sayısız örnek verip alıntı yapabilirim. Ama biri yeterli olacak sanırım : "yabancılaşmış emeğin özel mülkiyetle ilişkisinden ayrıca çıkarılacak bir sonuç da şudur: Toplumun, özel mülkiyetten, kölelikten kurtuluşu, ifadesini, işçilerin kurtuluşunun siyasal biçiminde bulur. Burada gündemde olan, yalnızca işçilerin kendi kurtuluşları değildir. Çünkü, işçilerin kurtuluşu, insanlığın evrensel kurtuluşunu da içerir. Böyledir; çünkü, insan köleliğinin bütününü, işçinin üretimle ilişkisinde bulmak mümkündür. Ve her tür kölelik ilişkisi, işçinin üretimle ilişkisinin değişime uğramış biçimlerinden ve sonuçlarından başka bir şey değildir." (39).

Meramım açık olsa gerek. Günümüzün yeni koşullarının, Marx'ın işçi sınıfına tanıdığı misyonu daha da öne çıkartmak için özel olarak vurgulanmasında itiraz edilecek hiçbir şey yok elbette. Ama bu başkadır, Marx'ın yüzelli yıl önceki çözümlerinin temelini oluşturan bir kurtuluş bağlantısını (işçi sınıfının kurtuluşu ile tüm insanlığın kurtuluşu arasındaki bağlantı) "bugün böyle demek gerekir" diye sunmak başkadır. "Yeni toplumsal hareketler"i ve global sorunlara önem verenleri işçi sınıfına ısıdırma aşkıyla, bir bağlantının Marx'ta zaten oluşunu es geçip bunu ille de "yeni durum gereği" olarak sunmak mı gerekiyor?

Ayrıca, Marx'ın ne kadar iflah olmaz bir indirgemeci olduğu yukarıdaki alıntıda görülmüyor mu? Günümüz Türkiye solunda "her tür kölelik ilişkisi, işçinin üretimle ilişkisinin değişime uğramış biçimlerinden ve sonuçlarından başka bir şey değildir" diyen birine ne tür yaftalar ilıştırılabileceğini bildiğimden, bu konuda birkaç değini gerekli görüyorum.

İndirgeme, marksist çözümleme yöntemlerinden birisidir. Basitleştirip söylersek, görünüşteki çeşitliliği ve karışıklığı yalınlaştırmaya, nedenselliklerin kökenine ilişkin açıklamalar yapmaya yarar. Başka bir deyişle, indirgeme, bir soyutlama biçimidir. Bu yanıyl, indirgemenin marksizm içinde başka hiçbir alternatifi yoktur. Her tür indirgemeye karşı olanlar, farkında olmasalar da olmasalar da, marksist çözümleme yöntemine ve marksizmin bizatihi

kendisine karşıdır. Althusser "ekonomist indirgemeciliğe" karşı alternatif üretme adına çok çaba harcamış, işin büsbütün "belirlenmesizliğe" gittiğini görünce de "ekonomik kertenin son durumdaki belirleyiciliği"ne iltica etmek durumunda kalmıştır. Althusser'in marksizmin içinde kalma gibi bir kaygısı vardı. Böyle bir kaygısı da olmayanlar, indirgemeciliğe karşı açtıkları savaşı marksizmin toptan reddiyle noktalamışlardır.

Tekrar ediyorum: İndirgemenin reddi, doğrudan doğruya özlerin, dolayısıyla marksizmin reddidir. Yanlış olan, bir yöntem olarak indirgemenin kullanımı değil, indirgeme sonucunda ulaşılan soyut öze yetinip bunun somut görünümelerini ayrıca çözümlememektir. Örneğin, Marx'ın yukarıdaki alıntısında, işçinin üretimle ilişkisinin "değişime uğramış biçimlerini ve sonuçlarını" çözümlemeyi gereksiz saydırıcı hiçbir değini yoktur. Bir özün değişime uğramış biçimlerinin ve sonuçlarının çözülmesi, özün kendi bütünselliği ve somutluğu içinde çözülmesi ile bir ve aynı şeydir. İndirgeme ise, böyle bir çözümlemenin atlanması ya da kaçınılması mümkün olmayan bir evresidir.

Son olarak, özgürlük ve eşitlik üzerine birkaç söz.

Canalıcı nokta şudur: Eğer kullananlar liberaller değil de sosyalistlerse, özgürlük ve eşitlik, özel olarak sosyalizm bağlamında kullanılmaları zorunlu olan kavramlardır. Burada "sosyalizm"den kastedilen, ücretli emek sömürüsünün sona erdiği toplum düzenidir. Özgürlük ve eşitlik kavramları, böyle bir düzenle ilişkilendirilmedikleri sürece, doğrudan doğruya burjuva içerikleriyle kullanılmış olacaklardır. Konunun önemini biraz vurgulamak için ekliyorum: Özgürlük ve eşitlik kavramlarının sosyalizmle ilişkilendirilmeden kullanılmaları, örneğin demokrasi kavramının sosyalizmle ilişkilendirilmeden kullanılmasından daha tehlikeli ve saptırıcıdır.

Marx'ın "özgürlük" kavramına yaklaşımı kategoriktir. Başka deyişle, burjuva toplumunda, özgürlük, toplumdaki yalıtılmış bireyin, başkalarına zarar vermeden istediğini yapma hakkıdır. Burada özgür birey, kendine çekilmiş, yalıtık "monad"dır. Gene Marx'ın sözleriyle devam edecek olursak, insanın özgürlük hakkının pratik anlamı, özel mülkiyet hakkıdır. Özgür birey, mülkünü, toplumdaki bağımsız olarak, kendi çıkarları için istediği gibi kullanan bireydir. Bu birey, o çok sevilen "sivil toplum"un üyesi olarak tanımlanan bireydir (40).

Kuşkusuz, Marx özgürlüğün burjuva toplumu dışı tanımını da yapmaktadır. Ücretli emek sömürüsünün olmadığı bir toplumun özgür bireyi, başkalarıyla birlikte, kendi koşullarını belirleyen, üretime ve doğaya egemen olan bireydir. Bununla yukarıdaki "özgürlük" arasında bir ara geçiş, bir

üçüncü "özgürlük alanı" yoktur. Bu nedenle, sosyalist bağlam dışı kullanılan özgürlük kavramı ya boş laftan ibarettir ya da bununla doğrudan doğruya burjuva toplumunda özel mülkiyetin tadını çıkaran birey kastedilmektedir.

Marx'ın "eşitlik" kavramına yaklaşımı da kategoriktir. Marx için burjuva toplumunda eşitlik, az önce tanımlanan içeriğiyle özgürlüğün ayırimsız her-kese tanınması anlamına gelir. Bununla birlikte, eşitlik kavramının, burjuva özgürlük anlayışını deşici ve deşifre edici bir işlevi olduğu söylenebilir. Başka deyişle, burjuva eşitlik anlayışının eleştirisi, burjuva özgürlük anlayışından hareketle yapılamaz; ama, burjuva eşitlik anlayışı, burjuva özgürlük anlayışının sorgulanması için bir ilk adım olabilir. Bu nedenle, sosyalist hareket açısından, eşitlik vurgusu her durumda özgürlük vurgusunun önünde gitmelidir.

İdeolojik-Siyasal Tartışmanın önemi

Bu yazıyı baştan sona okuyan çıkarsa, büyük olasılıkla şöyle bir soru soracaktır: "Güncel siyasal çözümleme" amacını taşıyan bir yazıda post-modernizmle ve Türkiye'deki sosyalistlerin bugünkü ideolojik konumlanışlarıyla bu kadar uğraşmanın anlamı ne?

Kendimce anlamı var. şöyle düşünüyorum: Türkiye'de sosyalistler arasında ciddi bir ideolojik-siyasal tartışma ortamı oluşturulamadığı sürece, tek tek sosyalistlerin ve sosyalist öbeklerin gerçek anlamda kapsamlı ve doyurucu siyasal çözümleme yapma olanakları da kısıtlanmış olacaktır. Bu düşünce birçok kişiye yabancı ya da aykırı gelebilir. Ama söyledigimde ısrarlıyım: Sosyalistler arası ideolojik-siyasal tartışma, sosyalistlerin çevrelerinde olup bitenleri daha kapsamlı ve derinlemesine çözümleyebilmelerinin vazgeçilmez önkoşulu ya da zeminidir. Bu, belki de sosyalist toplulukların içsel bir özelliğidir. İç tartışmalar, her zaman, dışa bakışı geliştirmiş ve derinleştirmiştir. Buna karşılık, kendi içinde daha az tartışan bir sosyalizm, kendi dışına hep daha dar, standart ve beylik kanallardan bakabilmiştir.

Bugün Türkiye'de sosyalistler arası hiçbir ideolojik-siyasal tartışma yaşanmadığı söylenemez elbette. Ne var ki, tartışma, sosyalist öbeklerin, birbirlerinin durdukları yerlere ilişkin salvolardan öteye geçmemektedir. Başka deyişle, örneğin A çizgisi, kendi durduğu yerden B çizgisinin durduğu yeri eleştiriyor; ama B çizgisinin Türkiye'ye ilişkin güncel çözümlemelerini eleştiremiyor. Çünkü, B çizgisinin böyle çözümlemeleri yok ! B çizgisi de A çizgisi karşısında aynı konumda; çünkü, A çizgisi de bu kapsamda çözümlemelere sahip değil. Sonuçta, sosyalistler arası tartışma, salt konumlanış eleştirisine sınırlı kalıyor ve bu yüzden de güncellikten kopup gereğinden çok tarih ve kuram kategorilerine hapsoluyor. Oysa, B çizgisinin Türkiye çö-

zümlemelerini eleştirebilen bir A çizgisi, böylece, kendi Türkiye çözümlemelerini de yetkinleştirme olanağı bulabilecektir. Aynı olanak, B çizgisi için de geçerlidir.

Türkiye sosyalizminde, bilinçli ve misyonlu post-modernistlerin sayısı gerçekten son derece azdır. Çoğalabileceklerine ihtimal vermiyorum. Görece çoğalsalar bile, böyle bir ideolojik konumlanışın solda kendi kimliğiyle etkili olabileceğine de hiç ihtimal vermiyorum. Ama gene de ortada bir sorun vardır. Çünkü, bu tür ideolojik biçimlerin bütünden kopuk belirli motifleri ile Türkiye sosyalizminin pratiğinden kaynaklanan kimi yönelimler arasında can sıkıcı örtüşmeler gerçekleşebilmektedir. Örneğin, çoğulcu ya da kanatlı sosyalist parti fikri ile "doğrunun parçalılığı" türü post-modernist savlar arasında ilinti kurma çabaları, böyle bir nesnelliğe oturabilmiştir.

İkinci bir tehlike, Türkiye'deki sosyalistlerin bir bölümünün kendi geçmişlerine aşırı yabancılaşmış ve inkarcı yaklaşımlarından kaynaklanmaktadır. Ortada tasavvur edilebilir bir gelecek de olmayınca, bu konumdaki sosyalistler bugüne sıkışmakta, bu sıkışmışlığı da güncel durumlarını geçmişe ve geleceğe yayarak aşmaya çalışmaktadırlar. Bunun anlamı, hem geçmişin hem de geleceğin güncel öğutulmasıdır. Bu durumda, artık ne geçmiş ne de gelecek vardır; var olan, kendini sürekli yineleyen güncelliklerdir. Sözümlü ettiğim konumun semptomlarını ve ideolojik bağlantılarını, bilinçli olarak örneklendirmeyip geçiyorum.

Bir üçüncü tehlike, Türkiye sosyalizminin sosyal demokrasi ile ilişkilerinde boy veriyor. Düşüncemi açıkça yazayım: Türkiye'de sosyalizm ile sosyal demokrasinin, biri inerken öbürünün çıktığı bir tahtirevalli ilişkisi içinde düşünülmesi yanlıştır. Sosyal demokrasinin gerilemesinin ya da çöküşünün, mutlaka ve mutlaka sosyalizmin yükselişiyle sonuçlanacağı düşüncesinin, ne tarihsel, ne kuramsal ne de pratik hiçbir temeli yoktur. Ama bu tür bir düşüncenin büyük tehlikeleri vardır. Türkiye'nin bugünkü koşullarında, özel olarak, gerileyen sosyal demokrasinin alanına oynayan bir sosyalizmin bu alanda sosyal demokratlaşması, aynı alanı sosyalistleştirmesinden çok daha büyük bir olasılıktır.

Ergin Yıldızoğlu'nun Avrupa sosyal demokrasisine ilişkin yerinde bir eleştirisi var. Buna göre, orta sınıflara doğru genişlemek isteyen sosyal demokratlar, işçi sınıfının ayrık sınıfsal konumunu bulanıklaştırıyorlar. İşçi sınıfına, ücretli emek kategorisinin dışında "vatandaş", "yurttaş", "birey" vb. olarak yaklaşıyorlar ve sonuçta sınıf bilincini zayıflatıyorlar (41). Yıldızoğlu'nun bu saptaması çok yararlı. Ama Türkiye'deki "sosyal demokrasi"nin sicilini okumak açısından değil. Türkiye'deki sosyalistlerin gelecekteki sicillerini karartabilecek bir yönelime karşı uyanık olma açısından. Açıkçası,

Türkiye'de işçi sınıfıyla tarihsel olarak organik bir ilişkisi olmamış sosyal demokratları bir yana bırakıp sosyalistlere seslenmek gerekiyor: Böylesi bir suç, sosyalistlerin omuzlarına yıklmamalıdır.

Bitirirken, bu son bölümün başına dönüyorum. Sosyalistler arası ideolojik-siyasal tartışma mutlaka gereklidir. Ama böyle bir tartışma "hadi olsun" deyince gerçekleşmez; böyle bir tartışmanın ortamı da "hadi yaratalım" deyince yaratılmaz. Galiba, biraz pratik biraz da tahrik gerekiyor. Örgütlenme ve siyasal mücadele pratiğinde belirli dönemeçlere gelindikçe ideolojik-siyasal tartışmanın kendi doğal ortamını yaratacağından hiç kuşku duymuyorum. Gene de, işleri büsbütün kendi gidişine bırakmak olmaz. "Tahrik" bunun için gerekiyor.

Türkiye'deki sol -sosyalist yayınlar kabaca iki grupta ele alınabilir. Bir, doğrudan siyasal misyon taşıyıcısı ve siyasal örgütlülük temsilcisi olan yayınlar; iki, entelektüel misyon taşıyıcısı olup siyasal misyonları çok silik ya da dolaylı olan yayınlar. Bu yazıda değinilen konulara birinci gruptaki yayınlarda pek az raslanır. İkinci gruptaki yayınlarda ise, bu konulara sıkça değinilir, hatta aynı konulara ilişkin özel sayılar bile çıkarılır. Ama nedense konuların işlenişinde Türkiye ve sosyalizm bağlamı hemen hemen yok gibidir. Önce birinci gruptakilere sormak gerekir: İdeoloji dendiğinde, aklınıza kemalizmden başka hiçbir şey gelmiyor mu? İkinci gruptakilere yönelik soru ise şu: Post-modernizm, post-yapısalcılık vb. dendiğinde, Baudrillard, Lyotard, Hindess, Hirst gibi insanların savları dışında Türkiye solunun durumu aklınıza hiç mi gelmiyor?

Notlar

- (1) Perry Anderson; A Zone of Engagement, Verso, GB, 1992, s. 32.
- (2) Anderson; a.g.e., s. 34.
- (3) a.g.e., aynı yerde.
- (4) Erol Mutlu; Yletişim Sözlüğü, Ark Yayınları, Ankara, 1994, s. 182.
- (5) Alex Callinicos; "68'in Düşkırıklığı: Postmodernizm", Yurdaer Erkoca ile söyleşi, İktisat Dergisi, no.346, şubat 1994, s. 24.
- (6) Jorge Larrain; Ydeoloji ve Kültürel Kimlik, Çev: Neşe Nur Domaniç, Sarmal Yay. İst. 1995, s.146.
- (7) Anderson; a.g.e., s. 31.
- (8) E. Fuat Keyman; "Küçülen ve Parçalanın Dünyada Siyaseti Anlamak", Toplum ve Bilim, no. 68, Kış 1995, s. 45.
- (9) S.Çam-N.Sugur; "Anthony Giddens ile Küreselleşme Üzerine Söyleşi", Mürekkep, Kış-Bahar 1995, s.7.
- (10) Ernest Mandel; Kapitalist Gelişmenin Uzun Dalgaları, Çev: D.İşık, Yazın Yay. İst. 1991, s.35.
- (11) Anderson; a.g.e., s. 279 ve sonrası.
- (12) Anthony Giddens; Modernliğin Sonuçları, Çev: E.Kuşdil, Ayrıntı Yay. İst. 1994, s.62.
- (13) Samir Amin; "Dünya Kutupsallaşmasının Geleceğı", Toplum ve Bilim, a.g.s., s. 10.
- (14) Korkut Boratav; "Sermaye Kozmopolit Oldu", Cumhuriyet Gazetesi.
- (15) Taner Timur; "İktisadi Kalkınma, Siyasal Rejimler ve Demokrasi Krizi", Marksizm ve Gelecek, Kış 1996, s.27.
- (16) Taner Timur; a.g.y., s. 53.
- (17) Kürşat Ertuğrul; "Globalleşme ve Ulus Devlet", Mürekkep, a.g.s., s. 11.
- (18) Ahmet İnsel; "Hangi Özgürlük ve Dayanışma", Birikim, no.82, şubat 1996, s. 13.
- (19) Haluk Yurtsever; "Kapitalist Küreselleşme İdeolojisi", Marksist Eleştiri, no.1, Kış 1996, s. 41.
- (20) Anderson; a.g.e., s. 40.
- (21) Amin; a.g.y., s. 7.
- (22) S.Çam-N.Sugur; a.g.s., s. 4.
- (23) Jorge Larrain (aktaran); a.g.e., s. 205.
- (24) Anderson; a.g.e., s. 325.
- (25) Kimi kavramları farklı kullansam bile, buradaki sınıflandırma için bkz. Oğuz İşık, "Küreselleşen Dünyada Yeni Uzaklıklar ve Siyaset", Sosyal Demokrat Değişim, 1996 (1), s. 57.

- (26) Noam Chomsky; Modern Çağda Entellektüellerin Rolü, Çev: Selahattin Ayaz, Pınar Yay. İst.1994, s. 35.
- (27) Noam Chomsky; a.g.e., s. 38.
- (28) Callinicos; a.g.s., s. 26.
- (29) Chomsky; a.g.e., s.90
- (30) a.g.e., s. 40
- (31) Jorge Larrain; a.g.e., s. 79.
- (32) Bu konuda bir tartışma için bkz. Metin Çulhaoğlu; "Bir Tartışma ve Ayrılığın Arkaplanı", Siyaset, no.16, Ekim 1990, ss. 12-14.
- (33) Anderson; a.g.e., s. 44.
- (34) Larrain (aktaran); a.g.e., ss. 151-153.
- (35) Metin Çulhaoğlu; "Mağlup Hangi Yolda Galip Sayılabilir", STMA, cilt. 5, s. 1533.
- (36) Callinicos; a.g.s., s. 26.
- (37) Daniel Cohn-Bendit; Anarşizm: Komünist Bürokrasiye Karşı, Çev. S.Çağan, Ant Yay. İst. 1969, s. 157.
- (38) A.Saim Doğan; "Global Sorunlar ve Globalizm", Söz, no. 59, 6 Nisan 1996, s.4.
- (39) Karl Marx; "Economic and Philosophic Manuscripts of 1844", Marx-Engels, Collected Works içinde, Progress, Moscow, 1975, cilt. 3, s. 280.
- (40) Karl Marx; "On the Jewish Question", a.g.e., ss. 162-163.
- (41) Ergin Yıldızoğlu; "Sosyal Demokrasinin Kabak Tadı Veren Krizi", Yeniden, no. 11, s. 27.

TÜRKİYE SOLU ve GÜNCEL SÖYLEMLER

İlhan Kamil TURAN

Sevgili Talat Türkoğlu'na...

Kendi içindeki tüm ayrımlara karşın solun birçok bölmesinin benzer bir "siyasal" ve "kültürel" atmosferce belirlendiğini görmek mümkün. Bu ortaklık, "sol" konumu benimsemekten kaynaklanan olumlu bir payda değil ne yazık ki. Kastım şu: Örneğin, son 1 Mayıs'a ilişkin olarak kendilerinin ve başkalarının katılım oranıyla ilgili sol çevrelerin dökümlerinin hiçbirisi bir diğerini tutmamaktadır. Verilen sayılar arasında asgari bir uyumdan bile söz etmek mümkün değil. İki kere iki basitliğindeki sayım işlerinin iyi yapılamaması, asgari matematik bilgisi yokluğundan mı, yoksa başka arızalardan dolayı mı ortaya çıkıyor?

Sola yerleşik olan abartmacılığın ötesindeki bu durum, sanırım kimi etik uzantılarla da ilintili. Siyasette "merkeze oturmak", bir diğerini "absorbe" etmek adına bu tür imaj oyunlarına gerek duyulabiliyor.

Bunlar küçük şeyler, denilip geçilebilir; öyle de yapmak gerektiğine inanıyorum. Ama geçerken, solun, ilginç komplekslerle siyasetin toplumsallaşması arasındaki ilişkiyi tersinden kurgulamasını dileyerek.

Evet solun ilginç, ilginç olduğu kadar da kendi kendini "madara" eden kimi komplekslerinden söz etmek mümkün. Kuşkusuz bu durum solun siyaset yapma anlayışıyla bağıntılı. Birbirleriyle taban tabana zıt şeyler söyledileri sanılan kimi çevrelerin zaman zaman ortak bir kültürü teneffüs ettiklerini gözlemlemek de mümkün. Örneğin yine 1 Mayıs ve son yıllardaki kimi gösterilere solun gidiş tarzlarına baktığımızda, ciddi farklılaşmanın altında aynı motiflerin yattığını görebiliyoruz. Birilerinin mücadeleciliklerini, birilerinin de "şenlikçi" yanlarını göstermek için, dışa vurumculuğu özellikle benimsediklerini söylemek her halde abartılı olmaz. Biçimciliğin değişik uçlarını sergileyen bu örnekler, sanırım illegalite ve kitlesellik, bir diğer örnekte ise siyasal kutlama ile siyasal mücadele arasındaki bağlantı kayışlarının

kopması ile bağı var. İkinci örneğin temsilcisi durumundaki ÖDP'de konunun en yetkili merci tarafından nasıl ele alındığına bakmakta yarar var.

ÖDP Genel Başkanı Ufuk Uras, "ÖDP olarak 1 Mayıs'ı tasarlarken, bu kez daha şenlikli, panayır havasında kutlamayı düşünüyorduk" dedi. Kurgulanana taban tabana zıt siyasal gerçeklerin egemenliği ise, 1 Mayıs' la bir kez daha görüldü. Bu durumda elbette ki "iğneyle kazarak elde ettiğimiz kazanımlar bir anda geriye gidebiliyor." Uras'ın 1 Mayıs değerlendirmesi sırasında söylediği şu sözler kazanımların gerçekten geriye gidebileceğinin bir başka gerekçesi olabilecektir: "Sosyolojik bir vaka ile, kentin nimetlerinden yararlanamayan, kent yoksullarının bir tür kör şiddetiyle, bir tür "vandalizm" ile de karşı karşıyayız." Daha az siyasal , daha çok sosyolojik (bu durumda psikolojik vb. yaklaşımların da belirleyici etken olarak tartışılma meşruiyeti oluşacaktır) unsurlarla siyasal mücadelenin gereksindiği yaklaşımların üretilmeyeceği, eğer siyasette bir eksen kayması olmayacaksa, rahatlıkla söylenebilir.

Uras'ın yukarıda* aktarılan değerlendirmelerinin yer aldığı Söz'deki söyleşide, Ufuk Uras, eleştirdiğim hususlar ötesinde, kapsamlı bir soruna da değiniyor: "Bütün bu olan bitenler, siyasetin toplumsallaşması sürecini mi besliyor yoksa, ciddi bir depolitizasyon ve sol dalganın geriletilmesini mi beraberinde getiriyor?"(1) Evet bu soru, 70'lerde istisnai olarak görülebilen yetkin bir çözümleme gücüne de işaret ediyor. Sorunun yanıtları ise, sosyalist siyasal mücadele perspektifini ve kolektif çabaları gerektirecek.

Tekrar dışavurumculuğa dönersek, bu kültürel belirlenimin imaj, imge, sembol gibi post moderniteye hatta yeni-sağ ideolojiye özgü kimi yanlar taşıdığını da söylemek gerek. Burada dikkat edilmesi gereken nokta, sosyalist hareketin klasik simge kullanımının, eskiden bugünkü gibi ayağa düşürülmediği ve siyasallığın doğrudan uzantısı olarak şekillenmiş olmasıydı. Eski kullanımda, belirli bir siyasal kültürün biçimlenişinden, bugün ise yaratıcılık adına o düzeyin de gerisine düşülmesinden söz etmek gerekir. Bugünkü simge ve sembollerin çoğu ya siyasallıktan yalıtılmış bir kullanıma, ya da siyasi öğelerin silikleştiği bir arka plana sahiptir. Lefebvre çok haklı; "siyasal reklamcılıkla birlikte politika reklamsallaşıyor"(2). Maskeli ya da maskesiz güç sergileniminden panayır çeşitliliğinin hoş renklerine kadar tüm "özgün tarz" denemeleri böylesi bir alt veya üst kültür tarafından güdülenmektedir. Bununla birlikte abartılmaması kadar küçümsememesi de gereken bir olumluluk ise, bu tarzların kendi iç tikanıklıklarını görebilecek yeterlilikte olmalarıdır. Herkes yine kendi tarzını egemen kılmaya veya "mutlak doğru" olarak geçirmeye çalışacak olsa da, belirli bir siyasal alt-vapıdan söz etmek mümkün. Sanırım sorun, o altyapıya denk düşen göl-

gelerin, daha doğrusu o bölgeyi sarmalayan sahte pırıltılı ideolojik halelerin dağıtılmasında...

Solun siyasetsiz bir dönemin olumsuz etkileriyle birlikte yöneldiği yeni "siyasallaşma" dönemi, eğer hakkı verilerek yaşanacaksa, soldaki yerleşik kimi komplekslerin de aşılmasına gerektiriyor. Örneğin teori ve ideoloji düşmanlığından marksizmin etkisiz kılınmaya çalışılıp azizler mertebesine oturtulan sınıfsal çözümlemelerinden, bütünlük karşıtlığından; daha özelde ise kim söylerse söylesin, dile getirilen doğruları siyasal megolamaninin özel arıtma sistemlerinden kurtarmak gerekiyor. Bir de, etik ve soylu bir tutum gerekiyor. Lefebvre'den örneklemek istiyorum; kendisi, parti dışına düşmüş ve oldukça farklı birtakım düşünsel oluşum ve serüvenler yaşasa da örgütlülüğü ve partiyi şöyle olumluyor: "Partiye gelince, toplumun ve ilişkilerinin ve hatta kendi üyelerinin üstünde yer alan bir mutlaklık değildir; bu gelecek ve bu geleceğin olası en az hasarla, mümkün olan en çabuk sürede yaygınlaştırılması yönünde saf tutanların özgür birliğidir.." (3)

Özetle, sol komplekslerin aşılmasından kastettiğim şey, bir yanıyla sözü çok edilen yeni bir politik kültürün, solun ehlileştirilmiş yorumundan çok farklı olarak, gereklilik ve doğruların birarada bütünlendiği farklı bir anlamlandırılmasına tekabül etmektedir. Bu, kesinlikle "kocama" anlamına gelmeyen (ideolojik, siyasal, örgütsel) bir olgunlaşma demek oluyor. Bunun da ciddi bir sosyalist siyasallaşma eşliğinde yaşanması gerekiyor. Kısaca, tüm bunlar, sahici bir tarzda anlamlandırılmalıdır. Bunun daha açık bir anlatımı da, sol paradigmanın bütünlük, bütünsellik öğeleriyle birlikte yeniden oluşturulmasıdır.

"Doğrunun göreliliği"ni çöpe atarak; "farklılıkların meşrulaştırımı" nın burjuvazinin işine yaradığını ve şu göreliliği savunanların en kötü "mutlakçı" olduklarını göreyek...

Postmodern Savaş

Postmodernizmin ilklerinden Lyotard, bütünlüğe karşı savaşını şöyle temellendiriyor: "Bu araştırmadan çıkartacağımız sonuç, sürekli farklılaşabilen bir işlevin bir bilgi paradigması ve öndeyi olarak önceliğini kaybediyor olmasıdır. Postmodern bilim, kendisini karar verilemezler, açık denetimin sınırları, eksik enformasyon tarafından karakterize eden çatışmalar, 'fracta', katastroflar ve pragmatik paradokslarla ilgili kılarak, kendi evrimini süreksiz, katostrofik, yenilenemez ve paradoksal olarak kurumsallaştırıyor ve bilgi kelimesinin anlamını değiştiriyor, böyle bir değişimin nasıl yer alabileceğini açıklıyor. Bilineni değil, bilinmeyen üretiliyor. Postmodern bilim, en çoğa çıkartılmış işlerle yapacak hiç bir işi olmayan, paraloji olarak anlaşılan esas

bir farklılığa sahip bir meşrulaştırım modeli önermektedir"(4). Bilimsel bilgi, doğrulanabilir bilgi, işlerlik ve işlevsellik yerine postmodernizm, bilinmeyenin dehlizlerindeki tutkulu yolculukları öneriyor. Dolayısıyla elbette artık, aydınlanma, marksizm gibi 'büyük anlatılar' bir tarafa atılmalıdır. İzleyelim: "Artık büyük anlatılara müracaat etmiyoruz. Postmodern bilimsel bilginin geçerli kılınması olarak ne Tin'in diyalektiğine ve hatta ne de insanlığın özgürleşimine başvurabiliriz. Ancak daha önceden gördüğümüz gibi, küçük anlatı (petit récit), çok özel bir biçimde, imgelemsel yeniliğin esas formu olarak kalmaktadır (5). Lyotard'ın küçük anlatısı, toplumsal yaşama uyarlandığında ortaya çıkan, birazdan uygulayıcılarında göreceğimiz gibi, yeni toplumsal hareketler ve hatta onun sınırlarının da dışındaki küçük (ya da büyük) özel topluluk çıkarlarının, postmodernizmde önemli bir yeri olan dil ve oyun teorileri eşliğindeki anlatımıdır. Buraya kadar, Lyotard'ın anlatımından amaçlananın ne olduğu, biraz karışık da olsa anlaşılabilir. Ancak yine de bir başka açık anlatıma başvurmakta yarar var; Lyotard aydınlanma, bilimsel bilgi ve marksizmi postmodern giyotin'in altına şöyle gönderiyor: "Ondokuz ve yirminci yüzyıllar bize alabileceğimiz kadar çok terör verdi. Bütün ve bir nostaljisi, kavram ve duyulanabilenin, şeffaf ve iletilenebilir deneyimin uzlaşması için yeteri kadar fiat ödedik. Genel teskinlik ve durgunluk talebi altında, gerçekliği yükseltecek fantazinin gerçekleşmesi için terörün geri dönmesi arzusunun mırıltılarını işitebiliriz. Cevap: Gelin bütünlüğe karşı bir savaş başlatalım, gelin sunulmayana tanıklık edelim, farklılıkları etkin kılıp, adın onurunu kurtaralım" (6).

Postmodernizmi, diyalektik bağlantıları içinde (elbette diyalektiğin kendisi de dahil olmak üzere) bütünlüğe karşı savaş ile, marksizm dışı bir alanı tanımlamaktadır. Ancak konu toplumsal pratiğe gelince bu savaş hafif siyasal tonlamalarla estetize ediliyor; özellikle marksizmin bir şekilde telafuz edilebildiği örneklerde. Evet şimdi sol izdüşümlerine geçebiliriz.

Biliniyor, yeni toplumsal hareketler denilen kadın, barış, çevre sorunlarındaki özel yoğunlaşmalar, batı yeni solunun marksizmden özgürleşmesinin 1950 sonrası yeni gerekçeleri olmuştur. Türkiye'de yapılan, bu "eski"nin "yeni" olarak sunumudur. Bu bir yana, sözkonusu toplumsal hareketlilikler, marksizmin sınıf eksenli olarak bütün toplumun özgürleşmesi süreci şeklinde dile getirebileceğimiz yaklaşımını, gerek sınıfı gerekse tüm toplumsal özneleri iç ayrımlar yaratarak özel duyarlılıklar adına yalıtıp, bu "farklılıkların meşrulaştırımı" yani farklılıkların siyasal düzeye de varan "mutlaklaştırma" işlemine tabi tutulmaktadır. "Heterojenlik, bu yeni toplumsal ve politik sorunların doğasında vardı ve bunları homojen bir toplumsal sorun metafiziği içinde eritmek mümkün değildi" diyor şükrü Arğın ve devam ediyor: "İkincisi bu sorunları dile getiren yeni toplumsal hareketleriktidara gelmeyi değil,

makro ya da mikro her düzeydeki iktidarı, iktidar talebini sorgulamayı amaçlıyorlardı. Üçüncüsü, belki de en önemlisi, bu hareketler gündeme getirdikleri sorunlara 'burada ve şimdi' çözüm istiyorlardı."(7)

İlk olarak söylenmesi gereken şu: "Farklı" sorunların gerek tarihsel gerekse güncel şekillenişlerinin kaynağına inmek gerekiyor. Bu bağlamda, bu sorunların birbirinden gerçekten farklı olabilen özel şekillenişleri vardır elbette. Ancak, marksizmin ayırdedici yanı, bu sorunları homojenleştirme gibi bir güdüden tamamen bağımsız olarak, sınıflı toplumların kapitalizm evresinin tarihselci yöntemle çözülmesi eşliğinde, çözüme ilişkin bir eksen ve platform tanımlamasıdır. En açık anlatımla marksizm, kapitalizmin en devrimci sınıfını mülksüzlüğü ve üretim süreci içindeki konumlanışı itibarıyla işçi sınıfı olarak tanımlamıştır. Bu, çözüme sınıfsal bir eksen oluşturma çabasıdır. Çözüm platformu olarak da devrim ve devrimci toplumsal süreçler öngörülmüştür. Burada ne anti-bilimsel bir homojenleştirme, ne de toplumsal sorunların keyfi bir hiyerarşik sıralanışı vardır. Eğer şükrü Arın sosyalist hareketin bu sorunlara ilişkin perspektif üretiminde eksikli kaldığını söylüyorsa, bu doğrudur. Ancak, Arın'ın sorunu farklıdır. Çünkü tüm yeni sol, her türlü iktidarı yadsıyarak (açıkçası sosyalistlerin "her alanda iktidarda olma" gibi bir hastalığı yoktur) çözücü ve kökten dönüştürücü siyasi platformu yadsımış oluyorlar. Dolayısıyla, artık yapılacak olan siyasetin içerik ve düzeyi bellidir. Bu siyaset, en başta sosyalist siyaset değildir; olabildiği noktada da marksist ve leninist hiç değildir. Bu nedenle "yeni bir dünya" için bugünü anlamlandırma yadsınır; herşey için "hemen ve şimdi burada" denir.

Arın, "Marksizmde Demokritos'un gelecek umudu ile Herakleitos'un bir daha asla geri dönülemeyeceği fikri birleştirilmiştir. Yani ütopya ile nostalji içiçe geçmiştir marksizmde" diyor. Marksist siyaset anlayışınca tarihsellik ve gelecek arasında köprü olan bugüne somut devrimci siyasi yüklemelerde bulunulması (indirgemeci yüklem yani) postmodernistlerce "şimdinin araçsallaştırılması"(8) olarak değerlendiriliyor. Önerilense, bugünün heterojenlikler üzerinden parçalanması ve mutlaklaştırılması anlamına gelen bir meşrulaştırım ile, parçalanmış bugünün amaçlaştırılmasıdır. Hemen şimdi, burada, mutlaka... Yeni sol, bu tür "eğlenceli" iç boşaltma seanslarıyla insanlarımızın beyinlerini sömürmektedir aslında. Tabii şunu da görmek gerekli: Postmodernizm, yeni sol üzerinden sosyalist saflara nüfuz ederken, bugünün mutlak kılınması ile, "siyasal olan" ve olmayan yönelimleri bir üst-belirleyen olarak yönlendirmektedir. İlkinde reformizmin, sivil toplumculuğun, siyasal ve özel cemaatçiliğin yeni yorum ve kökleri oluşturulurken, diğerinde her tür siyaseti yadsıyan ama kendisi de bir tür siyaset olan apolitizm geliştirilmektedir. Gerçekte, her ikisi de sosyalist siyasetin sınıfsal zemin, diyalektik ve tarihselci yöntemi ve sistemin bütünlüklü olarak he-

deflenmesinden yoksun olduğu için sonuçsuz kalmaya (zira iktidar hedeflenmemektedir) mahkumdur. Bu noktada bunun, sistem karşısında zavallı bir dilencilik ve kötü bir oyun olduğunu söylemek çok ağır olmasa gerek.

Sosyalist siyaset açısından bir dizi alan ve sorun mevcut. Kapitalizmin yetkin uygulanışı ve toplumsal sonuçları, ideolojik etkileriyle birlikte bu alan ve sorunların herbirine özgü son derece özel duyarlılık yoğunlaşmalarına yol açıyor. Bu nesnel ve önsel bir veridir. Alanlar arasında üst dolayimler üzerinden derinlikli bağlar kurulması sosyalist siyaset açısından mutlaka gereklidir. Yoksa kapitalizmin yol açtığı tüm sorunlar giderek yalnızca adalet başlığına indirgenecektir. Bu ise sosyalizmin etkisizleştirilmesi sonucu ile birlikte yaşanacaktır. Bu durumda da "hem adalet tutkusunu hem de bilinmeyen tutkusunu dikkate alan bir siyaset taslağı" (9), bilineni de bilinmeyen kılarak, birçok kavramı olduğu gibi adalet kavramını da kısırlaştırabilecektir.

Üstelik öyle konular vardır ki, adaletten de çok ötede insana uçma kat-sayısı olanağı sunarlar. Postmodernizmde özel bir yeri olan "tutku"nun paralojik meşrulaştırım yöntemi ile sunumu, dileylene özgür istenci ile istediği alanda yoğunlaşma, tutku ve bu boyut üzerinden muhalefet hakkı tanıyacaktır. Bunlardan biri de aşktır.

Aşk ve Devrimin Tersyüz Edilmiş Diyalektiği

ÖDP'nin aşkın ve devrimin partisi olarak da lanse edilmesi (nedense çok sayıda kimse, örneğin emeğin partisi sıfatını değil de daha "ferah" sıfatları benimsiyor), dengelerini iyi oluşturamayan insanlardaki bazı yönelimleri iyice derinleştirdi. Herkesin zaten iyi tanımlanmamış "aşk" belirlemesinin üstüne atlaması, ÖDP içinde de değişik yankılara yol açtı. Değişik aşk ve aşk felsefesi yorumları, kimi düzeltmelerle birlikte yapılageldi. Bu arada gerçekten dengesini oluşturamayan yaklaşımlar da sayfaları fazlaca doldurur oldu. Bir örnek: "Aşkın; tensel/cinsel sevginin özgürleştirilmesi çok önemli. Belki de yıkılıp giden 'reel sosyalizm' deneylerinden çıkan bütün yollar bu noktaya varıyor". Bu sözlerin yazarı, Engels'in insan yaşamının üretimini maddi yaşamın yeniden üretimi bağlamındaki ele alınışını bir sağlık unsuru olarak değerlendiriyor ve şunları söylüyor: "Belki de marksizmin, o zamanki bilimsel verilerin yokluğundan/eksikliğinden dolayı zayıf kalan karnı, 'yumulmanın' başladığı yer burası" (10). Engels bilseydi ki günün birinde birileri kendisini ve marksizmi cahil ilan edecek, şu son derece "bilimsel" belirlemeleri yapmaktan geri durmazdı: "Cinsel ilişkinin asıl amacı üremek değil, vücutta birikmiş yaşam enerjisinin gerginliği gidermek amacıyla enerji fazlasının kas açılıp kapanmalarıyla boşaltılmasıdır". Neyse ki, bunları Engels değil Sedat Kalıpçı söylemiş de, böylece marksizmin önü kimi dogmalarla kapatılmamış. Kalıpçı, bu "bilimsel" katkıdan sonra şu aydınlatıcı bilgileri de

veriyor: "Aşırı spor, politika, sanat vb. konulara normal dışı yönelişler/ yüceltmeler de sağlıklı/üretken bir cinsel ilişki sırasında açığa çıkan enerji boşalmasının yerini asla dolduramaz"(11). şimdi, kalıpcı üzerinden, kimi solculardaki arızı bir duruma değinmek istiyorum. Örneğin geçmişte falanca konularda yanlış yapılmıştır; doğrudur, yapılan yanlışlar vardır. Ama burada durulmaz, günümüzde birçok konuda, parçalı olarak ve parçalar üzerinden bütüne dair önermelerde bulunulur. Burada, herşeyin negatifinden tanımlanmasıyla, aman aman bir dizi "mega doğru"nun dile getirildiği yanlışlaması yaşanır. Büyük saptamaların paralel alanında büyük doğrular yakalandığı sanılır ve bunlar da birilerine "okunmaya" çalışılır. Kalıpcı'nın aşırı spor vb. örneklemeleri de sosyalistlere negatif tanım üzerinden "bir daha, bir daha" saldırmanın marazi gerekçesini oluşturuyor. Demek istiyor ki, "iyi cinsellik yaşayın, politika bir noktadan sonra tatavadır".

Kalıpcı'nın "İlle de aşkın partisi" başlıklı yazısı, ÖDP'nin cinsel özgürlüğü "programının/eyleminin temeli" yapması istemi, yanısıra "istemeye, tartışmaya ve yaşamaya devam edeceğiz" sözleriyle bitiyor. Eminim bazı ÖDP'liler, "e tabii yoldaş, bu bizim programımızda var" diyeceklerdir. ÖDP ise, aynı anlama gelmek üzere "bırakınız yapsınlar", "bırakınız geçsinler" diyor.

Bir de şu söylenmeli: şu ünlü "bacı edebiyatı" üzerinden sosyalistleri masaya yatırma dönemi artık bittiği için, bu türden bir ultra "sperm edebiyatı"nın sosyalist harekette ciddi bir yeri yoktur. Siyaset elbette insani bir etkinlik, üstelik insani etkinliğin bugünkü doruğudur ve insan için yapılı, ama başka bir biçimde.

Bu arada birileri "Dinle ÖDP Aşk Anarşisttir" diyor. "Sanki aşkın partisi olabilir miş gibi... Hayır! Aşkın partisi olmaz. Aşk, büyükçe bir devinim, aynı zamanda sarsıcı bir tutkudur. Yani gerçekçi değildir. Asla gerçeğe teslim olmaz, gerçeğe uzlaşmaz. Daima imkansız boyutlarda seyrederek. Çünkü onun 'mümkün mertebesi' yoktur". Bir anarşist bunu diyen. ÖDP'yi kuran "eski kuşak" sosyalistlere tam bir veled-i eylül diliyle saldıran Bert Al, ÖDP'nin "Yaşasın Aşk ve Devrim" sloganını anarşistlerden aldığını, anarşistler "aşkı, yaşamın içeriğindeki yerine, insan özgürlüğünün sınırsız ufkuna oturtmaya çalışarak sahiplendiler"(12) diyor.

Kalıpcı "hemen şimdi", Al ise "esasen ufukta" diyor. İkisi de aynı kaynaktan besleniyor. Birinde, siyaset bir dozaj; diğeri ise adı Apolitika.

Konu aşktan açılmışken, Sol Blok'un konuya ilişkin yaklaşımını buraya almak istiyorum. "...Aşk kavramı ise gerçekte bütünüyle eklendiği partinin niteliğine bağlı olarak anımlanmaktadır. Bu nedenle, partinin niteliğindeki

belirsizliğe bağlı olarak 'aşk' kavramı da daha bir soyutlaşıp belirsizleşmektedir. Hatta bu nitelemenin, partinin kimliğine tekrar belirsizlik olarak geri döndüğü de söylenmelidir. Elbette aşkın; doğaya, insana, kadına, özgürlüğe vb. ilişkin bir tümlüğü ifade ettiği ve partinin bu tümlüğün taşıyıcısı olmayı hedeflediği düşünülebilir. Ancak bu kez de partinin siyasal çerçevesine ağırlığını koymuş olan düşünsel parçalanmışlığın yoksunluğuyla karşılaşılacaktır. Böylesi bir bütünlüğün sosyalist düşünceye içkin olduğu do rudur. Denilebilir ki sosyalizm bizatihi aşktır. Ne çevrecilerin doğaya, ne hümanistlerin insana, ne feministlerin kadınlığa bölünmüş parçalı tutkuları böylesi bir tümlüğü ifade edebilir. Bu tümlük, sosyalist düşüncede, insanlığın kurtuluş mücadelesinde cisimleşir. Siyaset soyutluklarla değil, somut, gerçekleştirilebilir hedeflerle kendisini ifadelendirir. Bu anlamda ÖDP, kendi iç çelişkilerinden, sosyalizme doğru kurtuldukça üzerinde taşıdığı kimi nitelemelerin gerçek taşıyıcısı olacaktır"(13).

Şimdi siyasetin daha fazla olduğu bir alana geçeceğim. Ama öncelikle şunu belirtmek istiyorum ki tüm yeni solcular, yaka silkseler de siyasete bir dozajda mecburdurlar. Bunda elbet entellektüel bir yan da var ama biraz da Orhan Pamuk'un Kürt sorununa ilişkin sunduğu desteği açıklarken belirtti i şu gerçeğin rolü vardır: "O kadar demode bir ülkede yaşıyoruz ki, jestler bile politik oluyor. Jestin ötesine geçen birşeyler yapma konusunda ise, çok da hevesli değilim".

Yeni Solun Siyaseti

Yeni solun siyasi yüklümlü yaklaşımları ise sosyalist siyasetin tasfiyesi biçiminde yorumlanabilecek indirgemelerle yüklü. Bir örnek Tanıl Bora'dan: "Sol 'hazır' özneye oynamaz; sosyalist bir partinin ufku, hele marksizm'le uzaktan yakından akraba ise, kendine özne bildiği sınıfı/topluluğu temsille sınırlı kalamaz. Solculuk özneyi dönüştürmektir ve onu yeniden inşa etmektir"(15). Tanıl Bora, marksizme içkin bir söylemden hareket ediyor; yani işçi sınıfı yalnızca kendisinin de dönüşeceği bir süreçte toplumsal kurtuluşu amaçlar. Oysa marksistler şunu da bilir ki, bu esasen siyasal devrim sonrası gerçekleşebilecek yeni bir yapı ve özne tanımını gerektirir. Eğer Bora, siyasetin en geniş ölçeğe hitabı gerektirdiğini dile getiriyorsa, bu pozitif bir önerme olarak dikkate alınmalıdır. Ancak Bora da süreç içinde gerçekleşecek bir duruma, temsilin yayılması ve giderek kapsadığı alana ilişkin olarak "şimdi" önermesinde bulunuyor. Gerçekte ise, sosyalist bir partinin temsiliyeti, siyasal devrim öncesinde sınıfsal olarak sınırlanmak zorundadır. Sosyalizm bugün işçi ve emekçi sınıflar için nesnel ve giderek de öznel bir gereklilik olabilecektir. Ancak buradaki, diğer toplumsal güçler için söz-konusu olan bir eklemlenmedir. Dolayısıyla, bir sosyalist parti, toplumsal

kurtuluş sürecinde en geniş kapsayıcılığa ulaşabildiğinde bile, bunu doğrudan sınıfsal bir eksen çevresinde oluşturmuş olacaktır. Bu anlamda siyasetin çekim ve kapsam alanı ile temsil alanı arasında birebir bağ kurmak doğru da değildir, gerekli de...

Yeni sol önermeleri Türkiye soluna taşımaya çalışanlar, geleneksel solu bir nebzenin ötesinde etkileyemeyeceklerini biliyorlar. Üstünde durdukları, esasen devrimci demokrasi kökenli soldur. Bu nedenle olsa gerek Bora, "Kapitalist sistemin içinde bulunan evresi, devrimciliğin eski tabirle 'demokratik devrim' boyutuna, bu eski tabirin kavrayamayacağı bir anlam ve önem yüklüyor" derken aslında DD yaklaşımına haksızlık ediyor! Bora, DD'i savunuların devrimci normlarını geriye çekici bir önermeyi bu yaklaşımdan türetiyor: "devletin demokratikleştirilmesi içingeniş zeminli bir mücadele.. sol bir alternatif hukuk devleti tasarımı oluşturmak.."(16) İşte bütün o marksizm adına, sosyalist parti şöyle olur adına verilen akılların hedef gösterdiği nokta burası.

Kimilerinin özlemi, kimilerinin zorunluluğu, kimilerininse ideolojik seçimi, sosyalist hareketi 1. TİP'e taşımaktır. TİP'e öykünme, TİP'in bütün solu kapsamamasından ziyade, TİP'in o dönem elde ettiği toplumsal meşruiyete paralel olarak, bir gücün parlamentoya da yansımasyandır. Bugün bu yönelim, dünya ve Türkiye soluna ilişkin son derece "gerçekçi"saptamalardan çıkarsanıyor. Ve açık açık "devrim falan olmaz, o halde.." sözleri buyuruluyor. İzleyelim: Ahmet Çakmak, "gerçekçi umutların yeşermesi" için "yardımda bulunmayı ummaktayım" diyor ve bu nedenle yazıyor: ("devrimci kalkışma refleksi (kompleksi)ni" kastederek) "tek ülkede bu yolla iktidarın ele geçirilmesi, mümkün olup olmaması bir yana anlamsızdır... Kısacası dünya kapitalizminin mevcut entegrasyon düzeyinde tek ülkede devrim falan olamaz". B nedenle de Çakmak, "Gencay Abi gibi parlamento azınlığına eyvallah demeye hiç niyetim yok. İlk defa kitleler bize alıcı gözüyle bakmaya başlamışken niye bu kadar umutsuz olayım ki?"(17) diyerek, umudunu parlementer kanallara akıtıyor. Ama Çakmak'ın bu açıdan özellikle 1. TİP'i iyi irdelemesi gerekir. Ayrıca Allende'ye Fidel Castro'nun armağanının zeytin dalı olmadığını, hatta bu günleri özlemenin bile Türkiye kapitalizmini anlamamak olduğunu düşünmelidir.

Çakmak'ın "gerçekçi umudu"nın arka planındaki umutsuzluk, kendi başına zaaf değil, dünyanın algılanışına, kavranışına ilişkin bir kısırlıktır. Dünyayı mevcut verilerle değerlendireceğiz elbette, ama hangi merceklerle? Dönüştürme merceğiyle mi, yoksa "yeniden anlama" adına yenilgiyi ve mevcut durumu mutlaklaştırarak mı? şöyle de sorulabilir: Yorumlama ve dönüştürme edimi, yorumlama ya da anlamamanın merkeze oturtulduğu bir durum mu, yoksa

dönüştürme merkezli bir süreç mi olmalıdır? Olası kimi çarpıtmalara karşı şimdiden dile getirmek istiyorum: Dönüştürme misyonlu yorumlama, "yeniden anlama" ediminin en devrimci yoludur. "Sadece gerçek devrimcidir" demek ise gerçekliğin edilgence algılanmasından ve benimsenmesinden başka birşey değildir. Dönüştürülen gerçek devrimcidir, bunun dışındaki sözde "devrimci" tanımları, gerçeğin metafizik algılanışının mistifikasyonu-
dur.

Ahmet Çakmak'tan çok farklı sorunsalları önüne koyan ve devrimci sosyalist bir konumu benimseyen Mustafa Çeçen'in bir görüşüne, burada bir parantez açarak kısaca değinmek istiyorum. Mustafa Çeçen, "..sermayenin uluslararasılaştığı bir dünyada işçi sınıfının yerel direnişleri sandığımızdan ya da umduğumuzdan daha kolay bastırılacaktır. Bu yüzden işçi hareketinin her düzeyde enternasyonal olarak örgütlenmesi acil bir sorundur. Dolayısıyla enternasyonalizm, işçi hareketinin önünde erteleyemeyeceği bir gündem olarak durmaktadır"(18) diyor. Enternasyonalizm konusu, hep bildiğimiz öneminin yanı sıra, bugün kimi sol bölme ve insanlarda abartılı boyutlarda ele alınmaya başlanmış durumda. Bu abartı, bir yanıyla, kapitalizmin bugünkü uluslararasılaşma sürecine dayanıyor. Bu duruma karşı yaratılacak direnç ve giderek yapılacak atılım, enternasyonalizm gibi kesinlikli çözücü olmayacak bir alana değil, yine zayıf halkaya, yine tekil kopuşlara dayandırılmalıdır. Marksist sınıf çözümlemeleri yanı sıra başka bir devrimci seçenek yoktur; başka türlü iktidarı hedefleyen devrimci politika izlemek veya onu soluklu kılmak mümkün değildir, diye düşünüyorum. Eğer gerçekten yeni sol ile araya kalın ayırım çizgileri çizilecekse, bu, bu ülkede ve diğer zayıf halkalarda "devrimin güncelliği"ni yakalamak ile mümkün olacaktır. Emperyalizm, hiçbir zaman anlatılmaya çalışıldığı kadar mükemmel olmadı; olabilseydi hiçbir devrim gerçekleşmezdi. Emperyalizmin gücü, her zaman devrimciler için aşılmaz görülebilirdi, bugün de öyle. Ama kapitalizmin giderek yoğunlaşan yapısal bunalımlarının zayıf halkalarda sunduğu sıçramalı gelişim olanakları, bizi hep mutlu kılmalı. Rusya'da devrim, büyük siyaset insanı Lenin'in umutsuz olduğu günlerde patlak vermişti... Lenin, umutsuzluğunda haksız mıydı?

Birikim ile devam ediyorum. Doğrudan sol siyasetin içinde olanlara nazaran Birikim, daha rahat davranıyor. Bu rahatlık, bütünlüğe, sınıf merkezli marksist yönetime karşı çıkarken siyasi kaygılardan bağımsız yeni bir paradigma oluşturmuş olmasından kaynaklanıyor. Birikim yazarlarından Ahmet İnsel, "yeni sosyalist tahayyül" ile ÖDP-Birikim-Yeni Yüzyıl örgüsünü oluşturmaya çalışıyor. "Hangi özgürlük ve dayanışma" başlıklı yazısında İnsel, özgürlük ve dayanışma kavramlarında, solun daha az siyasal bir konuma çekilmesini istiyor. Özgürlük bahsinde, "tekil özgürlüğün" sınıf özgürlüğüyle sınırlı kalarak "sosyalistdemagogların elinden nasıl diktatörlük aracı haline dö-

nebileceğini hepimiz gözlerimizle gördük" diyor ve "çoğul ve somut özgürlükler"in benimsenmesi gerektiğini söylüyor. "Beraber yaşamının koşullarını yoketmeden herkesin dilediği yaşam biçimini benimsemesi, isterse sarıklı ve cübbeli, isterse mini etekli dolaşması, arzuladığı yaşam biçimine uygun yaşaması, katı ahlak kalıpları altında boğulmaması..." vb.. Sarıklı ile mini eteklinin birlikte yaşaması mıdır sosyalistlerin konusu, yoksa bunların temsil ettikleri sınıfsallıkların ve siyasal temsilcilerinin birlikte yaşaması mıdır? İnsel'lere göre ikisi de. İşte böyle bir sosyalist konumlanış!... Evet, demek ki, bilimsel sosyalist, marksist olmayan bir sosyalist konumlanış da pekala mümkündür ve solun artık bunu görmesi gereklidir. Yolunu netlikle ayırarak... şu meşhur, özgürlüklerin diktatörlüklerce boğulması bahsinde ise, sosyalistler bir noktada rahatsız bir noktadalarsa rahat olmalıdırlar, Eğer gerçekten işçi ve emekçi sınıfların çıkarlarının temel alındığı bir siyaset yapılırsa, toplumsal özgürlükler daralabilecektir. Bu, sosyalistlerin teorize etme tehlikesine karşı rahatsız olmaları gereken bir durumdur. Rahat olmaları gereken nokta ise, neyin teorize edilip neyin edilemeyeceği konusunda ulaşılan düzeydir. Siyaset, sırtta küfesiz yapılmaz, bu hafiflik yeni sola özgü bir durumdur. Bu anlamda ya sınıflar mücadelesi tarihin en devrimci devrimin gücü olarak görülecek, ya da sınıfın ve tüm emekçilerin çıkarları özel topluluklar ve hatta sistem içi diğer kimi güçlerle (sivil, islam vd. vd.) sakatlanacaktır. Bunun terminolojideki bir adı revizyonizmdir. Ama, günümüzde marksizm içi bir konum o kadar benimsenmediği için, postmodernizm demek daha doğru olacaktır.

Ahmet İnsel, "dayanışma kavramının, geleneksel sosyalist söylemin sınıf dayanışması kavramına gönderme yapıyor olması"ndan duyduğu rahatsızlığı da dile getiriyor(19). Sanırım İnsel'leri tatmin etmek mümkün değil. ÖDP'ye bu kadar da yüklenilmez, bu kadar da "içini iyice boşalt" denmez ki...

Globalizmi de savunan İnsel, savunusunu, "Türkeş'i Türk olduğu için, ondan çok daha değerli bir Yunanlı'ya, bir Bulgar'a, bir İranlı'ya neden tercih edelim?" gibi kendisini ya da solu aptal yerine koyan örneklemelerle gerekçelendirmeye çalışıyor. Globalizme ilişkin söylediği en anlamlı sözler ise şöyle: "Karşısında mücadele edilmesi gereken yeni bir dünya düzeni değil, oluşum yetkisini dar bir kesimin kendi tekelinde tutmasıdır"(20). İlk söylenmesi gereken şu: Bir sosyalist, hangi dünya ve coğrafyada ve hangi sistemin egemenliği altında yaşandığını bilir. Dolayısıyla, kapitalizmin egemenliğindeki bir dünya nesnel verisi, onun başını çektiği globalizme de ilk elden karşı çıkmayı gerektirir. "Oluşum yetkisini dar bir kesimin kendi tekelinde tutması" vb. yaklaşımlar ise savunulan görüşü estetize dahi edememektedir. Yeni dünya düzeninin oluşumunda sosyalistler olsa acaba bun-

dan insancıl bir kapitalizm mi türetilebilecek? Daha kötüsü bir "reel sosyalizm"e mi fit olunacak?

Sosyalizm tarihine eleştiri getirirken yıldızı parlayan yeni solun, yeni bir dünya tasarımıdaki zavallı konumu, tanımlarda açıkça görülebiliyor: "Çalışanlara yeni tür mülkiyet haklarının tanındığı bir dayanışmacı işletme", "Toplumun doğal ve korunması gereken karmaşıklığının her zaman birden çok modelin yanyana bulunmasını gerektirdiğini sosyalistlerin tevazu ile kabul etmeleri gerekir"(21).

Şimdi sormak gerek, sosyalistler için burada yeni olan, devrimci, sosyalistçe olan nedir?

Daha Daha Fazla Siyaset, Devrimci Sosyalist Siyaset!

Ara başlıkla çelişecek ama, Murat Belge ile başlayacağım. Murat Belge, ÖDP ile sosyal demokrasi arasında kurulmasını istediği ilişkiyi "solun önemli kitlesi" deyişiyle gerekçelendirmiş. Bu kamufle çabası ve bu istek bir yana, Belge bugün solu kemiren bir inancı dillendiriyor: "Sosyalist politika, bu ilke ve değerleri geniş kitlelerle paylaşabilmeyi gerektirir, son kertede, Türkiye'de çeşitli nedenlerle geniş kitleler bir yana, çok az kişi var, sorunlarının cevabını sosyalizmde bulacağına inanan"(22) Belge'nin söylediklerine ilk etapta itiraz yöneltmek mümkün değil. Durum gerçekten böyle. Peki ne yapmak gerekiyor? Solun önemli kitlesi olarak görülen "sosyal demokrasi" ile o "büyük bütünleşme" mi inandıracak insanları sosyalizme?

Sosyalist hareket, lafzi değil kuvveden fiile çıkmış bir sosyalist hareket olacaksa, ne yazık ki bunun bir başka mütevazı yolu izlenmek durumunda. O da ilk etapta kabaca ikili bir yan taşır: İlki, teori ve teorinin siyasal süreçlerdeki ideolojik şekillenmesiyle, popüler bir söylemle (bu popülizmi anlatmıyor) özelde emekçilere genelde toplumsallığa geniş ölçekli ve sürekli aktarım kanallarının oluşturulması ile, ikinci olarak da dinamizmin örgütsel-siyasal kanallarda yaratılmasıyla. Bir daha politizasyonun altından depolitizasyonun çıkması, sosyalist mücadeledeki sürekliliğin örülmesi için, solun tarihini ve özgüvensizliğini aşkın böylesi bir perspektif gerekiyor. Ve açık konuşmak gerekirse, bunların önkoşulları sosyalist harekette mevcuttur. Konu, perspektifle deneyimlerin seri bir şekilde toparlanıp, ciddi ve sarsıcı bir iç operasyonun ardından böylesi bir atılımın yapılmasında düğümlenmektedir. Bu nokta da siyasal kimlik, hayatın içinde yeşerecek şekilde veya bugün insanların içlerinde tutulup, koşulları oluştuğun deklare edilecek birşey olmamalıdır. Yine bu noktada "Partinin soyut olarak sosyalist olmamasından söz etmek de, hele sosyalizm adına bunca olay ortada duruyorken, anlamlı bir şey sayılmaz"(23) yaklaşımı, günün gerekliliklerini yerine getirmekten uzak-

tır. Aynı şekilde yine solun birçok bölmesinde yaygın kanı olan, "İnsanların ürküttüğü kavramları her lafın başında zikretmeyi bırakmalıyız. Devrim, sosyalizm, emperyalizm kavramlarını tekrarlamadan, bu kavramların oluşumunu sağlayan 'canlı sezgiden soyut düşünceye' ulaşmaya çalışmalıyız ki, 'soyut düşünceden tekrar somuta ulaşalım. Bu kavramları değil, içeriklerini anlatabilmeliyiz"(24) yaklaşımı da, "içeriğin" kavramlardan daha az ürkütücü olmasını sağlamaz. Devrimi, devrimci perspektif dışında sevimlileştirmek mümkün mü? Dur durak noktası olmayan sertüvenlerden ve "biz aslen şöyleyiz ama şöyle esneyelim" türü garip yaklaşımlarla, gerçekte; "biz aslında söyleyiz" olağanüstü ölçülerde deforme edilmektedir. Halbuki, insanın gerçek kimliğini her boyutta yaşarken onun gerektirdiği esneklik olsun, anlatımda yetkinleşmeyi olsun, devrimci sosyalizmi çok daha kişilikli bir tarzda geliştirecektir. Ayrıca "canlı sezgiden soyutlama" yönteminin benimsenmesi, her bir uğrakta sürekli ve yeniden kavramsallaştırılmaları gerektirir. Soyutlama yönteme ilişkin olduğu kadar, kavramsallaştırmaya ilişkindir. Üstelik bu süreç pratik faaliyetleri hem önceler hem de onun sürekli içsel bir unsurudur.

Başımızın iki yanında olan kulaklardan birini göstermek için akrobatik hareketlerle elimizi başımızın arkasından dolaştırıp göstermektense, akrobatik olmayan bir hareketle, ön cepheden kulağı gösterip onun pek de kötü bir şey olmadığını anlatmak yeğlenir olsa gerek. Evet, artık yenilgi ve suçluluk psikolojisi aşılmalı. Kendisini yeniden üreten herbir sosyalist birey ve hareket, yeniden üretimin hakkını verdiği oranda dün-bugün ilişkisini daha sağlıklı bir tarzda kurabilecektir.

ÖDP'ye ve Sosyalist Harekete Bakarken

ÖDP kendisinin açtığı ve kendisine açılan bir "kredi" eşliğinde kuruldu. Türkiye kapitalizminin yapısal özelliklerinin sosyalist hareketten bağımsız bir şekilde seyri yansira, emekçi sınıflardan Kürt devrimci dinamiğine dek bir dizi önemli gelişme yaşanırken, üstelik bir umut olarak ortaya çıkan ÖDP'nin bu koşullarda "kredi limitlerini" hoyratça harcayıp, yeni krediler bulması mümkün değildir. İlk altı ay geçmiştir ve sanırım üç altı aydan sonrası, ÖDP açısından şu anda yanıtlanamayacak sorularla dolu olacaktır.

Yazı boyunca dile getirilen gerekliliklerin yansira ÖDP, Yeniden'in 11 Nisan 1996 tarihli 11. sayısında Hikmet Talu imzalı yazıya yansıyan türden bir siyasal megalomaniden mutlaka arındırılmalıdır. Hikmet Talu'ya tek şey söylenebilir; ÖDP'nin Devrimci Yol'un elinde kalıp ÖDP olmaktan çıkmasının sosyalist harekete ve Devrimci Yol'a vereceği zararların farkında mısınız?

Önce, çok yakınılan "resmi tarih yazım mantığı"ndan kopmak gerekiyor. Sonra da "birlikteliğin" benimsenmesi. Öte yandan , ÖDP'nin kuruluş esp-risine yakın bir parti olabilmesi için ilk başlarda Sol Blok'un eleştirileri ve Sosyalizm çevresinin kimi yakınmaları dışında sessizlikle geçirtilen parti sorunlarına ilişkin, kimi duyarlılıkların bugün geliştiğini gözlemlemek mümkün: "Yürüyüşümüz yaşanmakta olanlar üzerinden yöneticilerin bugünkü tavrı devam edecekse, ÖDP'nin emeğin partisi olaabilmesi mümkün olmayacaktır" diyen Fehmi Bayraktaroğlu, "bu gidişle bu parti, şu anda kendi içinde var olan işçi, emekçi potansiyelini de sosyalizm mücadelesi amacına dönük olarak motive edemez, ileriye değil geriye götürür"(25) uyarısında bulunuyor. Tayfun Şen ise "Sıfır Noktasında Bir Solcu Tipi" başlıklı yazısında "O, yeniyi temsil ettiğine inanır" sözleri ile başlıyor ve "O, yeni tarzda, eski bir parti müfettişidir" (26) saptamasıyla bitiriyor.

Öte yandan parti bileşenlerinden Kurtuluş, BSP'deki konumunu aşan bir yönelime girmiş bulunuyor: "ÖDP'de sosyalist/marksist devrimci bir yapılanmanın şekillenmesi bir gerekliliktir. Partinin eylemine sosyalist bir içerik ve devrimci bir nitelik kazandırabilmek için böyle bir yapılanmanın gerekliliği son derece açıktır... Toplumsal ve siyasal devrimci dönüşümün isteklerine denk düşecek makro düzeyde politika yapma iddiası, bu gerçekliğin ve gerekliliğin bilincinde hareket edilmesini gerektiriyor"(27) saptamaları yapıyor.

Keza Devrimci Yol'da, Sosyalist Politika ve Gelenek/SİP'ten sonra Türkiye solunda ilk kez bütünlük vurgusu, yeni sol eğilimlere eleştiri yönelterek, öncülük sorununu sahiplenerek (28), (29) bir önceki konumunu aşan bir yönelime girmiş durumda. Elbet bu gelişmelere rağmen bir çok soru, tartışma konusu ve ayrımlar önemini sürdürüyor, sürdürecektir de. ÖDP'deki ilk gerilimlerden birini bu oluşturacak. Örneğin Leninizm yorumu, bileşenlerin özel "kapatma" alanlarına hapsedilecek. Bu Yeniden'de açık bir şekilde görülebiliyor. Bunun ötesinde gerek Kurtuluş gerek Devrimci Yol çevreleri, yayınlarında dile getirdikleri bu görüşleri, partinin siyasal faaliyetlerine ne kadar yansıtıp ne kadar yansıtmayacaklarını önümüzdeki günlerde göreceğiz. Her durumda ÖDP daha verimli, daha geliştirici gerilimlere gebe görünüyor.

Bu gerilimlerde her bir çevrenin kendi içinde önemli rol oynayacak etkenlerden ilki, söylenenlerin perspektif düzeyinde benimsenmesi sırasında yaşanacak. Bir diğeri, söylenenler ile parti içindeki konumlanışın uyumlaştırılmasında. Ve nihayet bir gerilim de, ilk ikisi yaşanırken görülebilecektir; birçok yerde, en aktif durumda olanların, bu yeni söylenenlere karşı direnci ve ortalamanın temsili sırasında izlenebilecek. Ve bunlar uzun bir zaman dilimine yayılacak.

Görüldüğü gibi, ÖDP içi yaşam, bugüne kadar hep gözlenegeldiği gibi, hiç de "üye hukuku"na göre vs. şekillenmemektedir. O halde siyasete etik ve esasen ciddi bir siyasal boyut katmak gerekiyor: Kısaca, bu partinin gruplarla hayatiyet bulduğu, ancak artık partinin de şekillenmesi gerekliliği. Bunun için öncelikle, parti kavramının yeniden tanımlanması gerekli. Bu noktada bir gerilim, daha önce belirttiklerimi de kapsar şekilde, geleneksel sol siyasi gerekliliklerin bu çevrelerce bu çevrelerce ne kadar benimseneceği, bu yönüyle harmanlanmaya bir düzeyde de olsa hazır olup olmadıkları sorunu etrafında yaşanacaktır.

Özetle adı geçen çevrelerin ve ÖDP'nin sorunu, bu kez üretilmeye başlanan perspektiflerin siyasal süreçler içindeki bütünlüğünün nasıl kurgulanacağı ve nasıl yaşanacağı noktasında düğümlenmektedir. Burada iyimser olmak, ama aşırı umutlu olmamak gerekiyor. Öyle görülüyor ki, sol, iç salınımlarını daha bir süre kompleksli bir şekilde yaşamaya devam edecek. Bazı ara yüzeylerin işlenip "ileri kol"un oluşmasına dek, sözkonusu salınımların geliştirici ve saflaştırıcı yanlarının kavgasını hep birlikte yaşayacağız. Buna ÖDP dışındaki sosyalistler de kendi cephelerinden ve ÖDP ile bazen örtük, bazen açık iletişimle yaşayacaklar.

Buradan bir iki cümleyle geçmek istiyorum. Biraz önce dile getirdiğim görüşler, ÖDP nezdinde de olsa, bütün bir solu etkileyecek şekilde (bu anlamda da Kurtuluş'un söylediğinin tersine birlik tamamlanmamıştır) "harmanlanma" ve "ayırışma" dinamiklerinin aynı anda yaşanacağına ilişkindi. Fakat bu noktada, ÖDP'yi yaşamsal bir eşik beklemektedir. ÖDP, ya bu harmanlanma ve ayırışmanın merkez beşiği olacak, ya da sözkonusu dinamikleri dışsal bir alana taşıyarak atıl bir konuma geçecektir.

Kısacası ÖDP, şu anda hataları, yanlışları ve potansiyel dinamikleriyle solda merkezi bir yerde bulunuyor. Tabii buradan bir abartma da geliştiriliyor. ÖDP, bulunduğu yeri henüz doldurmamış durumdadır ve bu yer, güç ve eylem birliklerindeki olası olumlu bir rol ile de doldurulamaz. Merkezi konum, yalnızca ve yalnızca bütünlüklü bir sosyalist siyasal perspektifin asgari de olsa devreye girmesiyle gerçekleştirilebilir. Bu noktada, örneğin HADEP ile temaslarında, genel geçer bir emek ağırlıklı sol parti kimliği, ÖDP'yi yeterince öne fırlatıcı olmayacaktır. Keza, EP ile ilişkiler için de geçerlidir bu durum. ÖDP, ya sosyalist bir odak olmaya yönelecek, ya da sol öbeklerden yalnızca biri olarak (kendi genişliğinin en alt) sınırlarına çekilecektir.

Evet, çeşitli olasılıklar var, ancak henüz erken; kimi saptamalardan kaçınmak gerekiyor. Bu, özellikle Gelenek/SİP'e önerilmeli. Murat Salmaner, ÖDP'nin yeni bir sol yönelişe kaynaklık edebilecek bir mayalanma zemini oluşturup oluşturmadığını, ÖDP'deki bizleri "sıkıştırmak için soruyor ve

şunları söylüyor: "ÖDP'nin eski solcular ve eskimiş solcular dışında bir toplumsal muhatabı yok. Çok basit. ÖDP, basit bir maden emekçisine, mahalleli emekçiye bir özne olarak bir şeyi ifade etmiyor"(30) diyor. Diyor "a verileri nedir, kaç maden ocağı dolaşmıştır, kaçmahalleli emekçiyle sözleşmiştir? Bu yüksek gözlemin madenlerdeki ve mahallelerdeki veri tabanı nedir? Bunu geçelim. Özgür Kahraman, 1 Mayıs'tan sonra "devrimci sosyalist cephedeki tekleşmenin büyük oranda sağlandığını saptamak gerekiyor. Diğer yandan, reformizmin ve devrimci demokrasinin ana taşıyıcıları da belirlenmiş durumda. Reformist cephede ÖDP ve EP, devrimci demokrat cephede ise DHKP-C ve MLKP'nin adlarını anmak mümkün" diyor ve yazısının sonlarına doğru "Açıktası SİP'in sol siyaset üretiminin öncülüğünü büyük oranda üstlendiğini söylemek, içi boş bir böbürlenme olmayacaktır" diye ekliyor. Kahraman'ın örneklerinden biri (sıkı durun) şu: "Son seçimlerde sosyalist siyaseti ülke gündemine sokan" SİP imiş. Sosyalist İktidar'ın "baş-yazar"ı böyle diyor. Gelenek imzalı bir yazıda ise Emek Baryş Özgürlük Bloğu (EBÖB) değerlendirilirken "çalışmalarda emekçi kimliğine vurgu yapılmamasından söz ediliyor. Ülke gündemine sosyalizm böyle en alt sınırlarda sokuluyor herhalde ve bunun adı da "öncünün tekleşmesi" oluyor! Yazık.

Murat Salmaner, 1 Mayıs'tan hareketle "Öte yandan Mayıs ayı, bu ülkede işçi sınıfı gerçeğini kabul ettirmenin tek yolunun meşru, fiili ve tartışmasız örgütlü güç tatbiki olduğunu kanıtlayacak bir biçimde başlamıştır. İşte Mayıs'ın aynasında ayrışan, bu kanıtı gerçeğe dönüştüreceklerle, dönüştüremeyeceklerin suretidir"(33) diyerek, sol içi büyük ve kalıcı ayrılıklara işaret ediyor. Önce şu "örgütlü güç tatbiki" sözlerinin içerdiği anlama uygun olarak nitelik ve nicelik eksikliğini görmek gerek. İkinci olarak da, yine Gelenek'teki aynı yazıda değinilen (tüm kesin ayrımlara rağmen), "Kısacası, devrimci-reformist ayrışması kalıcı ve kesinlikler içeren bir duruma hiç gelmez"(34) yaklaşımını hatırlamak gerekiyor. Okurlar Gelenek ile Salmaner arasındaçelişki var sanmasınlar Gelenek ÖDP'yi, hem reformist, hem de "sermaye sınıfından ne ideolojik ne de örgütsel olarak kopabilir; öyle bir amacı da yoktur" şeklinde değerlendirmektedir.

Siyaset öğreticidir. Elbette SİP de öğrenecektir. Değerlendirmeler arasında tutarlılık gerektiğini; reformizmle ayrışma için yalnızca örgütsel değil, ülke sathında devrimci sıçramaları öngerektiren politik bir karşılık yaratılması gerektiğini; sözkonusu ayrışmanın kendilerinin dile getirdiği gibi kesin çizgilere gelemeyeceği gerçeğinin en fazla bugün geçerli olduğunu; eleştiri dozajının yüksekliği EBÖB'nun kurulmasıyla sınırlara kadar indirildikten sonra, derecenin birden "döneklilik" mertebesine yükseltilmemesi gerektiğini ve daha birçok şeyi öğreneceklerdir. Hep birlikte öğreneceğiz bu kavgada..

ÖDP içindeki bir başka kümelenmenin ÖDP'ye tüm haklı eleştirilerine rağmen politik tutum alışlarındaki "savrulmaya" da kısaca değineceğim. "ÖDP'li Bir Grup Devrimci Sosyalist" in yayımladıkları 1 Mayıs bildirisinde, 1 Mayıs'ta Taksim'e çıkılmasına yönelik SİP çağrısı desteklenirken, Taksim savunusu ifrada vardiiriliyor. şöyle: "Önümüzdeki 1 Mayıs'ta da Kadyköy'e havuç, Taksim'e ise sopa düşmektedir". SİP Genel Başkanı, 1 Mayıs'tan bir gün önce "gelecek sefere hep birlikte" derken, bu sosyalistler "Mücadeleyi devlete götürenlerle, devrimcilerin yolları ayrıdır; artık meydanları da ayrılmalıdır" şeklinde bir "kafa-gövde" ayrımı yaşayabilmişlerdir. Yayımladıkları bültenin ilk sayfasının ilk sözü "sistem çözülüyor" iken, son sayfanın ilk sözleri "kurulu düzen kendini yeniden kurumlaştırıyor"(36) olabiliyor.

Demek ki, sol konumlanışın da iç bütünlüğünü oluşturması, eksen olmaya çalışırken eklenti durumuna dönüşmemesi gerekiyor.

NOTLAR

- 1) Ufuk Uras, Söz, 4 Mayıs 1996, Sayı:64, sf. 12
- 2) Henri Lefebvre, Yaşamla Söyleşi, Sosyalizm, Günlük Yaşam, Ütopya, Çev: Emirhan Oğuz, Belge Yay., Birinci baskı: Nisan 1995, sf 56
- 3) H. Lefebvre, age, sf. 47
- 4) Jean-François Lyotard, Postmodern Durum, Postmodernizm; Çev: Ahmet Çiğdem, Ara Yay., sf. 77
- 5) J. F. Lyotard, age, sf. 77
- 6) J.F. Lyotard, age, sf. 98
- 7) Şükrü Argın, Nostalji ile Ütopya Arasında; Birikim, şubat 1996, Sayı:82, sf. 23
- 8) Ş. Argın, age, sf. 23
- 9) J. F. Lyotard, age, sf. 85
- 10) Sedat Kalıpçı, İlle de Aşkın Partisi, Söz, 27 Nisan 1996, Sayı:63, sf. 19
- 11) S. Kalıpçı, age, sf. 19
- 12) Bert Al, Dinle ÖDP Aşk Anarşisttir, Apolitika, Sayı:4, sf. 10
- 13) Sol Blok Bülten, Mart '96, Sayı:1, sf. 4-5
- 14) Orhan Pamuk, Söyleşi- Ali Çakmak, Demokrasi, 28 Nisan 1996, sf. 6
- 15) Tanıl Bora, Parti ve 'Keşke', Birikim, şubat 1996, Sayı:82, sf. 17
- 16) T. Bora, age, sf. 17

- 17) Ahmet Çakmak, Gencay Abi'nin Eyvallahı, Söz, 23 Mart 1996, Sayı:58, sf. 20
- 18) Mustafa Çeçen, Devrimci Bir İşçi Hareketi İçinBazı Hatırlatmalar, Yeniden, Mayıs 1996, Sayı: 12, sf. 10
- 19) Ahmet İnsel, Hangi Özgürlük ve Dayanışma, Birikim, şubat 1996, Sayı: 82, sf. 12
- 20) A. İnsel, age, sf. 13
- 21) A. İnsel, age, sf. 14
- 22) Murat Belge, Yeni Partimiz, Pazar Postası (27.1.1996)'dan aktaran Birikim, şubat 1996, Sayı:82, sf. 20
- 23) Emegın Birleşik Mücadelesi Üzerine, Yeniden, Kasım 1995, Sayı: 6, sf. 18
- 24) Katkılar, Samsun'dan Suat Kuru, Yeniden, 11 Nisan 1996, Sayı:11, sf. 28
- 25) Fehmi Bayraktaroğlu, ÖDP ve Sosyalizm İdealimiz, Söz, 20 Nisan 1996, Sayı: 62, sf. 22
- 26) Tayfun şen, Sıfır Noktasındaki Bir Solcu Tipi, Söz, 27 Nisan 1996, Sayı: 63, sf. 21
- 27) Birlik ve ÖDP, Şosyalist Kurtuluş, Nisan 1996, sf. 22
- 28) Bağımsızlık Demokrasi Sosyalizm İçin Yeniden Devrim içinde, Yeni Bir Süreçte Eskimiş Sorunlar; Mustafa Çeçen, Geçiş Süreci Üzerine Notlar
- 29) Farklılıklar Giderek Netleşiyor, Sosyalist Politika, Mart 1996, Sayı: 8, Sf. 22
- 30) CHP'cilik ve ÖDP'cilik, Sosyalist İktidar, 19 Nisan 1996, Sayı: 46
- 31) Özgür Kahraman, Öcünün Tekleşmesi, Sosyalist iktidar, 10 Mayıs 1996, Sayı: 49
- 32) Blok, HADEP ve Sol Üzerine Kısa Değerlendirmeler, Gelenek, Nisan 1996, Sayı:51, sf. 9-10
- 33) M. Salmaner, Mayıs'ın Aynasında Solun ve İşçi Hareketinin Sureti, Demokrasi, 10 Mayıs 1996, sf. 2
- 34) agy, Gelenek, sf. 11
- 35) agy, agd, sf. 11-12
- 36) Sosyalizm Yolunda.. eşitler, Mayıs 1996

SOL'DAN DÖNÜŞ

Engin ERKİNER

"Dünyada başka örneği yoktur" demek iddiacılık olabilir, ama varsa bile çok enderdir. Türkiye devrimci hareketi bazı özellikleri bakımından dünyada benzeri olmayan bir harekettir. Dünyada herhalde başka hiçbir ülkenin devrimci hareketi kendi ülkesinin tarihine, içinde yaşadığı bölgenin özelliklerine ve oradaki halkların geçmişine, halkının kültüründe önemli yer tutan İslamiyete karşı bu kadar ilgisiz, dolayısıyla bilgisiz değildir.

Neden? Türkiye devrimci hareketi az okuyan ve dar pratikçi özelliklere mi sahiptir? Bunlar da vardır ama sadece bunlarla tanımlanamaz. Beş-on yıl öncesinin, biraz bilgili ve herhangi bir devrimci politik yapının üyesi olan bir militanını ele alalım. Bu kişi SBKP, Çin ya da Arnavutluk komünist partisinin politik bürosunu biraz zorlanarak da olsa sayabilirdi; ama Osmanlı İmparatorluğu'nun önemli padişahlarını bilmezdi. SBKP, Çin ya da AKP'nin o sıradaki genel sekreterinin görüşlerini, varsa parti içindeki görüş ayrılıklarını ya da çatışmaları bilir; ama örneğin II. Mahmut'un Osmanlı tarihindeki önemini ve kemalistler dahil sonraki reformculara yaptığı büyük etkiyi hiç bilmezdi. Yine aynı kişi sözkonusu üç partiden en azından birisinin tarihini ayrıntılarıyla bilir, ama kendi ülkesinin I. Meşrutiyet sonrasındaki yakın tarihini bile bilmezdi. (Ekleyelim; Moskova-Pekin-Tiran merkezlerine yakın olmayan devrimci örgütler için de benzer örnekler verilebilir).

Türkiye devrimci hareketi dünyaya son derece açıktır. Türkiyeli herhangi bir devrimci örgüt, dünyada kendi politik görüşlerine benzer düşünceler taşıyan bütün hareketleri bilir, yakından izler. Hatta bazen başka bir ülkedeki devrimci hareket içinde ortaya çıkan tartışma ve ayrılık aynen Türkiye'ye de yansır. Hatta sözkonusu tartışma ve ayrılık üzerine o ülkede yazılardan daha fazlası Türkiye'de yazılır. Bu ülke SSCB, Çin, Arnavutluk, Küba, Peru, Nikaragua ya da Batı Avrupa olabilir.

Çaru Mazumdar ya da İnti Peredo'nun adını herhalde dünyada çok az kişi bilir. Birisi Bangladeşli bir gerilla önderi, diğeri Che'den sonra Bolivya'da gerilla savaşını yürüten kişidir. Bunların yazıları bir zamanlar Türkiye'de yayımlanmıştır. Okuyucuları olmuştur. Ama Türkiye'nin yakın tarihinin özgün düşünürlerinden birisi olan İdris Küçükömer'i 1970 sonrasında okuyan her-

halde çok az olmuştur. 1975-80 sonrasında aynı durum Doğan Avcıoğlu için de sözkonusudur.

Sorun Türkiye devrimcisinin okumaması değildir. Bu da vardır ama en azından devrimci hareketin yükselme dönemlerinde azalmaktadır. Doğal olarak seçerek okumaktadır; doğal olmayan seçtiklerinin arasında bu ülke, bu halk ve bu bölge ile ilgili çok az şeyin bulunmasıdır. Nedenleri, Türkiye devrimci hareketinin bazı genel özellikleriyle birlikte şöyle sıralanabilir:

1. Türkiye devrimci hareketi, teorik düzeyi yüksek bir hareket değildir. Bu kadar çok yazı yazılan (en azından dergi yazısı) bir ülkede bu belirleme şaşırtıcı görünebilir, ama gerçektir. İnsanlar okuyup yazma bakımından üçe ayrılırlar: Okur, yazar ve okur-yazar. Devrimci harekette en çok rastlanılan ikincisidir, yani okumaz ama yazar, ya da okuduğundan daha fazla yazar.

Bilgi hep belirli alanlarda dolaşmaktadır. Yoğunlaşmaktadır demek zordur, çünkü Türkiye devrimci hareketinde bir konuyu iyi bilen insan sayısı son derece azdır. İyi öğrenmek yerine, her konuda birşeyler bilmeye çalışmak çekici gelmektedir. Daha kolay olan da budur. Bunun dışında bilgisinin belirli tarihlerde takılıp kalmış olduğunu da belirtmek gerekir. Bu takılma büyük oranda Marks-Engels-Lenin ve ait olunan politik çevrenin dünyada kendisine yakın bulunduğu ülke ya da hareketin bunları yorumlama tarzındadır. 20. yüzyılda Lenin'den sonra sosyalizm teorisinin çeşitli alanlarında üretilmiş oldukça önemli yapıtlar ya hiç bilinmez, ya da ilgilenilmez.

Bunun sadece bilgisizlik olarak adlandırılmayacağı inancındayım. İnsan bilmediğini öğrenebilir, ama burada sorun daha köklüdür. Bu bir kafa yapısıdır, bir anlayış tarzıdır. Türkiye devrimcisi öğrenmeyi reddetmektedir. Bu nedenle öğrenme sorunu kafa yapısı değişimi, kuşak değişimi sorunudur. Bilgilenme sorunu değildir.

Bu insanlar okumuyorlar mı? Bir bölümü okuyor, gerçekten de iyi okuyor. Ama ne okuyor? "Marksizmin iç bütünlüğünü yeniden kurmak amacıyla" Marx'ı yeniden okuyor. Bu bütünlüğün, içinde yaşadığımız dönemde neden kurulamayacağı ayrı bir konudur, ama kurulma olanağı olsaydı bile bu ancak marksizm-leninizm sonrası üretilmiş bu teorinin çeşitli dallarıyla ilgili önemli yapıtlar temeli üzerinde olabilirdi. Örneğin sosyalist ekonomi deneyimini bilmeden, incelemeyen, bunun üzerine yazılmış önemli görüşleri irdelemeyen sadece Marx ve Lenin okunarak sosyalist ekonomik teori yeniden kurulabilir mi?

Bu bir kafa yapısıdır. İnsanlar yaşlanmışlardır ve gerçeği görmek aynı zamanda ne kadar az bildiğini de görmek anlamına geldiğinden, bu yaşta bunu göze almak oldukça zordur.

2) Türkiye devrimci hareketi Cumhuriyet ideolojisinin "en saf, en temiz" izleyicisidir. 1930'lu yıllar civarında açık olarak ortaya çıkan Cumhuriyet ideolojisinin temeli, genellikle sanıldığı gibi, Misak-ı Milli değildir. Bu ülkenin batılı bir ülke, bu halkın batılı bir halk olduğunun ilan edilmesidir. Ülkenin ve halkın ait olduğu bölgeden (Ortadoğu'dan) koparılmasıdır.

Hangi kökenden gelirse gelsin, Türkiye halkı batılı değildir. Tüm tarihi boyunca batıya açık olmuştur ama batılı değildir. Cumhuriyet bunu değiştirmeyi amaçlamıştır. Zamanla bu amaç sulanmış ve 1980'lerin ortalarından itibaren de, söylemde olmasa bile uygulamada bundan vazgeçilmiştir. Türkiye devrimci hareketi ise aynı düşüncüyü halen sürdürmektedir. Bulundu u ülkenin ve bölgenin kültürel özelliklerine ve tarihine karşı bu kadar ilgisiz olmak başka türlü açıklanamaz.

3) İlginç olan, Türkiye devrimci hareketinin batı hayranı olmamasıdır. batı, emperyalizmle özdeşleştirilir, Avrupa'dan artık yaratıcı hiçbir şey beklenemeyeceği vb. savunulur. Ama bu anlayış, sonuçta daha fazla bilgisizlikle sonuçlanır. Batıda üretilen her çeşit düşüncüyü de gericilik ya da emperyalizm kapsamında ele alan bu anlayış, Batı'yı herşeyiyle reddederken Ortadoğu'yu, Türkiye halkının tarihini ve kültürel değerlerini öğrenmez. Sonuç, batı'yı da öğrenmemek ve tam bir cahillik içine düşmektir. Bu cahillik, "batıya karşı olma temelinde savunulur.

4) Türkiye Cumhuriyeti devleti kurulurken, o zamanki güçler dengesi ve çeşitli ittifaklar gözönünde tutularak, "Dış Türkler"i kapsamak gibi bir çaba içinde bulunulmamıştır. Kemalist milliyetçilik, bu anlamda Misak-ı Milli içindeki milliyetçiliktir. Özellikle eski SSCB bünyesinde bulunan Türk kökenli halklarla ilgilenen, esas olarak Türk faşistleri olmuştur. Gerek faşistlerle benzer bir ilgi içinde olmamak ve gerekse de Cumhuriyet ideolojisinin ilk döneminin etkisi nedeniyle, Türkiye devrimci hareketi öteki Türk kökenli halklarla tarihi boyunca hiç ilgilenmemiştir. TC devleti, bu politikasını yaklaşık 10 yıldır değiştirmiş olmasına karşın devrimcilerde herhangi bir değişme yoktur. Konu devlete ve Türk faşistlerine bırakılmıştır.

1990 sonrasında dünyada şöyle ya da böyle güvenilen devrimci odakların çökmesiyle (bunlar arasında Nikaragua da sayılmalıdır), Türkiye devrimci hareketi büyük bir teorik boşluk içine düştü. Bundan kurtulmak için çeşitli çabalar var. Egzantrik olarak adlandırılabilircek sosyalizm anlayışlarının yanısıra, sınıf eksenini savunan ve bu temelde yeni bir sosyalizm anlayışı geliştirmeye çalışan çabalar da var. Aynı durum örgütlenme için de sözkonusudur. Çok sesli yeni tür partiler savunulmakta, kurulmaktadır.

Bunlar iyi şeylerdir, yapılmaları gereklidir. Türkiye devrimci hareketinin

bu konularda geçmişten gelen oldukça eksik bile olsa bir birikimi de vardır. Ama çok önemli bir başka yan hiç görülmemektedir: Türkiye devrimci hareketi bu konularda önemli bir açıklığa kavuşsa bile, bunu uygulayacağı bölgeyi, ülkeyi ve halkı oldukça az tanımaktadır. Onun tarihini ve kültürel değerlerini bilmemektedir ve daha kötüsü, böyle bir eksikliğin bilincinde de değildir.

Türkiye devrimci hareketi toparlansa, sosyalist hareket sosyalizmin genel sorunları üzerinde aydınlanma ve önemli bir anlayış birliğine varsa (varsa diyoruz!) bile bu ülkede devrim yapmaya ancak niyetlenebilir. Sosyalist teorinin genel ilkeleri her ülkenin/bölgenin/halkın koşullarına uyarlanmak zorundadır. Bu yapılmadan devrimi düşünmek mümkün bile değildir. Sosyalizm hakkında bu kadar tartışma yapılmasına karşılık, "Türkiye'de nasıl bir sosyalizm olabilir?" sorusunun hemen hiç tartışılmaması dikkat çekicidir ama normaldir. Bilinmemektedir ki tartışılabilir.

Sol'dan dönmemiz gerekiyor. Sol düşünceden dönmek anlamında değil; sol yandan ülkenin, bölgenin ve bu halkın tarihine ve kültür değerlerine (bunun içinde İslamiyet de vardır), bunları öğrenmeye ve sosyalist bir bakış açısından değerlendirmeye dönmek gerekiyor.

Sayıcı az da olsa önemli çabalar bulunmaktadır (İslamiyet konusunda Faik Bulut ve Erdoğan Aydın, faşist hareket konusunda Tanıl Bora ve bir oranda Ruşen Çakır gibi). Ancak konu çok büyüktür ve Türkiye devrimci hareketinde genel bir anlayış değişimi olmadan, yazılanları okuyanlar ve tartışanlar olmadan, birkaç kişinin yazması bir anlam taşımayacaktır.

ÖDP'DE BERRAKLAŞMA

Cihan KESKİN

Türkiye sosyalist mücadele tarihinde ÖDP süreci, start aldığı günden bu yana, pek çok insanın iddia ettiği gibi sıfır noktası değil, bir dönüm noktası olduğunu göstermiştir.

GBK grupları ve BSP bileşenleri, ortaklığın temeline yalnızca fetişleştirilmiş bir birlik/birleşme anlayışını yerleştirerek, *kitleselleşmeyi* ilke yerine koymuştur. Birlik, kavuşulması imkansız gibi görünen sevgiliye kavuşmanın ürkekliği ile yaşanmıştır. Program ve tüzük tartışmalarının göstermelik bir biçimde yapılması nedeniyle, bu birliğin siyaset yapmaya uygun olduğu düşünülemez. Bu nedenle partinin sürekliliğini, program ve tüzük tartışmalarında aramak gerekirken, pratikte aranmaya zorlanılmıştır.

BSP sürecinden edindiğimiz deneyim de göstermiştir ki yalnızca pratik'ten umulan süreklilik, düzenli bir kan kaybı sürekliliğine dönüşmektedir. BSP sürecinin biriktirdiklerinin bu zemini zenginleştirmesi beklenirken, birlik eşitlikçiliği uğruna, birikimlerin de eşitlenmesi, bu birikimlerin vardığı kimi ileri noktaları geriye çekmiştir (Örnek vermek gerekirse, BSP/MYK'sının alanlar üzerinden üretilen birimleri partinin temel organları olarak ilan etmesi gibi). ÖDP'de ise şu ana kadar birimlerin olmazsa olmazlığı yerine, "yerel inisiyatifler üzerinden olursa iyi olur" görüşü hakim olmuştur. Böylesi birikimlerden yoksun olarak sürece başlayan BSP'nin fakirliğini, ÖDP'nin de yaşaması gerekmiyor.

Sadece pratik sürece endekslenen parti, kurumsallaşması için gerekli olan ÖDP üst-kimliğini oluşturma çabasına, (Emin olun ki Newton, başına elma düşmeseydi de yerçekimi kanununu bulabilirdi.) BSP-GBK yapay bloklaşmasıyla başladı. Bloklaşmadaki yapaylık ise hem BSP'nin hem de GBK'nin sanıldığı gibi bir iç bütünlüklerinin olmayışındandır. Artık süreç, gelinen noktada bu yapaylıktan çözülmeye evrilmiştir. Bu çözülmenin olumluluğu, pratikle sınırlı oluşun sonucu değil, sağ ve sol ayrışmanın ürünüdür. BSP'de marksist eksenli programın reddini sağlayan sağ anlayış, bir kısım GBK'linin de desteğiyle palazlanmıştır. İşin ilginç tarafı da "sosyalistlerin birliği" diye başlatılan süreç, sözde sosyalistlerin "halkı ürkütmemek" adına sosyalistliklerini rafa kaldırmalarıyla sürmüştür. Süreç artık Yeni Sol'un, çevrecilerin, feministlerin (sosyalist feministleri ayrı tutuyorum), "eski solcu"ların, demokratların, kısacası, "biz de sosyalistiz ama..." diyerek konuşmaya baş-

layanların arenasına dönüştü. Bu bireyler, sol muhalefetin birliği adına, sözde bağımsızlıklarını, parti toplantılarında şerefle salladıkları bir bayrak haline getirdiler. Hatta bağımsız kimliklerini öyle sevdiler ki, grupları adına konuşanları, birlik bozguncusu ya da birlik karşıtı olmakla suçladılar. Bunun da tutmadığı yerde partiden ayrılmakla tehdit ettiler. Tüm bunların, parti nesnelliğindeki yerini çok ciddiye almakla birlikte, 90'lı yıllarda iyice güçlenen sağ dalganın etkisiyle yaşandığını vurgulamakta yarar var.

Partide varlığını sürdüren bu sağ dalganın etkisiyle, ideolojik tutkal yoksunluğu yaşayan gruplar, grupsal duruşlarının çözülmesini engelleyememişlerdir. Bu çözülmüşlüğü hırsıyla ideolojik ve örgütsel bütünlüğünü koruyan Sol Blok'a vicdanları gibi davrandılar. Birleşme ve ÖDP sürecine Sol Blok olarak katılan bizler de bu partide marksizmi geri plana atmadığımız, marksist bir programda ısrar ettiğimiz, sınıftan yalnızca kamu emekçilerini anlamadığımız, toplumsal hayatın emek-sermaye çelişkisi etrafında şekillendiğini hatırlattığımız için birlik düşmanı ilan edildik. Daha da garibi, her biri kendi dergisini çıkaran, periyodik toplantılarına ara vermeyen, bir türlü de grup olmanın gerektirdiği ortak söyleme ulaşamayan platformlar tarafından da blok oluşturma'nın "erken" olduğuna dair eleştiriler aldık. Bu gruplar ne zaman ki parti yönetim kurulları oluşturulmaya başlandı, işte o zaman kurullara insanlarını seçtiren kadar yeniden sosyalistliklerini ve grup olduklarını hatırladılar. Evet, biz marksizmden ödün vermedik. Hatta bu sosyalistlerin hiç anlam veremediği bir şey daha yaptık. Böylesine ilkesizce ve işlevsiz oluşturulan kurullara insanlarımızı vermedik. Vermediğimiz gibi, verenlerden daha fazla kurul insiyatiflerini tanıdık. Bu partideki varlığımızın göstergelelerini kurullardaki insan sayımızda aramadık...

Yazıya başlarken üzerinde durduğumuz şeye, yani ÖDP'nin dönüm noktası olmasına gelirsek, kuruluşundan bu yana düşünülen kayıtlar: Birleşme sürecinde görece homojen bir yapı olarak görünen GBK, kendi iç ayrışmasını daha net bir hale getirdi. Henüz partideki duruşuyla değil ama, söylem temelinde birleşmenin rehabetinden kurtulan Yeniden grubu, GBK sürecine damgasını vuran bireyselliği yüceltmek ya da SHP tarzı politika yapışın karşısına sosyalist mücadeleyi çıkarttı. Yeniden grubunun çıkardığı teorik ek (Bağımsızlık, Demokrasi, Sosyalizm İçin Yeniden Devrim) Sol Blok için oldukça şaşırtıcı ve etkileyici olmuştur. Bu konu, Sosyalist Politika dergisinin 8. sayısında yeterince işlendiği için ayrıntılı olarak üzerinde durmak istemiyorum. Ancak Yeniden grubuna bir sitemde bulunmadan geçemeyeceğim; umarım çok kısa bir süre içerisinde bu ekteki düşüncelerini partiye ve asıl dergiye (Yeniden) taşırlar.

Mustafa Çeçen'in söz konusu ekteki yazısından bir alıntı yapmak istiyorum:

"...Geçiş süreci, devrimcilerin de içinde yer alacağı, ülkemiz solunun bütün bileşenleriyle yeniden harmanlanacağı, devrim ve reform görüşlerinin yeniden saflaşacağı ve eğer devrimcilerin bu metinde 'bilinçli' olarak sık sık tekrarlanan bilinçli-iradi müdahalesi gerçekleşirse, leninist bir partiyle açılacak bir süreç olacaktır."

GBK içerisindeki marksist söylemlere bunca vurgu yaparken açıkçası bir leninist olarak tümüne katılmadığım, ama kesinlikle sıcak baktığım bu bölümü atlayamadım.

GBK kanadındaki bu gelişmelerle birlikte, BSP kanadının nicelik bakımından önemli bileşenlerinden olan Kurtuluş grubu da, platformun amorf yapısına rağmen artık daha fazla ortalamacılık yapamayacağını görmüştür. Daha önce 'erken' diye nitelendirdiği ve kullanmadığı "marksist devrimci bir odağın" şekillenmesi gereğini, Mart 96 tarihli "Platforma" başlıklı bildirilerinde şu sözlerle anlatıyor:

"...önemli olan parti içindeki bütün marksist birikimi parti içi bir platforma taşıyabilmektir. Yeniden yapılanmanın gerçekleşmesi, böyle bir odağın yaratılmasından geçer. Sosyalist birikimin ayrı ayrı duruşlarıyla partinin politik yönelimleri üzerinde etkili olabilmesi çok güçtür."

Yaşanan süreçler partinin geneline böylesi söylem ve hareket zenginlikleri katarken, bu gelişmeleri anlamlandıramayan "bir grup ÖDP'li sosyalist"(1 Mayıs'ta ne olursa olsun parti disiplinine katkıda bulunmaları gerekirken, ancak sınıf ve Türkiye solu taşınabildiğinde anlam kazanabilecek olan Taksim alanı çağrısıyla), hiçbir konuda göstermedikleri bir hızlı devrimcilik örneği sergilemişlerdir.

Sağ dalganın partinin üzerine çektiği sis perdesi, sosyalist solun bu türden aralamalarıyla yerini daha berrak bir ortama bırakmaktadır.

Partideki genel hava sosyalistlerden yana eserken, Parti Meclisi, bu havadan en az etkilenen kurul oldu. Oluşturulduğu sıralarda yüzde doksanının marksist olduğu söylenen Parti Meclisi bunu, ikinci olağan ve birinci olağanüstü toplantı kararlarıyla "gösterdi". İkinci olağan PM kararları, Akkuyu Santrali ve Çernobil'in onuncu yılı hakkındaki eylemler için partiyi harekete geçirirken (5. madde), sosyalistlerin siyaset yapabilmelerinin önemli bir ayağını oluşturan, Kürt ve Türk sosyalistlerinin yakınlaşmasının göstergesi olması gereken Newroz kutlamaları, basın açıklamaları ve yerellik inisiyatifleri ile geçiştirilmiştir (9. madde). Birinci olağanüstü PM toplantısında ise "garnizon partileri" ile seçimde ortaklık yapmak üzere verilen önerge oybirliği yerine oy çokluğu ile reddedilmiştir. Sosyalistlerin birliği diye başlayan bir

partinin üst kurulunda, "garnizon partileri" ile seçim ittifakı yapılabileceğini savunanların deşifre edilmesi ve PM'den uzaklaştırılması gerekmektedir. Nasıl oluyor da bu insanlar milliyetçilikte MHP ile yarışan DSP, iktidar ortaklığı döneminde Doğudaki savaşın en kanlı döneminden geçmesine, Sivas katliamına, sendikasılaştırılmalara ve özelleştirmelere sessiz kalan hatta kimi zaman de tek veren CHP ile seçim ortaklığını düşünebiliyorlar ? Bu durumun mutlaka üzerine gidilmelidir.

Seksen sonrası yoğunlaşan apolitizm, sınıfın ve diğer toplumsal katmanların politikadan arındırılma çabaları; düşünmeden, sorgulamadan yaşayan bir insan tipolojisi yaratmıştır. Bu ideolojik saldırıdan çıkan sonuç, politikanın iktidarı ve muhalefetiyle her boyutta meclisle sınırlandırılması oldu.

Bu sürecin sınıfa ve toplumsal katmanlara verdiği en önemli zarar ise bilimin ve bilimsel yöntem kullanmanın tehlikeli ve gereksiz olduğu bilgisidir.

Yüzyıllardır bilimden uzak yaşamış, hakkını almak yerine verileni geri alınana kadar lütuf saymış bir toplumsal birikimin taşıyıcıları olarak solcularımızın da reel sosyalizmin yenilgisinden çıkardığı ders -Türkiye sosyalist mücadelesindeki yenilgileri de bununla birleştirerek- 'halkı' sosyalizmden koruma, kapitalizm içre mücadeleyi ideolojileştirme çabasına döndü.

Sermayenin sürdürdüğü kimliksiz bir toplum yaratma çabası bugün partideki "halkı sosyalizmle ürkütmeyelim" ya da "ben sosyalist değilim" söylemi olarak partiye yansımıştır.

Nesnelliğin getirdiği bunca olumsuzluğa rağmen marksizmi ve marksist yöntemi partiye taşıyarak, partiye yansıyan bu türden ideolojik burkulmaları da parçalamak gerekmektedir.

Bunun için:

*"Bu partide ideolojik tartışma olursa iş yapamayız" biçiminde özetlenebilecek bir moda söyleme karşı, teorik ve ideolojik tartışmaların parti bütünlüğüne, hele de iş yapmaya engel olmadığı gösterilmelidir.

Böylece "parti olmayan parti" görünümünün aşılıp yeni gelin edasıyla eylemlere katılmanın da önüne geçilebilir.

*Partinin ideolojik, politik üretiminin sınıf merkezli belirlenmesi sağlanmalıdır.

*Merkeziyetçiliğin bürokratizmle ve kastlaşmayla eşanlamlı olmadığı gösterilmelidir.

*Türkiye sosyalist mücadelesinin sadece ÖDP ile sınırlanamayacağı gerçeğinden hareket ederek, parti dışı sosyalist yapılara sürekli açık olmanın koşulları yaratılmalıdır.

*Parti içerisinde tek tek grupsal duruşların, *marksizmin olmazsa olmaz ilkeleri* doğrultusunda ortak platformlara taşınması sağlanmalıdır. Bu ilkeler:

1) Kapitalist üretim tarzındaki temel sömürü biçiminin artı-değer sömürüsü olduğu,

2) Kapitalist üretim tarzına son verecek temel toplumsal gücün de bu nedenle işçi sınıfı dışında başka bir sınıfta olamayacağı,

3) İşçi sınıfının ise sınıfsız ve sömürsüz bir toplum yaratmak için önce siyasal iktidarı fethedip, kendini egemen sınıf olarak örgütlemesi gereğidir. ("Sınıf, Parti, Sosyalizm" başlıklı Sol Blok Bildirgesi'nden)

Partide böylesi bir platforma karşı üretilen direncin nesnellikteki tek karşılığı bilimin reddedilmesidir. Solun ve sosyalizmin adım attığı her zemin zorunlu olarak bilimle içiçedir.

SOSYALİSTLER NEYİ, NASIL TARTIŞMALI ?

İ. Suphi CANDEMİR

Okurlarımız, yazının başlığının biraz "aceleci" bir içerik taşıdığını düşünebilirler. Gündeme alınan herhangi bir konuyu daha baştan didik didik etmeye meraklı solcular vardır. Böyleleri, örneğin yukarıdaki başlığa sorgulayıcı tarzda yaklaşıp muhtemelen şöyle diyeceklerdir: "Sosyalistler nasıl tartışmalı" dan önce, "sosyalistler tartışmalı mı?" ve "sosyalistler neyi tartışmalı ?" sorularının yanıtlanması gerekmez mi?

"Nasıl tartışmalı?"yı önceleyebilecek iki sorudan ilki, yani "sosyalistler tartışmalı mı?" sorusu, başka bir dönemde yaşasaydık belki hiç gündeme gelmezdi. Bugün gelebiliyor. Belirli bir sosyalist yapılanma söz konusu olduğunda, yapı içi tartışmalardan çeşitli gerekçelerle kaçınılmak isteniyor. Gerekçeler, geniş, "demokratik" ve "çoğulcu" sosyalist partilerde bir türlü, "leninist öncülük" iddiasındaki partiler ya da yapılarda ise başka türlü oluyor. Örneğin, ilkinde en yaygın biçimde başvurulana, "tartışmayı boşverelim, iş yapmaya bakalım" ya da "söz böler eylem birleştirir" türü sözlerdir. İkincisinde ise, geleneksel, muteber ve standart bir gerekçe vardır: "Parti tartışma kulübü değildir !"

Oysa, sosyalist yapılanmalarda iç tartışmalardan büsbütün kaçınmak olanaksızdır. Üstelik, yapı içi tartışmalardan kaçınmak isteyenler, yukarıdaki iki kategoriden hangisine dahil olurlarsa olsunlar, pek farkında olmadıkları ciddi paradokslarla karşıkarşıya kalabileceklerdir. Örneğin, sosyalist kuruluş deneyimlerindeki "merkeziyetçi", "üsttenci" ve "despotik" yöntemleri hayli sert eleştirip kendilerinin "böyle yapmayacaklarını" söyleyenler vardır. Ancak, bu yakınmacı ve taahhütçü konum ile, tartışmaya uzak ve soğuk bakan konum arasında çok ciddi bir karşıtlık vardır. Kastettiğimiz şudur: "Tartışmayı boşverelim, iş yapmaya bakalım" ve "söz böler eylem birleştirir" türü yaklaşımlar, kimsenin kuşkusu olmasın, örneğin sosyalist kuruluş döneminde, merkeziyetçiliğin, despotizmin ve üsttenciliğin yerleşmesine giden en kestirme yolu oluşturacaklardır.

"Leninist öncülük" iddiasında olanlara gelince. Böylelerinin, kendilerini tanımladıkları konum gereği, tartışmaya belki başka bütün yapılardan daha fazla ihtiyaç duymaları gerekir. Çünkü, öncülük, en başta görelî bir ya-

lıtılmışlığı, bunun ardından da dışı açılım yollarının zorlanması öngörür. Böyle bir konumlanış, elbette "iş yapmayı" gerektirir. Ne var ki, ne tür işin nerede, nasıl, hangi gerekçelerle ve hangi bütünsel perspektif içinde yapılacağına belirlenmesi, ancak kapsamlı tartışmalarla mümkün olabilecektir. "Öncülük" misyonu, öğrenme, bilme, tanıma ve bütün bunlardan genel sonuç çıkarma süreçlerini gündemin başına yerleştirir. Üstelik, gene öncülüğün tanım gereği, öğrenilenlerin ve çıkarılan sonuçların, yapı bütünlüğünde kolektivize edilmesi gerekir. Bu da, klasik rapor mekanizmalarının ötesinde, ancak tartışmayla sağlanabilir.

Yapı içi tartışmalar

"Sosyalistler tartışmalı mı?" sorusunun yanıtı pek çoğumuz için açık olsa bile, konu üzerinde biraz daha durmakta yarar var. Burada şimdilik, belirli bir sosyalist yapılanmanın içindeki tartışmalardan söz ediyoruz. İlerleyebilmek için, önce bazı önyargılardan ve sabit fikirlerden arınmak gereklidir. Örneğin, hiçbir sosyalist, yapı içinde tartışma isteyen bir başka sosyalistin, kendi "entelektüel hegemonyasını" başkalarına kabul ettirmek peşinde olduğunu ya da yapıyı tartışmaya boğarak bu yapının "iş yapmasını" sabote etmek istediğini düşünmemelidir. Bunlar, açık söylemek gerekirse, paranoyakça düşüncelerdir. Basit bir test, duruma göre, ya (eğer gerçekten varlarsa) böyle kariyeristlerin ve sabotörlerin maskesini düşürecek ya da insanların paranoyadan kurtulmalarına yarayacaktır. Herhangi bir konuyu tartışmak isteyen ve tartışan sosyaliste sorulacak soru şudur: "Arkadaş, tartışmak istediğin ve tartıştığın bu konunun, partimizin siyasal, ideolojik ve örgütsel gelişimiyle somut ilgisi nerededir? Partimizin genel hattının netleşmesine ve militanlarımızın özel alanlardaki çalışmalarına hangi yönden, nasıl ışık tutacak ve katkıda bulunacaktır?" Eğer bu soruya kem küm etmeden anlamlı yanıtlar verilebiliyorsa, o zaman mesele yoktur. Tartışma talebi haklı bir taleptir; yapılacak tartışma da yapıyı geliştirecek bir tartışmadır.

Yapı içi tartışmanın bir başka yararı, yapının bütünlüğüne yönelik katkıdır. Sosyalist bir yapıda bilgi, eğitim, çözümleme gücü, konulara bütüncü bakış ve deney birikimi açısından eşitsizlikler yaşanması kaçınılmazdır. Hiç tartışmayan ya da tartışmaları salt teknik bir alana sınırlayan yapılarda, bu tür eşitsizliklerin genel ve kalın bir çizginin iki yanında, o çizgiden çok uzakta kalmadan yaşanmasını ve zaman içinde evrilmesini sağlamak da mümkün olmayacaktır. Yapı içinde kolektif tartışma olmadığı sürece, kendi alanında "iş yapan" sendikacı, üniversiteli, liseli, öğretim görevlisi, kamu çalışanı, mahalle sakini ve elbette parti yöneticisi, zamanla "beni kimse anlamıyor, deneyimlerimi kimse paylaşmıyor" küskünlüğü içine itilecektir. Kolektif tartışma ise, bütün bu özel alanlardaki uğraşların çevresine toplandığı, genel ve

kalın bir parti çizgisinin belirginleşmesine yardımcı olacaktır. Böylece, yapı üyeleri, özel alanlarıyla ilişkili, ama bu alanlarla sınırlı kalmayan bağlayıcı ve birarada tutucu bir hattı bilince çıkarıp sahipleneceklerdir. Sosyalizmin binbir türlü teorik sorununa kafa yoran herhangi bir üye ya da yönetici ile, kendi özel alanında yapıyı tanıtmaya ve yapıya insan kazanma misyonuna gömülmüş bir üye arasındaki ilişkilene şebekesi de, gene bu yolla ortaya çıkabilecektir.

Bu yazının asıl konusu, sosyalist yapıların kendi içlerindeki tartışmalar değil, sosyalizm alanındaki farklı yapıların kendi aralarındaki tartışmalardır. Peki, bu tür tartışmalar da gerekli mi?

Ayrı Sosyalist Yapılar Arasındaki Tartışmalar

Bu tür tartışmaların, gerekli olup olmama bir yana kaçınılmaz olduğu söylenirse, bu bütünüyle doğru bir tesbit olacaktır. Gerçekten de, farklı sosyalizm yapıları ve anlayışları arasındaki tartışmalar doğaldır, kaçınılmazdır. Üstelik, bu tür tartışmaların, yapı içi tartışmalardan farklı olarak belirli bir operasyonellik içermesi de gerekmediğinden, daha teorik bir zemine oturması da normaldir. Ayrıca, aynı yapı içinde olmanın getirdiği birlik motifi ve duyarlılıkları, yapılar arasındaki tartışmalarda söz konusu değildir. Bu nedenle, yapılar arası tartışmaların daha sert ve daha saldırgan tarzlarda sürmesi de olağan karşılanmalıdır.

Eğer sosyalistler arası tartışmaların gerekliliği ve kaçınılmazlığı ortada ise, artık "neyi tartışmalı" sorusuna geçebiliriz. Gerçekten de, "neyi tartışmalı" sorusu, "nasıl tartışmalı" sorusunu öncelermelidir. Ayrıca, sosyalistler arasındaki tartışmaların nasıl ve hangi üslupta gerçekleşebileceğini belirleyen, adabı muâşeret kuralları ve olgunluktan önce, neyin tartışıldığıdır. Bu konuyu soyut kavramlarla ve soyut zeminlerde ele almak yerine, Türkiye'ye ve sosyalist nüfusun bugünkü somut konumlanışına eğilmek daha yararlı olabilir.

Bugün Türkiye'de sosyalist nüfusun, örneğin dört beş yıl öncesine göre farklı bir tablo ortaya koyduğu açıktır. Bu farklılığı bir cümle ile özetlemek gerekirse şu söylenebilir: Bugünkü tablo, eskisine göre daha yalındır; özel konumlanışları belirli genel çerçeveler içerisinde ele almak bu nedenle bugün daha kolaydır.

Sosyalizmin bugün ortaya koyduğu tabloda, dört alan tanımlamak mümkündür. Aralarındaki bütün farklılıklara karşın, ÖDP, EP ve İP aynı alana yerleştirilebilir. Devrimci demokrasi, kendi iç ayrılmalarıyla birlikte bir başka alan oluşturmaktadır. SİP, tanımını yapmaya çalışacağımız bir üçüncü alanın temsilcisidir. Nihayet, biri (TSİP) partileşmiş olan çeşitli grupların (Devrim/Marksist Eleştiri, Kaldıraç, Sosyalist İşçi, Fabrika, Kıvılcımcılar ve her-

hangi bir ada ve yayına sahip olup olmadıkları bilinmeyen başkaları) oluşturdıkları bir dördüncü alandan söz edilebilir.

ÖDP, EP ve İP, açık parti çalışmasını yeğleyip bu kanala yöneldikleri, kitleselleşmeyi hedefledikleri, toplumun değişik sınıf ve katmanlarına ve bu arada değişik yaş gruplarına uzanabildikleri, belirli bir üye niceliğini kucakladıkları, seçimlere kendi kimlikleri ile katılma olanağına sahip oldukları, Türkiye coğrafyasına daha geniş biçimde yayılabildikleri ve program-siyaset-eylem bağlantısına şu ya da bu düzeyde önem verdikleri için aynı alanda sayılmışlardır.

Devrimci demokrasinin oluşturduğu alanın özellikleri ise şöyle özetlenebilir: Devrimci demokraside, sistematik ve kendi içinde tutarlı bir program-siyaset-eylem örüntüsü bulmak mümkün değildir; devrimci demokrasi, toplumun değişik sınıf ve katmanlarına değil, daha çok belirli ekonomik-sosyolojik özellikler taşıyan kesimlere ulaşabilmektedir; devrimci demokrasinin uzanabildiği yaş grubunu, birinci alana göre çok daha belirgin biçimde gençler oluşturmaktadır; devrimci demokrasi, Türkiye coğrafyasına az çok yayılma yerine, giderek belirli büyük kentlerin belirli mekanlarında yoğunlaşmaktadır; ve devrimci demokraside siyasal çalışma, daha belirsiz formlara sahip, daha kesintili, birbirinden daha kopuk ve standartsız, yerel ve yalıtık özellikler göstermektedir.

SİP'in üçüncü bir alanın temsilcisi sayılmasının nedeni, bu partinin, leninist öncülük misyonunu ve nisbi bir kitleselleşme hedefini, açık çalışma zemininde birlikte gerçekleştirmeye çalışmasıdır. Bu konumuyla SİP, başka alanlardaki yapılanmaların salt alan tercihiyle "kurtuldukları" bazı gerilimleri yaşamayı da göze almıştır. Bu, bir eleştiri değildir. SİP'in uğraşı saygı duyulacak, teorik düzeyde de mantıklı bir tercihi yansıtmaktadır. Ancak, SİP'in bu kanaldaki başarısını engelleyen nesnel kısıtlılıklar ile öznel hatalar, ayrı bir tartışma konusudur.

Nihayet, dördüncü alanı, biri hariç dergiler çevresinde toplanan nisbeten küçük gruplar oluşturmaktadır. Bu alandaki grupların ortak denilebilecek özellikleri, konulara sürekli olarak saf teorik çerçeveler ve genel ilkeler düzeyinde bakmaları; aşırı doktriner görünmeleri; "çelik çekirdek" kavramı ile "süreç içinde gelişip tekleşme" perspektifine nisbeten daha fazla angaje olmaları; özel alan çalışmalarını mutlaklaştırmaları ; "ilk" ve "yeni" her başlangıcın mutlaka bir istikbali olacağını düşünmeleri; ve belki de en önemlisi, kendi çevrelerinin, sosyalizmin her türlü sorununun deşilip çözüme kavuşturulabileceği bir tür "laboratuar" oluşturduğuna inanmalarıdır. Ortak özellik, mikro kozmozculuktur.

Ne eleştiriliyor, asıl ne eleştirilmeli ?

Bu alanlar, birbirlerinin neyini eleştiriyorlar, nasıl eleştiriyorlar?

Dikkat çekici ilk nokta, bu alanların, birbirlerinin siyasal çözümlerlerinden ve siyasal eylemlerinden çok konumlanışlarını, yani durdukları yerleri eleştirmeleridir. Özetle, devrimci demokrasi ile küçük grupların birçoğu, ÖDP'ni, SİP'ni ve EP'ni salt açık parti oldukları için topa tutmaktadır. Küçük gruplar ise, devrimci demokrasiyi, devrimci demokratlıkta kalıp marksizme (bilimsel sosyalizme) geçiş yapamadıkları için eleştirmektedirler. SİP, ÖDP'ni "reformist" olmakla suçlamaktadır. Birinci alanda yer alanlardan ÖDEP'in birçok unsuruna göre de SİP artık "modası geçmiş bir leninizm" yapmaktadır, vb. vb.

Dikkat edilirse, bütün bunlar konum eleştirileridir. Türkiye'de, genel konumlanışının ötesinde siyasal çözümleri ve siyasal hattı ile en çok eleştirilen parti, İşçi Partisi'dir. O da, Türkiye solunun genel değerlerine ve birikimine artık çok uzak düşen şeyler söylediği (kemalizm, ulusal burjuvazi, vb.) için böyledir. Türkiye solunda "siyaset eleştirisi" dendiğinde akla en çok "1 Mayıs'ta kimin ne yaptığı" gelmektedir. Ve bütün bunlar, Türkiye'de sosyalizm içi tartışmaların alabildiğine kısırlaşmasına yol açmaktadır.

Kısırlığı artıran, bir başka etmen daha vardır. Eleştiri, siyasal çözümler ve siyaset eleştirisi düzeyine ulaşmayıp salt konum eleştirisiyle sınırlı kaldığında, genel yakınlıkların örtülmesi için özel uzaklıklar yaratılmaktadır. Sözelimi, Türkiye'de açık çalışmanın gerekliliğini büsbütün inkar etmek çok güçtür. Bu anlamda, açık çalışma yapan partilere belirli bir "hak verme" güdüsü her kesimde vardır. Ama bu anlamdaki yakınlık rahatsız edici bir hal aldığı anda, açık çalışma yapanlara yönelik salvoların dozu da normalin ötesinde artırılmaktadır.

Nicel anlamda genişleme ya da kitleselleşme, kimsenin "hayır" diyemeyeceği bir şeydir. Bu yanı sıra, nicel genişlemeye yönelme, zımni (örtük) bir kabul görür ve bu da bir tür yakınlık demektir. Ne var ki, bir an gelir bu yakınlık da rahatsız edici bulunur ve böylece kitleselleşmeye ya da nicel genişlemeye yönelik çabalar inanılmaz ölçüde sert eleştirilere uğrar. Keza, kadro formasyonu ve disiplin de soldaki her alanın vazgeçemeyeceği sosyalist değerlerdir. Bu da, kadro formasyonunu ve disiplini önemseyenlere gene örtük bir yakınlık yaratır. Ardından, özel olarak sertleştirilmiş "blankizm", "jakobenizm" vb. suçlamalarıyla bu yakınlık uzaklığa dönüştürülmeye çalışılır.

Siyasal çözümler ve siyaset eleştirisi ise, az öncekinin tersine, baştaki

uzaklığın içinden bazı yakınlıklar üretebilir. Yakınlıktan kastettiğimiz, birlik, birleşme, blok oluşturmaktan ibaret bir şey değildir. Siyasal çözümleme eleştirisi, en azından tarafların birbirlerini anlayabilecekleri bir paradigma ortaklığı yaratacak, "yakınlık" bu anlamda sağlanacaktır. Örneğin, birinci alandaki partilerden ÖDP'nin ve EP'nin, diyelim SİP'in "leninizm anlayışı" yerine 1 Mayıs tutumunu (siyasetini) eleştirmeleri durumunda, birçok ortak nokta bulunabilecektir. SİP ise, ÖDP ile EP'nin ne kadar "reformist" partiler olduklarını anlatmak yerine bu partilerin örneğin özelleştirmeler konusundaki özel görüşlerini ve somut siyasetlerini eleştirdiğinde, kendisi ile diğerleri arasına koyduğu açının biraz daha daraldığını görecektir. Daha "ileri" örnek vermek gerekirse, şu söylenebilir: Yakın geçmişte, HADEP'in, BSP'nin, SİP'in ve DDP'nin karşılıklı konum eleştirilerine girmek yerine birbirlerinin siyasetlerini ve siyasal çözümlemelerini eleştirmeleri, aradaki bütün mesafelere rağmen, EBÖB gibi önemli bir ürün verebilmiştir.

Çok özel, geçmişin tatsız birikimlerine dayanan bir konu olduğu için İP'ni bir kenara koymak istiyoruz. Bu parti konusunda şu anda söyleyebileceğimiz tek şey şu: 21. yüzyıla dönülürken, bırakın kemalizmi, Türkiye kapitalizmini geliştirecek bir ulusal demokratik devrimden, bu devrimde rol alacak bir ulusal burjuvaziden söz edebilen bir partinin, başkalarına reformizm, marksizm, leninizm dersi vermeye hiç hakkı yoktur. Buna rağmen, İşçi Partisi'nin ve Perinçek'in, Sosyalist Politika dahil, ÖDP içinde işçi sınıfına ve emekçilere dönük politikalar izlenmesi gerektiğini savunanları çok güç duruma düşürdüğünü burada itiraf etmek istiyoruz. Çünkü, Perinçek'e göre "Hakim sınıflar, ÖDP'den emekçi sınıfları etkilemesini de beklemektedirler. Oysa ÖDP, ipleri elinden kaçırarak emekçilere ters gelecek bir görüntü vermiş bulunmaktadır" (1). Bu durumda, bizler dahil, ÖDP'nin sınıfa yönelmesi gerektiğini savunanlara "demek ki sizler ÖDP'yi, hakim sınıfların ona biçtiği asıl misyon doğrultusuna çekmeye çalışıyorsunuz" türü suçlamalar yöneltilmesi gündeme gelebilecektir.

Bugün, siyasal çözümlemeleriyle en az, genel konumlanışıyla ise en çok eleştiriye uğrayan yapılanma ÖDP'dir. Öyle anlaşıyor ki, ÖDP'nin "ekonomi kurmaylarının" o ünlü basın sohbetleri olmasaymış, ÖDP eleştirisi büsbütün genel konumlanışa sınırlı bir eleştiri olarak kalacakmış. Bu bir yana, ÖDP, devrimci demokrasi açısından legalist, reformist, II. Enternasyonalci bir küçük burjuva partisidir. Üçüncü alanda yer alan SİP ile dördüncü alanda yer alan grupların çoğunluğu için ise ÖDP, zaman zaman reformist zaman zaman ise reformist bile olmayan doğrudan burjuva bir parti olmanın ötesinde, ayrıca büyük bir tasfiye (likidasyon) hareketinin de aracı durumundadır.

Ancak, bu tasfiye hareketinin, Türkiye sosyalist hareketindeki kaçınıcı

tasfiyeyi temsil ettiği konusunda bir anlaşmazlık olduğu görülmektedir. Örneğin, dördüncü alanda yer alan bir yayına, Işık'a göre ÖDP "tasfiyeciliğin üçüncü dönemini" temsil etmektedir (2). SYP'e göre ise, ÖDP ile "solda ikinci tasfiye operasyonu başlamıştır." (3). Bu durumda, ya Işık'ın vakıf olduğu bir tasfiyeyi SİP bilmemekte, ya da SİP'in pek önemsemediği bir olay diğeri tarafından çok ciddiye alınıp "tasfiye" sayılmaktadır. Ancak, ne olursa olsun, ortada garip bir durum vardır.

Durumun garipliği şuradadır: Türkiye solunda birtakım insanlar birkaç yıl ara ile ellerini kollarını sallaya sallaya tasfiyecilik yapabilmektedirler. Haydar Kutlu ile Nihat Sargın, kimseyi umursamadan TBKP ile tasfiyeciliklerini yapmakta, ardından BSP ile GBK ÖDP'ni kurarak "al bir tasfiye de benden" diyebilmektedir. Ve bütün bunlar olurken, Türkiye solunun anlı şanlı leninistleri, öncü kadroları, komünistleri, üstelik çok güçlü olmalarına, giderek gelişmelerine ve sınıfla çok ciddi bağlar kurmalarına rağmen olup biteni ancak izleyebilmektedirler.

Gerçekten ciddi olmak gerekir. Eğer birtakım insanlar, üstelik birkaç yıl ara ile böyle tereyağından kıl çeker gibi tasfiyecilik yapabiliyorlarsa, siz neden eliniz kolunuz bağlı oturuyorsunuz? Ne demeye "leninistiz", "komünistiz" diye ortalıkta dolaşıyorsunuz? Yok eğer bu iki olay, zaten mücadele solukları tükenmiş, "fil mezarlığında yer arayan" eski kadroların, sendikacıların, kitle örgütü yöneticilerinin ve 68'lilerin siyasal ölümlerinin tescili ise, böyle basit bir tescil işlemine neden "tasfiye" (likidasyon) türü adlar veriyorsunuz?

Başkalarına ve birtakım dış olgulara bakış tarzı, hem bakanın kendi kimliğinin oluşumunda rol oynar, hem de bu kimliği dışa yansıtır. Örneğin, ÖDP'nin kuruluşuna, kaçınıcsı olursa olsun bir "tasfiye operasyonu" olarak bakılması, böyle bakanda aciz ve iktidarsız bir kimlik oluşumuna da yol açabilir. Aynı şey başka alanlarda da geçerlidir. Örneğin, her tür açık parti girişimini ve çalışmasını "legalizm" olarak karalayanlar, çok devrimci gibi görünen bu konumlarının ardında, açık alanda sürekli beceriksiz davranan, neyin nasıl yapılacağını bir türlü bilemeyen, özetle işe yaramaz bir kimlik geliştirebilmektedirler.

İllegalite fetişistleri, Türkiye solunun Müfettiş Clouzot'ları olma yolundadırlar.

Yukarıda iki örneği verilen bu genel kural, son 1 Mayıs olaylarıyla birlikte bir başka alanda daha doğrulanmıştır. Solun büyük bir bölümü, 1 Mayıs eylemlerinde öne çıkan devrimci demokratlara bakış biçimiyle ve olaylara yaklaşımıyla, garip bir dışsallaşma sergilemiştir. Solun birçok kesimi, "van-

dalizm", "çapulcular" vb. tür suçlamaları yapanlarla, yani devletle ve sermayenin medyasıyla aynı konuma düşmemek için çaba göstermiş, ancak bu çaba sonunda bizce hiç de sağlıklı olmayan bir başka konuma sürüklenmiştir. Sol, bu konumunda, adeta solluğunu ve siyasetçiliğini unutup "varoş gençlerine" bir bilimadamının, sosyoloğun ya da psikoloğun bir laboratuvar nesnesine ya da patolojik bir vakaya baktığı gibi bakmaya başlamıştır. Yaygın biçimde söylenenlerin vardığı yer şudur: Onlardan değiliz, onlarla ilişkimiz yok; ama biz onları anlamaya çalışıyoruz ! Bu, kesinlikle siyasal bir tavır değildir.

İşin tehlikeli yanı, kendi dışındaki sola sürekli böyle bakmaya koşullanan bir solun, zamanla gerçekten orta sınıfa özgü, belaya bulaşmaktan kaçınan, mutedil ve sinameki bir kimlik üretmesidir. O halde, hem devletin ve medyanın bakışının, hem de "anlamak gerekir" yaklaşımının dışında ne yapılabilir? Kanımızca, yapılması gereken, istenmeyen, siyasal konjonktüre uygun düşmeyen eylemler ve sonuçlar varsa, bu eylemlerin aktörlerini solcular ve sosyalistler olarak muhatap almak ve gerekiyorsa bu konumdan kıyasıya eleştirmektir. Özetle "senin bu yaptığının marksizmle ve devrimcilikle ilgisi yok" türü bir yaklaşım, "biz bu işte yokuz, ama seni de anlıyoruz"dan daha kimlikli ve siyasal bir içerik taşıyacaktır.

Eleştirel yaklaşım: somut örnekler

Konumdan çok siyaset ve siyasal çözümleme/tutum eleştirisi diyoruz. Dediğimizi örnekleyebiliriz. Örneğin, ÖDP, EP ve İP'nin oluşturduğu birinci alana eleştiri yöneltilecekse, bu eleştirinin başlığı "legal parti" değil başka bir şey olmalıdır. Örneğin bu başlık, izlenmekte olan aşırı pragmatist ve reel politiker siyaset tarzları olabilir. Örneğin SİP'in oluşturduğu üçüncü alana eleştiri yöneltilecekse, bu eleştirinin başlığı "ikameci jakobenizm" falan gibi saçma şeyler değil, siyasetteki bazı çelişkiler ve tutarsızlıklar olmalıdır. Örneğin SİP Mart 1994 seçimlerine katılan sosyalistlere çok ağır suçlamalar yöneltmiş, sonra da bu suçlamanın muhatabıyla birlikte Aralık 1995 seçimlerine katılmıştır. Asıl kötüsü şudur: SİP, Mart 1994 seçimlerini boykot gerekçelerini o kadar abartılı ve keskin biçimde açıklamıştır ki, 1 yıl önce bu gerekçeleri ileri süren SİP'in, bir tek HADEP'in seçimlere katılması dışında daha da olumsuzlaşan koşullarda 1995 Aralık seçimlerine neden katıldığını kimse anlayamamıştır. Mart 1994 seçim sonuçlarına "boykot tuttu" teşhisiyle yaklaşan SİP, Aralık 1995 seçimlerindeki katılım oranının Mart 1994'ten de düşük oluşuna herhangi bir açıklama getirmemiştir. SİP, 1994 yılı başından bu yana her ağzını açtığında "kriz" demiş; bununla da yetinmeyip "devrimci durum"dan ve böyle bir durumda sıçrama yapacak özne'den söz etmiş, sonra bütün bunları unutup vermiştir.

Örneklerimizi sürdürebiliriz. Eğer İşçi Partisi eleştirilecekse, bu partinin önderlerinin geçmişte şunu ya da bunu yapmış olmalarından çok, partinin bugünkü politikaları ve genel perspektifleri eleştirilmelidir. Örneğin zaten hep yapılan "ihbarcılık" vb. tür suçlamalar yerine, bu partiye ve liderlerine "yahu her sene 'gelecek yıl köylülüğün atılım yılı olacak' diyorsunuz, ne oldu sizin köylülere ?" diye sormak bizce daha yerinde olacaktır. Devrimci demokrasiye yönelik eleştiri tarzına az önce kısaca değinilmişti. Bunu uzatmıyoruz. Nihayet, eğer dördüncü alanı oluşturan küçük gruplar eleştirilecekse, "etiniz ne budunuz ne" gibi çirkin yaklaşımlar yerine şu söylenmelidir: Size bakılırsa, sınıfın mücadelesi her geçen gün yükseliyor; başta işçi sınıfı olmak üzere emekçiler, ideolojik prangalarından bir bir kurtuluyor; işçi ile memur elele verip barikata çıkacak, Mengen'e gidecek de bunu sendika bürokrasileri engelliyor; halk CHP bir yana reformist ve legalist sosyalist partilerden büsbütün yüz çeviriyor; burjuva partilerinin ipliği bir bir pazara çıkıyor; bu arada "TC" de hergün çözülüp duruyor, vb. vb. O zaman, madem bu kadar devrimci bir nesnellik var ve siz de elhak bu kadar devrimci öznelersiniz, alının götürün işi. Ne uğraşıyorsunuz ÖDP ile, EP ile, bilmemkim ile ?

Buraya kadar, hep sol içi eleştirilerin içeriği ve çerçevesi ile ilgilenmemiz, üslup ya da adap denilen şeyi hiç önemsemediğimiz anlamına gelmemeli. Üslup ya da adap meselesini biz de önemsiyoruz. Ama, bu konuya yaklaşımımız, solun başka kesimlerinden biraz daha farklı olabilir.

Yapılmaması Gerekenler

Örneğin, sosyalist hareketin klasik suçlama jargonunun, bu arada Lenin'in özellikle başvurduğu bazı terimlerin Türkiye sosyalizminde gereksiz, yersiz ve savurganca kullanıldığına inanıyoruz. Üstelik Türkiye'de, özellikle genç ve acemi sosyalistler arasında öteden beri garip bir terminoloji fetişizmi vardır. Örneğin herhangi bir olaya "aptalca" ya da "sersemce" demek dururken, neden ille de "oportünistçe", "revizyonistçe", vb. densin ki? Bir şeye "aptalca" denilince bu hakaret ve küfür sayılıyor da, "oportünistçe" dendiğinde "ideolojik" eleştiri mi yapılmış oluyor? Bunu anlamak mümkün değil.

Eleştirilerimizde özgün ve yaratıcı olmaya çalışmalıyız. Örneğin Ne Yapmalı'yı okuyan genç leninistlerin ikide bir "baylar, siz istiyorsanız batıklığa gidin, biz gelmiyoruz" türü şeyler söylemelerinden ya da "burjuvazinin değirmenine su taşıma" gibi Türkçede olmayan deyimlere başvurmalarından gına gelmiştir. İlle de bunları kullanmak zorunda değiliz.

Özgün ve yaratıcı olmak derken, bunun da bazı kuralları olduğunu unutmamalıyız. Gerçek özgünlük ve yaratıcılık, sonsuz tekrarlara ya da ucu açık üretime sınır getirdiği için kolaycı fantezilerden ayrılır. Örneğin bir zamanlar

Yalçın Küçük TBKP'ne "tövbekarlık" anlamında "TöbeKP", SBP'ye de "burjuvazinin güvenliğini sağlaması" anlamında SüBaP demişti.¹ Sizce çok mu yaratıcı? Bizce değil, ama Gelenek'in genç sosyalistlerine bu tarzın çok cazip geldiği anlaşıyor. Birleşik Sosyalist Parti'de "sosyalist" sözcüğünün geçmesine çok sinirlenen bir Gelenek yazarı, o zamanın sayısız "kriz" yazılarından birinde, BSP'de ısrar edilecekse partinin adının "Birleşik Senilite Partisi" olmasını önermişti (4). Son olarak, Gelenek'in bir başka yazarı da bu kez "kriz"le ilgili olmayan bir yazıda ÖDP'ne "Öpücük ve Duyumsama Partisi" açılışını yakıştırıyor (5).

Doğrusu, bu tür yakıştırmaları zekice ve yaratıcı da bulmuyoruz, "oportünistçe" de bulmuyoruz. Yalnızca, aptalca ve acınası buluyoruz. Bir yazarın hayalgücünün, verili baş harflerden sözcük türetmekle sınırlı kalması gerçekten acınası bir durumdur.

Böyle acınası bir durumda değiliz. Bu nedenle, önce "Birleşik Senilite" sonra da "Öpücük ve Duyumsama" partilerinin üyeleri ya da yandaşları olarak, bu yakıştırmaları yapanların "S"sinden ve "İ"sinden başlayıp birşeyler tüetmeyi kendimize hiç yakıştıramıyoruz.

Notlar

- (1) Doğu Perinçek; "ÖDP'nin Kimliği", Teori, no. 76, s. 24.
- (2) Işık; şubat 1996, no. 34.
- (3) Sosyalist İktidar; 19 Ocak 1996, no. 34.
- (4) Ali Girgin; "Türkiye'nin Krizinde Ulusal Hareket Boyutu", Gelenek, no. 47, s.113.
- (5) Ali Mert; "Şehri Kavga", Gelenek, no. 51, s. 89.

EVRENSEL SERMAYE "HAKLARI"

Ali Deniz TOROS

Küreselleşme olgusu, tümüyle bugünün insanında/toplumunda ayrı bir ideolojik-kültürel yansımayı ifade ediyor. Yani, ulusları ayırıcısı sınırların kalkması, insanların "bilgi çağı"nı yaşıyor olmaları, bilimsel-teknolojik gelişmelerin "insanlığın gelişimi" için kullanılıyor olması gibi yaklaşımlar, bu dönemde yaygınlıkla kullanılan ideolojik-kültürel motifler olmuşlardır.

Küreselleşme olgusunun "insanlığın gelişimini amaçlaması" gibi kapitalizmin kendi özüne aykırı olan bir yaklaşım, çoklukla Reel Sosyalizm'in çözülüşü sonrası ortaya sürülmeye, işlenmeye başlanmıştır. Çünkü emperyalist yayılım, uluslararası sermayenin az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerdeki sömürü ilişkileri, bu yönde geliştirilen ekonomik-politik bağımlılık daha önce de vardı. şimdi ise sadece küreselleşme adıyla ve "bilgi çağı", "sınırların kalktığı bir dünya" gibi garnitürlerle süslenerek sürdürülüyor.

Emperyalizmin (kendini görünür kıldığı şekliyle küreselleşmenin), karşısındaki sosyalist bloğun çözülüşü ile işlevi değişmemiştir. Aksine daha saldırgan, daha aç gözlü, varolan özelliklerinin üstüne bir kat daha fazlasını katarak aynı özelliğini devam ettirmektedir; elbette kendi içindeki çelişkilerini de koruyarak. Çünkü dünyadaki kutuplararası değişim, sermayenin dünyadaki hareketliliği, sermayenin uluslararası ve ulusal ölçekteki birikim süreçleri, sermayenin yatırıma dönüşen özellikliği ya da üretime yansımayan finans kapitalin öne çıkan rolü, küreselleşme ya da emperyalist yayılım sonucu ortaya çıkan hareketler, yüzyılın sonunda uluslararası sermayenin özellikleri olmuştur.

Uluslararası sermaye, dünyanın değişik yerlerindeki sözkonusu hareketliliği hiçbir engelle karşılaşmadan gerçekleştirme amacındadır. Bunun için de emperyalist odak -hangisi ise- sermaye birikimini rahatlıkla değerlendirebileceği bir serbestlik arar. Uluslararası sermaye, yayılım serbestliği yakalayamadığında önündeki engelleri kaldırmak için farklı yöntemler arar. Bu amaçla, NAFTA, APEC, ya da AB gibi oluşumlarla sermayenin hareketliliğini gerçekleştirme yönünde çözümler türetilir. Bu noktadan sonra, oluşturulan çözümlerle, hem belirli bir güce sahip emperyalist odağın

sözkonusu bölgede ekonomik-politik-askeri anlamda belirleyici olması sağlanır, hem de o bölgedeki sermaye entegrasyonu sürecinde tek tek devletlerin çıkaracakları engellerin aşılması sağlanır. Oluşturulan bölgede artık söz sahibi etkin bir güce sahip olan emperyalist odaktır. Bunun yanında bölgesel ekonomi ve ticaret ağı içinde yer alan diğer ülkeler ise kendi bağımsızlıklarını bu noktada yitirmişlerdir. Çünkü emperyalist odağın, bir biçimiyle ekonomik, askeri ve dolayısıyla politik bağımlısı durumuna gelinmiş, diğer yanıyla da tek tek devletlerin yapıları, ekonomik-sosyal işlevleri de parçalanmıştır. Böylelikle iktidar/devlet, artık uluslararası sermayenin kendi çıkarları yönünde oluşturduğu Dünya Bankası, IMF gibi kurumlara bağlanmayı, bu kurumların kurallarına, politikalarına uymak ve uygulamak zorunluluğuyla karşı karşıya gelmiştir.

Kapitalist Ekonomilerde Bunalım

"Kapitalist ekonomilerdeki sorun bir aşırı artık sorundur ve bu aşırı artık kullanılmadığı sürece ekonomik bunalım kaçınılmaz olmaktadır. Aşırı artığın kullanılmamasının bir yolu başka ülkelerde yatırım yapmaktır."(1)

Kapitalist üretim sisteminde yapılan yatırım sonucunda elde toplanan artık değer tekrar yatırım ya da tüketim için kullanılmak zorundadır. Ancak kapitalist sınıf bulunduğu yerde, çoğunluk içinde azınlık olma özelliğine sahip olduğundan artık değer bölüşümünü kendi dar çerçevesinde yapmaktadır. Bölüşümün küçük bir sınıfta yapılıyor olması sermayenin sınırlanmasına yol açtığından eldeki birikimin bir an önce yatırıma dönüştürülmesi gerekiyor. Sermayenin, elindeki fazla birikimin yatırımında özellikle izlenen yol sermaye ihracı ya da yabancı sermaye aktarımı ile değişik bölge ya da ülkelerde yatırıma dönüştürme çabası olmaktadır.

Uluslararası sermaye artık fazlalığının kapitalist ülkelere aktarım ya da yatırım sürecinde bugün için daha fazla olanağa sahip olmuştur. Çünkü reel sosyalizmin her anlamda varlığı söz konusu iken, sosyalist bloğun dünya üzerindeki yaygınlığı ve ekonomik-politik-askeri belirlenimi mevcut iken emperyalist blok artık fazlalığını değerlendirme yönünde bu karşı kutubun coğrafik sınırlarının içine dahil olamıyordu. Bu nedenle artığın, sermayenin elindeki birikimi kapitalist ekonomide belirli dönemlerde bunalımlara yöledebiliyordu. Çünkü sermaye, artığı yatırıma dönüştürme ya da tüketme çabasıdaydı. Bu nedenle reel sosyalizmi daha önceki sermayeye sınırlı olma özelliği bugün için etkisini yitirdiğinden sermayenin dolaşımı ve belirlenimi çok daha mümkün hale gelmiştir.

Yabancı sermayenin sosyalist blok ile engellenmemesi kolaylık sağlarken, öte yandan uluslararası sermaye aynı şekilde kapitalist ülkelerde yatırıma

yöneldiğinde sermayesini arttırırken, rekabet unsurunu en aza indirmeyi, hatta yok etmeyi amaçlar. Bu amaçla büyük sermaye karşısında küçük sermayenin duramayacağı bir gerçek, ancak uluslararası sermaye özellikle tarihte devlet gibi engelleyici bir etkeni de aşmak niyetindedir. Çünkü Keynes'çi sosyal devlet kuramının da artık önemini yitirdiği, devletin özellikle eğitim, sağlık, konut gibi alanlarda sermayenin birikimini yatırıma dönüştürmede engelleyici olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle de devletin ekonomiden çekilmesini, özellikle sermayenin önünde köstek olmaktan vazgeçmesini, devletin daha çok baskı aygıtı işlevi görmesi savunulmaktadır. Bu düşüncenin sermayeden yana doğru bir antiği var. O da sermayenin bu şekilde hızlı yayılımı, sömürsü toplumsal çatışmanın (yoksulluk, işsizlik, pahalılık, sendikasılaştırma vs. sonucu) daha çok artması olasılığına karşı devletin baskıcı rolünü elinde tutmasını istemektedir. Bu da, devletin kapitalist bir sistemde ekonomiden elini çekse de çekmese de sermayeye sınıfsal bir aidiyetinin olduğunu gösterir.

Yalçın Küçük aynı kitapta, kapitalist ülkelere yatırım yapan yabancı sermayenin sermayesini yatırıma dönüştürmesi sonucu artığın fazlalığını bu biçimde değerlendirdiğini, ancak fazla olan artışın yatırımla daha da artacağını, bunun da eğer bir çözüm bulunmazsa bunalım koşullarını yarattığını vurgulamakta. Buanlamda uluslararası sermaye bugün sosyalist bloğun olmayışı, sosyal devlet engelini aşmaya çalışması bir süre için artık değer yatırım-tüketim sonucu değerlendirilebileceğini düşünse de kendi bunalım koşullarını hazırlayacağını da bilmek zorundadır. Üstelik sınıfsal çatışmanın olası dalgalanmaları karşısında kendini ne kadar koruyacağı da bilinmez.

Yukarıda, özet bir biçimde sunduğum yönüyle gelişen uluslararası sermaye hareketi kendine bir sistem de oluşturmuştur. Bu sistem daha çok reel sosyalizmin çözülüşü ve bu çözülmeden yararlanmanın paniğini yaşayan belirli emperyalist odaklarca oluşturulmaya çalışılmıştır. Sistem, daha önce kapitalist karşılığında da sosyalist bloklar tarafından işlerken, bugün, artık dünya üzerindeki bölüşüm ve bölüşüm sistematüğini kurma emperyalist-kapitalist odaklara özgü bir ale gelmiştir.

Bu durumda ekonomik-politik-askeri güç olma özelliğini daha önceki gibi bugün de, üstelik daha yaygın bir belirleyicilikle ABD üstlenmektedir. ABD'nin bu anlamdaki gibi karşısında, bugün için dünyada ekonomik güç olma özelliğini elde eden ve bunu politik-askeri güç olma yönünde geliştirmeye çabalayan, bu doğrultuda bölgesel ekonomikticari alanlar oluşturan Avrupa ve Japonya, AD ile kendi coğrafi bölgelerinde oluşturdıkları bağlanmalarla rekabeti yaratarak, emperyalist-kapitalist odaklar arası çelişkileri beslemektedir. "...kapitalizmde etki, yarar, sömürge vb. alanlarının bölüşümünde, bu bölüşüme katılanların kuvvetinden, onların ekonomik, mali,

askeri vb. gücünden başka bir ilke düşünülemez. şimdi, bölüşüme katılanlar arasında bu kuvvet çeşitli yollarla değişmektedir. Çünkü, kapitalizmde iş-letmelerin, tröstlerin, endüstrilerin eşit gelişmesi mümkün değildir..."(2) Em-peryalist-kapitalist ülkeler arasındaki çelişkilerin, eşitsizliğin finans kapitalin dünyaya egemen olmasıyla ortadan kalkmayacağını, aksine çelişkilerin kuv-vetleneceği vurgulanıyor.

ABD ekonomisinin yaşadığı bunalım, farklı içsel dinamiklere sahip olsa da Avrupa ve Japonya üzerinden Uzak doğu kapitalizmi de söz konusu bu-nalımdan etkilenmektedir. Ulusal kimlikli sermaye ile uluslararası ser-mayenin entegrasyonu sonucu dünyanın herhangi bir bölgesinde yaşanan bu-nalım diğer kapitalist ülkelerin de etkilenmesine neden olmakta, ulusal düzlemde bunalımın giderilmesi için aranan çözüm yolları ve uygulamaları da eşitsiz gelişmeden, özellikle de kapitalizmin rekabetçi yanından ötürü global düzeyde bir çözüm bulunamamaktadır.

Varolan uluslararası ilişkiler (ekonomik-politik-askeri-sosyal) düzle-minde, eşitsiz gelişme ve dengesizlik kendini şöyle ifade ediyor: Gelişmiş ülkelerde teknolojik gelişmeler, üretimde esnek çalışma modeline dönüşü-yorken, gelişmekte olan ülkelerde hem eski teknoloji kullanılıyor, hem de emek yoğun bir üretim tarzı uygulanıyor. Gelişmiş ülkelerde çalışma ko-şulları, ücret, iş güvencesi gibi konular daha olanaklı iken gelişmekte olan ülkelerde söz konusu olanaklar daha kısıtlı, hatta hiç verilmeyebiliyor. Ge-lişmiş ülkeler ve sermaye grupları birikimlerini yeni teknolojik ilerlemelere, özellikle silah ve uzay sanayi kollarında değerlendirirken, gelişmekte olan ülkeler ve sermaye grupları varolan teknolojik gelişmeleri ve tabi ki eko-nomik-askeri-sosyal gelişmeleri de daha geriden izlemek durumunda ka-hıyorlar.

Yeni Dünya Düzeni sistematığıne ilişkin görüntü şu şekilde verilebilir: 1)ABD, askeri ve politik anlamda hegemonyasını tartışılmaz bir biçimde ko-rumaktadır; 2)Yine ABD, ekonomik alandaki belli açıklarını kapatmakla bir-likte, Avrupa ve Japonya karşısında görece bile olsa herhangi bir üstünlük ta-şımamaktadır; 3)ABD'nin askeri ve siyasal üstünlüğü, bu ülkenin, ekonomik ilişkiler açısından kendi hegemonyası altında olmayan coğrafi alanlara da uzanmasını gerektirmektedir; 4)Bu konuyla her alana uzanması gereken ABD, bunun için bazı alt ayaklar ya da güvenilir basamaklar oluşturmak zo-rundadır; 5)ABD'nin askeri ve politik alanlardaki hegemonyası ötesinde, özellikle belirli coğrafi bölgelerde doğrudan ekonomik çıkarları vardır; 6)ABD'nin askeri ve politik üstünlüğünü sorgulamayan iki rakip kapitalist odak, iş bu ülkenin kimi doğal kaynaklara uzanmasına geldiğinde daha itirazcı olabilmektedir; 7)Bu üç ana bloktan Avrupa'ya daha fazla yönelen, kendi ba-

şına ayrı bir askeri-ekonomik güç oluşturmak isteyen ya da ekonomik olarak Avrupa'ya yanaşırken ABD'nin bölgesel askeri ihtiyaçlarını gidermeyi düşünen ikinci ve giderek üçüncü sınıf kapitalist ülkelerin varlığı, bu tabloyu iyice karmaşıktırmaktadır.

Yöreselleşme (AB, NAFTA, APEC)

Sermaye, uluslararası düzlemde yöresel-bölgesel bütünleşme gereğini bugün için artık bir zorunluluk olarak dumsamaktadır. Emperyalist-kapitalist ülkeler gelişme dinamiklerini hızlandırmak, bu yönde dünyanın değişik bölgelerine ulaşmak, pazarlar yaratmak, eşitiz gelişen ülkelerin ve ekonomilerin üzerinde rekabet gücünü elinde tutarak ekonomik-politik-askeri belirleyici olma çabası içindedirler.

Bu konuya ilişkin Lenin'in 1915'de "Avrupa Birleşik Devletleri" parolası üzerine yazdığı metinden bir alıntı yaparak değinmek istiyorum. "Kapitalist düzende, Birleşik Avrupa Devletleri sömürgelerin bölüşülmesi konusundaki bir anlaşmaya eşittir. Bununla birlikte, kapitalizmde, zora bışurmanın dışında hiçbir bölüşme tamaml ve ilkesi yoktur... Bir kapitalist devletin gerçek gücünü test etmenin, savaştan başka yolu yoktur ve olamaz da. Savaş özel mülkiyetin temelleri ile çelişmez, tam tersine, bu temellerin doğrudan ve kaçınılmaz sonucudur. Kapitalizmde işletme birimleri ve devlet birimleri için düzgün ekonomik büyüme mümkün değildir. Kapitalizmde devresel olarak bozulan dengiyi sağlamanın sanayide bunalımlar, politikada savaşımlardan başka yolu yoktur... Kuşkusuz, kapitalistler ve devletler arasında geçici anlaşmalar mümkündür. Bu anlamda, Avrupa'lı kapitalistler arasında bir anlaşma olarak, Birleşik Avrupa Devletleri mümkündür. Fakat hangi amaçlar için? Sadece, birleşmiş olarak Avrupa'daki sosyalizmi bastırmak için ve birleşmiş olarak Japonya ve Amerika'ya karşı sömürge ganimetlerini korumak için... ABD ile karşılaştırıldığında Avrupa bir bütün olarak ekonomik durgunluk gösterir. Bugünkü ekonomik temelde, yani kapitalizmde, bir Avrupa Birleşik Devletleri, Amerika'nın daha hızlı gelişmesini yavaşlatma amacına yönelik gerici bir örgüt olacaktır."(4)

Lenin'in kendi döneminin koşullarına göre elde ettiği veriler, bugün bizlere bu konu üzerinde düşünürken anlamlı girdiler sağlayacaktır.

AB, Avrupa ülkelerinin, tek tek pazar aramaktansa, dünyanın diğer güçlü emperyalist-kapitalist ülkeleriyle rekabet etme ya da edememe düşüncesiyle bir arada 'ortaklaştırılan' amaçlar yönünde gerçekleştirilen örgütlenmedir. "AB'de şu tür ortak politikalar kabul edilmiştir: Ortak tarım politikası, ticaret politikası, rekabet politikası. Ayrıca ortak sosyal politika, ulaştırma politikası, vergi politikası, para politikası. Son Maastricht Zirvesi'nde ortak savunma

politikalarına da olanak sağlayabilecek ortak dış politika ve güvenlik politikası kararlaştırılmıştır"(5). Bu örgütlenme, dünyadaki diğer emperyalist iki odağı, özellikle de ABD'ye karşı hem ekonomik, hem politik, hem de askeri alanlarda güç sahibi olma, diğer ülkeler/bölgeler üzerinde belirleyici olma yönünde girişimlerde bulunan ve her girişimde kendi kapitalist çıkarlarını (demokrasi, eşitlik vs.den önce) gerçeklenmesini amaçlamaktadır. Bu yönde Avrupa Birliği ülkeleri, kendi pazarlarını genişletme doğrultusunda dünya ticaretinde çeşitli girişimlere/yapılanmalara yönelmekte, böylelikle sermayenin AB içinde serbest dolaşımını sağlarken, dünya pazarında ya da birlik dışında da sermayesini hem koruyan hem de diğer rekabet unsuru odaklara karşı kendine olanaklar yaratmaya çalışmaktadır. Böyle olunca dışa yönelen ve kendini güvenceye aldığına inanan sermaye, diğer uluslarla/sermayelerle oluşturduğu ortak ticaret ve finans ilişkileriyle sermayenin entegrasyonu, sermayenin uluslar ötesi bir özellik kazanmasına yol açıyor. Bu uluslararası sermaye entegrasyonu ortaklaştırılan ekonomik-ticari-finance ilişkileri, oluşturulan yapılanmalar emeğin de bu boyutta evrenselleşmesine yol açmaktadır. Ancak bu, emeğin uluslararası bütünleşmesi olduğu anlamına gelmemeli. Bütünleşmenin önünde sermayenin öz çıkarlarını savunan bir çok engel var ki bunlara şimdi değinmeyeceğim.

Uluslararası sermaye global düzeyde belirleyici olan bir güce sahip olmak için müdahalelerini bugün için daha doğrudan gerçekleştirebilmektedir. Daha önce emperyalist-kapitalist ülkelerin diğer uluslarla ilişkilerinde, varolan sosyalist ülkelerin karşıtlığından, ülkelerin ekonomik-politik-askeri ilişkilerinde dünyanın kutuplu halinden ötürü bir denge unsuru aranır ve yaratılırdı. Bu karşıtlık, bugün eskiden olduğu gibi olmayınca emperyalist-kapitalist ülkeler az gelişmiş ve geliştirmekte olan ülkelerle ilişkilerde ideolojik anlamda denge arama yerine ekonomik-ticari yarar üzerinden dengeler, birlikler oluşturmaya yönelmiştir. Emperyalist-kapitalist ülkeler önlerine çıkan bu geniş pazarı olabildiğince kar sağlama amacıyla kontrol altında tutmaya çabalayacaktır. Öyle ki bazı ülkelere küreselleşme sayesinde demokrasi, insan hakları, çağdaşlaşma gibi unsurlar taşınarak evrensel "pozitif" değerlerin başka toplumlara da kazandırılacağı yalanı söylenebilmekte. Örneğin; Irak'ta Saddam rejimine karşı uygulanan politikalar, ABD için Somali ve Haiti'ye giren BM ordusu vs.

Uluslararası sermayenin dünya üzerindeki dolaşımında kendisini engelleyecek tutumlara karşı değişik yöntemlerle çözüm bulduğunu ifade etmiştik. Bu çözüm yöntemlerinden biri de bölgesel ticaret alanları oluşturmaktır. Bu yolla hem devletin ekonomik-politik düzlemde olabildi etkisi azaltılıyor, hem de uluslararası sermayenin entegrasyonunu sağladığı uluslarla ilişkileri, kuralları, "reçeteleri" belirleyen IMF, Dünya Bankası gibi

kurumlar oluşturuluyor. Böylece gelişmiş ülkeler jeopolitik önemi olan bölgeler üzerinden ekonomi-ticaret alanları oluşturuluyor. Bunun sayesinde dünyanın belirli bölgelerinde, belli olan emperyalist-kapitalist odaklarca ekonomik-politik-askeri müdahale ve belirleme/bağlanma durumu ortaya çıkmaktadır.

Dünyada bugün otuza yakın yöresel ekonomik bütünleşme vardır. Bunların arasında en kurumlaşmış olanı AB'dir. Diğer nemlileri; ABD, Kanada ve Meksika'nın oluşturduğu Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması (NAFTA), ABD, Japonya, Kanada, Avusturalya, Çin, Hong-Kong, Güney Kore, Yeni Zelanda, Tayland 1967'de Güney Doğu Asya lkeleri Birli i (ASEAN), 1991'de ASEAN Serbest Ticaret Bölgesi-AFTA'yı oluşturan Endonezya, Malezya, Filipinler, Singapur ve Tayland'la birlikte onbeş ülkenin yer aldığı ve 1989'da kurulan Asya Pasifik Ekonomik işbirliği Teşkilatı (APEC)'dir. Küreselleşme sürecini takvime bağlayan Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT) ve bu anlaşmaya bağlı 117 lke. GATT, görevini daha önce işlev kazandırılmayan Uluslararası Ticaret rgt (ITO) yerine, yeni bir adla oluşturulan Dünya Ticaret rgt (WTO)'ne devredecek.(6)

Yazının bu bölümünde, zcan Buze'nin katkısıyla, Avrupa Birli i üzerinden geliştirilen birkaç politik-askeri stratejik nokta ile ekonomik ve ticari yönü olan birkaç açılım ileteceğim. Bu açılımları dile getiren tarafların ideolojik-politik konumlanışlarını stratejilerine göre zihnimizde tasarlayabiliriz. Dünyanın emperyalist-kapitalist odaklar üzerinden izlediği seyir, alınan ve gerçekleştirilen kararlar, yapılanmalar sonucu ortaya çıkan senaryoya göre; AB, Almanya nderliğinde "Ortadoğu ve Kuzey Afrika Ekonomikl Zirvesi" düzenliyor. Bu zirve ile sözkonusu bölgedeki ülkelerle AB arasında bir ekonomik-ticari entegrasyon öngörülüyor. Daha nce ABD'nin "Yeni Ortado u Düzeni" diye işrail önderliğinde aynı bölgede, aynı amaçla bir çabası başlamıştı. şimdi de AB, ABD'ye karşı aynı amaçla daha geniş ve boyutlu çabaya soyunuyor. Barselona'da 28 Kasım 1995'de onbeş AB lkesi ve oniki Ortadoğu lkesi biraraya gelerek, adı "Avrupa ve Akdeniz Serbest Ticaret Bölgesi" olacak olan bir yapılanmaya yöneliyor.

ABD, bu bölgedeki ülkelerin ekonomik uyum yapılanmalarını ve politik-askeri alanlarda da yeniden ortak bir oluşuma ynelinmesini istemektedir. Bu yönde Avrupa Güvenlik işbirliği Teşkilatı (AGYT) gibi "Ortadoğu Güvenlik işbirliği Teşkilatı" oluşturulmasını önermekte. Ayrıca NATO benzeri bir işlevi olacak bir askeri güç oluşturulmasını düşünüyor (Middle East Tracy Organisation). Bunun için de Dünya Bankası yönlendiriciliğinde "Ortadoğu Kalkınma Bankası" kurulmasını ynermektedir.

Dünya Bankası, bölgede gerçekleştirilecek böyle bir projede Ysrail-Ürdün ve Filistin'den oluşan bir alt bölge oluşturulmasını, İsrail'in ucuz işgücünü Ürdün ve Filistin'den almasını, Ürdün ve Filistin'in de kendi aralarında bir konfederasyon kurulmasına çalışacağını öneriyor. Böylece oluşturulacak lat bölge ile YOD'nin ABD'ye bağlanması aracılığıyla; İsrail-Suriye arası barışın sağlanması, Saddam'ın Irak'daki Durumunun bu entegrasyon sürecinde bir şekilde düzeltilmesi gerektiği ve YOD çerçevesinde de Mısır ve Türkiye'nin de değerlendirilmesini öneriyor.

ABD ve Dünya Bankası'nın Ortadoğu'ya dönük olan bu stratejileri yanında AB'de Almanya önderliğinde 2010 yılına kadar "Avrupa-Akdeniz Serbest Ticaret Bölgesi" oluşturulmasına yönelmiş bulunuyor. Libya ve Arnavutluk (AB parlamentosunun yakın zamandaki ziyaretleri Arnavutluk'un dahil edilebileceğini gösteriyor) dışında, bu bölgeye anlaşmanın sağlanmasıyla beraber, AB tarafından yapılan mali yardım iki kat artacak, bu yardımın alt-yapı oluşturma, iş mekanizmalarını yenileme yönünde kullanılacak, terörizm ile mücadelede ortaklaşılacak, uyuşturucu kaçakçılığının önlenmesine çalışılacak, kısacası, ekonomik, siyasi güvenlik, mali, kültürel konularda iş birliği sağlanacaktır.

Ortadoğu ve Kuzey Afrika'ya dönük ve çevresindeki ülkeleri de kapsayan böyle bir oluşumun üzerinde geniş değerlendirmeler, sonuçlar çıkarabiliriz. Farklı, ancak asıl olan düşünce, Siyah-Beyaz'da, Malta Sosyal Kalkınma Bakanı (Dr.Loïs Galea) tarafından bir yönüyle yaklaşık şöyle ifade ediliyor; Akdeniz ülkeleri yoğun nüfus yapıları, ekonomik gerilikleri, yükselen islami fundamentalizm, kimi Kuzey Afrika ülkelerinin demokrasiden uzak yönetimleri ile bir istikrarsızlık kaynağı idiler. Buralardan Avrupa ülkelerine yasadışı göçmenler, silah, uyuşturucu ve terör ihraç ediyordu. Şimdi 800 milyonluk bir Akdeniz bölgesi önererek, AB bölgeye demokratik bir istikrar götürmek ve kendini de korumak istiyor. Sonuçta, bu kadar temiz bir düşünceyle hareket edilmediğini biliyoruz. Çünkü yukarıda vurgulanan ABD ve Dünya Bankası stratejilerinin, bakanın ifade ettiği uygar, insancıl çerçeveden daha ideolojik belirlenimi, daha emperyalizme uygun olduğunu düşünüyorum.

Gümrük Birliği

"Küreselleşme, ortak bir ticaret ve finans kurulması yönünde yeni örgütlenmeleri gündeme getirmektedir. Tek bir dünya pazarına ve ortak bir ticaret sistemine yönelik küreselleşme projesi, ilk önce bölgesel örgütlerin kurulmasıyla aşamalı olarak geçirilmeye çalışılmaktadır. İşte, küresel bir pazar ve ticaret sistemi ile buna bağlı olarak gelişmesi beklenen dünya sisteminin oluşması sürecinde atılmış adımlardan birisidir"(7)

GB türü birlikler, sermayenin uluslararası olma özelliğini sağlarken, sermayenin ticaret ve finans sistemleri üzerinden değişik ulus/bölge ile gerçekleştirilen ortaklıklar; sermayenin uluslararası entegrasyonunu geliştirmekte olan ya da az gelişmiş ülkelerle kurmasını sağlar. GB, bu anlamda Avrupa kıtası ülkelerinin ortak bir serbest ticaret sistemi içerisinde, ülkelerarası rekabeti önplana çıkaran ve bu yönde ekonomik-asi ilişkileri kurmaya yönelik bir yapılanmadır. Bu yapılanma içinde yer alan ülkelerin kendi ekonomik-ticari yapısal özellikleri ve teknolojik gelişkinlikleri birlik içinde işbölümünü ortaya çıkarır. GB içindeki rekabet, ülkelerin mevcut ekonomik, ticari yapılarında dönüşüme yol açar ki "günümüzde rekabet, ancak teknolojik atılımlara ya da düşük ücret koşullarına bağlı bulunmaktadır. Teknolojik atılımı gerçekleştiremeyen ülkeler ya da sektörlerde ise rekabet, ancak ücretlerin düşürülmesiyle olanaklı olacaktır"(8). Dolayısıyla, GB içinde ortak bir ticaret ve finans sistemi oluşturan ülkeler arasında Türkiye, rekabet konusunda teknolojik atılımı gerçekleştirme özelliğine şu an için sahip olmadığından, daha çok düşük ücretli işgücü bulundurma/kullandırma özelliğiyle rekabete girecektir.

Küreselleşme ve Yöreselleşme İçinde Türkiye

Türkiye belirli olan üç emperyalist odak üzerinden çeşitli dengelerle kurulu bir stratejiyi izlemektedir. Emperyalist odaklar arası çelişki ve gerginliklerden yararlanarak bölgede, ABD'nin askeri ve politik uygulamalarında taşeronluğu, Avrupa ve Japonya üzerinden de ekonomik-ticari uygulamalarda "köprü işlevi görmektedir. Örneğin Türkiye, GB'ne girerek hem kendi hem de çevre ülkelerin ekonomik -siyasi-askeri plandaki değişimlerini gündeme getirecektir. Taşeron Türkiye, Kafkaslardaki siyasi-ekonomik yönelimlerde Rusya karşıtı konumuyla önemsenecek, Ortadoğu'ya yönelimde laik-demokratik olması üzerinden Türk cumhuriyetleriyle Arap ülkeleri arasında bir geçiş unsuru olarak bölgenin askeri ve ticari güvenliğini sağlayacak. Türkiye'nin bu anlamda bölgede bilinen coğrafyalara uzanarak hem jandarmalık, hem de "köprü" işlevi görme amacıyla bölgenin "nüfuz" sahibi ülkesi olma yönünde girişi hep olagelmıştır. Bu yönde tüm çabalar sürekli başarısızlıkla sonuçlansa da, Türkiye kapitalizmi ve siyasi temsilcileri bunu gerçekleştirme umudunu hep taşımaktadırlar. Oysa Türkiye, bölgede emperyalist-kapitalist ülkelerin ayağı olmayı, kendi içindeki ekonomik ve siyasal istikrarsızlıktan ötürü becerememektedir. Türkiye kapitalizmi uluslararası ekonomik-politik stratejileri izlemeye ve uygulamaya kalkışınca, kendi ekonomik-politik ve toplumsal yapısını gözetmeyen bir yol izler. Böyle olunca da uluslararası kurumlarca sunulan liberal çözümlerin Türkiye'ye uygulamasında üstün çabalar harcanmakta ve bir türlü başarılı olunamamakta. Öte yandan Türkiye'nin toplumsal koşullarına (ekonomik-siyasal-kültürel) uygun, daha statukocu bir

yol izlenirken, dış patentli liberal çözümlere ters kalınmaktadır, bu da istikrarsızlığın bir devamıdır.

Türkiye'nin mevcut siyasal-ekonomik bunalımının sonlandırılmasına ihtiyacı vardır. Bölgede askeri ya da ekonomik güç avantajına sahip olmak yeterli değil. Önemli olan yukarıdaki işlevleri yerine getirirken, Türkiye kapitalizmi siyasal iktidarının içte siyasalistikrarı sağlaması ve kitleleri söz konusu istikrarın siyasal hedefleri yönünde hareket ettirmesi gerekmektedir. Bu amaçla da siyasal iktidarın kitle üzerinde, kapitalizmin "acil" yeniden yapılanma ihtiyaçları karşısında hem batıya yaklaştıran hem de Türkiye'nin iç konsolidasyonunu sağlayacak bir ideolojik-kültürel üst belirlenime gereksinimi vardır. Bunun için de yopluumsal oluşumu (sınıf dahil) laiklik-ilerililik milliyetçilik motifleri ile siyasal hedefler oluşturma gereğini duyacaktır.

Türkiye'nin AB ve ABD tarafından neden tercih edildiği, bu ölçede ne işlev gördüğünü sermayenin liberal yazarları şöyle ifade ediyor; "Avrupa Türkiye'yi dışlamamıştır ve kendi içine almak zorunda kalmıştır. Türkiye'ye Avrupalı formasyonu sağlanarak, bölgede hızla gelişen islami fundamentalizme yanıt verilmektedir. Soğuk savaş sırasında anti-komünizme karşı nasıl Batı Almanta yükseltilmiş, Pasifik'te Kuzey Kore karşısında Güney Kore nasıl kalkınmış bir devlet haline getirilmişse; bugün de Avrupalılar ve ABD, islam fundamentalizmine karşı Türkiye'yi Avrupalılaştırarak, kalkınan, ilerleyen, sermaye akınına uğrayan, işsizliğini oradan kaldırmış, bolluk içinde ve kaliteli mallar alan çekici bir örnek ülke yaratmayı amaçlıyorlar. Bu model sayesinde islami radikal girişimler ve islami devletler domino stratejisi içinde bir bir devrilecek"(9). Sermayenin liberalleri için Türkiye'nin "örnek" olacak bu işlevi, bugünkü kapitalist yapılanmanın gereklerini karşılayacaktır. Ancak Türkiye'nin ekonomik-siyasal ve toplumsal bütünlüğü, söz konusu rolün başarılı olarak yerine getirilmesini kısıtlamaktadır. Örneğin, GB konusunda Türkiye kapitalizmi sermaye birikimine yeni olanaklar yaratma yönünde başlattığı girişimlerin tümü role uygun iken, sınıfsal/toplumsal yapıda mevcut sıkıntıların daha da artması, sermayenin yatırımdan çok rant alanına yönelmesi, GB'ye dahi uyum yasalarının çıkarılamayışı, paralel olarak siyasal yapıdaki bunalımın belirmesi gibi faktörler rolün bağlı olduğu seneryoya pek uygun düşmeyecektir.

Türkiye'nin Gümrük Birliği ile ilişkilenmesi

Türkiye AB'ye tam üye olmadan önce pazar olarak uluslararası sermayeye GB ile "teslimiyet" oluşu yaşayacaktır. Bunun yazılı somut ifadesi de "6 Mart Belgesi" olmuştur. "Bu belge eğer yalnızca Türkiye ile AB arasında gümrükleri kaldıran ve Türkiye'nin ortak gümrük tarifesine uyumunu sağlayan bir

belge olsaydı, Türkiye üzerinde siyasal etkiler yaratmayabilir ve normal bir ortaklık konseyi kararı olarak algılanabilirdi"(10).

Dolayısıyla Türkiye tam üye konumuna sahip olmadan, tam üye olma yükümlülüklerini yerine getirmek için bu belgeyi imlamıştır. Bu belgeyle;

- 1) Türkiye, AB'nin uygulayacağı dış ticaret politikalarına uyum göstermek zorunda kalacak, AB'nin dış ticaret politikaları ve dış ekonomik ilişkileri gereği; Türkiye-KKTC arsında yaşanık olan; 16. madde Kıbrıs Rum Yönetimi ile ticari bütünleşmeye girme yükümlülüğü getirirken, 64. maddeyle de KKTC'ye ticari ambargo uygulamak zorunda kalacak.
- 2) Türkiye, AB'nin üçüncü ülkelerle imzladığı ve imzalayacağı bütün imtiyazlı ticaret anlaşmalarına ve koyacağı kısıtlamalara uyum sağlamakla yükümlüdür. Örneğin AB, Ermenistan ile imtiyazlı bir ticaret anlaşması uygulayıp, Azerbaycan'a ticari ambargo uygularsa Türkiye buna uyum göstermek zorundadır.
- 3) Türkiye'nin de üçüncü dünya ülkeleriyle yapacağı ticari anlaşmalar AB'nin denetimi altına girmektedir. AB bu anlaşmaya müdahale edebilir ya da engelleyebilir.
- 4) Türkiye, tam üyelerin hakimlerinden oluşan AB Adalet Divanı'nın kararlarına kesinlikle uymak zorundadır. Bu divan tam üyelerin çıkarlarını korumakla yükümlüdür, 6 Mart Belgesi'ne göre bu divan TBMM'nin üzerindedir.

Tüm bu noktalar Türkiye'nin ekonomik ve siyasal bağımlılığını daha da arttıracaktır. Üstelik, Türkiye'nin, AB'nin siyasi-ekonomik ilişkiyi belirleyen, kararlar alan üst kurumlarında yer almamakla da tam teslimiyete yol açacaktır. Dolayısıyla AB'nin dış ekonomik-politik çıkarları Türkiye'nin de alanlarda çıkarlarıyla çatışabilecektir. Bu da Türkiye'nin hem dışarıya hem de içeriye doğru uyumsuzluğuna, bunalımlarını artırmaya neden olacaktır.

Türkiye'yi yukarıda ifade ettiğimiz jeopolitik konumuyla değerlendiren AB, Türkiye'yi ayrıca şu gerekçelerden ötürü de tam üye yapmak istemiyor;

* Nüfus oranında siyasal ve ekonomik temsilin bulunduğu AB üst kurumlarda Türkiye, hakim olan birkaç büyük ülke ile eş duruma gelir.

* Tam üyeleri için gücünün serbest dolaşımı söz konusu olduğu için AB, Türkiyelilerin iş gücünün işgaline uğrar.

* Türkiye tam üye yapılırsa, AB mekanizmalarına göre çok büyük mali yardım yapılması zorunluluğu vardır.

* Türkiye AB'ye oranla iç sorun ve çalkantıları çok daha büyük olan bir ülkedir. Tam üye olursa bütün sorunlar AB'ye taşınmış olur.

* Türkiye, AB gözü ile Avrupa kültür dokusundan farklı bir konumdadır.

Gümrük Birliği'nin Türkiye'ye Etkileri ve Sonuç

GB'nin ilk etkilerinin ithalat artışına paralel olarak dış ticaret açığının büyümesi, ithalatın üstünde bir ihracatın gerçekleşmeyeceği, unun tekstil sektöründe kapasitenin zorlanmasıyla daha artamayacağı, firma iflaslarının ve el değiştirmelerinin söz konusu olacağı, sermaye hareketlerinde artış olacağı, sermaye girişlerini sürdürmek için iktidarların GB koşullarında da düşük kur yüksek faiz politikalarıyla rant ekonomisini sürdüreceği, bununla birlikte doğallıkla enflasyon, işsizlik gibi sorunlarda da artış olacağı biliniyor.

GB ile ilişkilenen Türkiye, uluslararası ticaret kuralları altında rekabet gücünü canlı tutmak zorundadır. Türkiye'nin gümrük duvarlarını kaldırmasıyla birlikte, AB ülkelerinden gelen mallar hiçbir engelle karşılaşmadan yurda girebilecektir. Böylelikle, rekabet gücü olan sektörlerin (basım-yayım, demir cevheri madenciliği, kuru fasulye, soğan, buğday, pamuk, fındık, zeytin, üzüm, tütün, sebzeler, kümes hayvanları, sığır, manda gibi), giren mallara karşı kendini koruması mümkün olabilecek. Bu alanda Türkiye, daha çok pazar bulabilme şansı fazla olan tekstil ve konfeksiyon alanındaki üretime güvenmektedir. Oysa rekabet gücü olan alanların, Türkiye'nin ekonomik gücünü AB ve diğer ülkeler karşısında ne kadar güçlü kılacağı belirsizken, sadece bunlara güvenmek de bir o kadar yanıltıcıdır. Türkiye'de bu sektörler, büyük bir ucuz işgücü kapasitesine sahip olduğundan AB ülkelerine göre kendilerini daha avantajlı sayıyorlar, ancak aynı sektörler AB'deki teknolojik gelişmenin gerisinde kalınmasından ve uyum sağlayamaktan dolayı eldeki avantajı kaybedebileceklerdir.

GB sonucu rekabet gücü zayıf ya da rekabet gücünü yitirecek olan sektörlerde (et ve süt ürünleri, şekerli maddeler, alkollü içecekler, tarım ilaçları, yem, mobilya, otomotiv, boya, kozmetik ürünler, cam ve cam ürünleri, motorlu araçlar, ilaç, kağıt ve ürünleri, tarım makina ve donanımı, petrol ve kömür türevleri, un ve unlu ürünler, plastik ürünler gibi), serbest ticaret koşulları altında yaşanırken tasfiyeler de olacaktır.

AB ve Türkiye arasında yaşanacak olan serbest ticaret ilişkisi sonucu, rekabet gücü olmayan sektörlerin söz konusu koşullarda devam etmesi mümkün olmayınca bu sektörlerde hızlı bir tekelleşme süreci yaşanacaktır. Tekelleş-

meyle beraber mevcut işsizlik daha da artacaktır. Türkiye'nin GB ile birlikte emeğin serbest dolaşım hakkını elde etmediğini, serbest dolaşımın sermaye için tanındığını biliyoruz. İşsizliğin Avrupa'da da sıkıntılar yaşatan bir duruma gelmesi (20 milyonu aşan işsiz sayısı) emeğe ne kadar "serbest dolaşım hakkı" tanınsa da iş bulamayan işsizlerin durumunda bir iyileşme sağlanamayacaktır. Ancak, bu duruma rağmen uluslararası sermayenin GB aracılığıyla Türkiye'deki ucuz emek gücünü kullanmayacağı anlamı çıkmamalıdır.

Türkiye kapitalizmi, 1970'lerin ikinci yarısında içine girdiği 'kriz ortamından sıyrılmak için sermaye çevrelerinin girişim ve çabalarıyla "24 Ocak Kararları" oluşturdu ve uygulama için de gerekli koşulları hazırladı. Bu hazırlık, ilk olarak 1980 darbesi oldu; "...burjuvazi demokrasiden vazgeçmeyi bunalımdan çıkışın yolu olarak gördü ve 12 Eylül darbesine tam destek verdi. Türkiye'de demokrasinin kesintiye uğradığı her dönemin bir ekonomik bunalımın ardından gelmesi de bunu gösteriyor. Çünkü burjuvazi açısından önemli olan, demokrasinin değil, sermaye birikim sürecinin kesintisiz biçimde sürdürülmesidir. Burjuvazinin AT ile bütünleşme çabası da, benzer biçimde, bunalıma girmiş bir sermaye birikim tarzından bir başkasına geçme isteğinin ifadesidir"(11).

GB ile demokratikleşme sürecinin hızlanacağına inanan kesimler için, Avrupa sermayesinin ve Türkiye sermayesinin öncelikli çıkarlarından söz etmemiz gerek. Çünkü "demokrasi, insan hakları vs." gibi konular her zaman için sermaye birikim/gelişim süreçlerinden daha sonra, o da burjuvazi için uygun çıkarları varsa ele alınan konular oldular. GB ile Türkiye'nin ilişkilenmesi iki açıdan getiri sağlayacaktır. Birincisi Türkiye burjuvazisi açısından:

- * yerli sermayenin korunması,

- * AB içinde tek rekabet unsuru olan ucuz işgücü bulundurma özelliğini koruma, işçilik maliyetinin yükseltilmemesi,

- * devlet ve özel sektör arasındaki işbirliğinin sistemli bir biçimde sürdürülmesi,

- * toplu iş sözleşmelerinde daha fazla çalışmayı sağlayacak hükümlere yer verilmesi,

- * yüksek olan sosyal güvenlik katkılarının azaltılması,

- * kıdem ve ihbar tazminatının azaltılması,

- * grevlerin "ekonomiyi tahribinin" önlenmesi.

Avrupa sermayesi için olan; ikinci nokta:

* yeni bir pazar elde etme,

* gümrük vergilerinin (duvarlarının) kalkması, devletin çeşitli engellerinin aşılması sonucu, Avrupa ülkelerinden Türkiye'ye ithalat artacak, AB'nin bölgede ekonomik-politik-ticari-stratejik özelliği artacak,

* GB, tarım, otomotiv, tekstil gibi sektörlerde AB ülkelerine yeni pazarlar açılırken, bu alanlar üzerinden kendi çıkarlarını gözetecek,

* Türkiye'nin bulunduğu bölgede yüklendiği sorumluluk, uluslararası sermayenin taşeronluğu ve jandarmalığı olacak ve bunlar AB'nin tam üyesi olmadan da yerine getirilecek.

Böylelikle hem Türkiye'nin hem de Avrupa sermayesinin, AB ve GB ilişkilerinde, karşılıklı olarak kendi sınıflarına ait çıkarları önemsediklerini, bunun öncelikli tutulduğu bir gerçek. Buna karşılık Türkiye solunda bir kesim de "demokrasıcılık rüzgarı"na kapılabiliyor. Örneğin, Sadun Aren, GB sürecinde Avrupa'daki diğer sendika ve demokratik kitle örgütleriyle ilişkiye girerek, Türkiye'deki işçi ve emekçilerinin düşük ücretle çalıştırılmalarına karşı verilecek mücadelede, Avrupa örgütlerinin de harekete geçirilebileceğini düşünüyor. İşte, GB ya da Avrupa ile yakınlaşmanın sonucu bunun ötesine geçemez. Ne sınıf adına, ne de demokratik gelişme adına bir yol katedilemez. Çünkü, hem sınıfsal/toplumsal yapının, hem de örgütsel yapı ve mücadele tarzının gereklerinin, coğrafyaların farklı olmasının yanında, üretim süreci içinde sınıfsal ilişkiler ve bu ilişkilerin Türkiye toplumundaki ideolojik-kültürel yansımaları farklıdır. Ayrıca Türkiye'nin sınıf/toplum yapısından türetilcek ideolojik-siyasal perspektiflerin ve mücadelelerin Avrupa'daki siyasal mücadele koşullarıyla benzer görmemek gerekiyor. Bazıları için şu yapılabilir; Avrupa'daki işçi ile Türkiye'deki işçinin aynı ücreti alması için mücadele verilebilir, hatta bunun marksistler adına, sınıfsal, dolayısıyla siyasal bir mücadele olmayacağı da kesindir.

Türkiye ve Avrupa sermayelerinin bakış açılarından sonra, emek açısından da; GB sürecinde de Türkiye işçi sınıfını düşük ücret politikası altında ezme, bu yönde sınıf ve toplum üzerinde sürekli siyasal ve ekonomik baskılar devam edecektir. Çalışanların ücretlerindeki gerileme, işsizlik vb. gibi sorunların doğuracağı toplumsal sıkıntıların bastırılması için, çalışanların kendi çıkarları yönünde verecekleri mücadeleye ve bu mücadeledeki örgütlerine (sendika, parti gibi) doğrudan baskıları gündeme getirecektir.

GB ile, yabancı sermayeye -daha olanaklı bir biçimde- ucuz işçi potansiyeli olarak sunulan Türkiye, işçi sınıfının karşılaşacağı işsizlik, düşük

ücret, sendikasılaştırma uygulamaları karşısında sendikaların pek de karşı çıkmadıkları ortada. Bunu, Rıdvan Budak, Avrupalı parlamenterlerle görüşerek, Bayram Meral de bunlara mektuplar göndererek kanıtlıyor. Eski DYSK Genel Sekreteri Mehmet Atay da "Avrupa ile bütünleşmenin Avrupa'nın sosyal ve demokratik yönüyle bütünleşmek" olduğunu ifade ederken bir sendikacının GB'nin işlevini hiç anlayamadığı ortada. Çünkü GB, Avrupa ve Türkiye sermayeleri arası bir ekonomik-ticari ve siyasal ilişkidir. Emekçilerin bu ilişki ile tek bağlantısı sömürünün daha da artmasıdır. "Ayrıca, GB süreci, düşük ücretlerin yanısıra çalışmanın daha da yoğunlaşmasına neden olacaktır. Böylece, işgücü pazarının esnekleştirilmesi, GB'nin bir gereği olarak dayatılacaktır. Bu ise, işsizlik, sendikasılaştırma, kötü ücret ve çalışma koşulları anlamına gelecektir. Özellikle teknolojik yenilenmeyi gerçekleştiren merkez ülkelerde (Avrupa ülkeleri) gelişen esnek üretim sistemleri, ucuz işgücüne dayanan taşeron üretim birimlerini çevre ülkelerde (Türkiye gibi) yoğunlaştıracaktır"(12).

Küreselleşme ve AB benzeri süreçlerle emek ile sermayenin ilişkisi de, dünyadaki ekonomik-siyasal-ideolojik-sosyal süreçlerle birlikte farklılıklar sunmaya başlamıştır. Dünyadaki bu değişim, özellikle gelişmiş ülkeler ve sermayenin, az gelişmiş ülkeler ve emek üzerindeki sınıfsal baskıları, saldırılarıdır. Kapitalizmin bunalımını aşma yönündeki çabaları, reel sosyalizmin çözülüşüyle birlikte sermayenin hareketliliği, globalleşme düşüncesi ve üretim sürecindeki biçimsel farklılaşma uygulamalarıyla değişmeye yönelmiştir. Globalleşme sonucu sermayenin hareketliliği ve dünyanın değişik bölgelerinde belirleyici (ekonomik-siyasal-askeri) olma özelliği ulusal sınırların artık aşıldığını göstermektedir. Sermayenin ulusal özelliğini yitirmesi ve serbest ticaret olanaklarıyla, üretim sürecindeki farklılaşmalarda emek ve emeğin örgütlenmesinde de değişmelere neden olmuştur. Üretim sürecindeki farklılaşma şu biçimlerde vurgulanabilir: "Firmalararası rekabet, buna bağlı olarak işte yüksek düzeyde itaat, imalattan çok hizmete dönük olması, üretim birimlerinin daraltılması, iş sürecinin parçalanması, iş gücü farklılaşmalarının artması, yerleşmiş çalışma ile kişiselleşmiş çalışma ilişkileri, nükretilemeye bağli olarak kadın ve etnik iş gücünün istihdamı"(13).

Küreselleşme ve yöreselleşme ilişkileri içinde Türkiye'nin gelişmekte olan ülke statüsünde olması, ideolojik anlamda zayıf halka özelliğine sahip olması, üretim sürecindeki ve emeğin bileşimini değiştirecek yöndeki gelişmelerin bugün için Türkiye'de gerçekleşmesi sözkonusu olmasa da sermayenin emeğe dönük olarak, sınıfın örgütlü mücadelesine, sınıfın örgütlerine saldırıları ülke ayrımı gözetmeden daha da artacaktır.

Sınıfa dönük bu saldırıların karşısında örgütlü, bilinçli, ortak bir kimlik

etrafında birleşecek sınıfın, saldırıya karşı mücadele ivmesi ve anlamı bugün için daha fazla artabilecektir. Sınıfın bu anlamdaki örgütlü-bilinçli mücadelesi sosyalist hareketin düzen karşıtı mücadelesiyle ortaklaştırılmaya çalışılmalıdır. Sınıf ve sosyalist hareketin bu noktada mücadele ortaklığını elde etmesi, bir anda toplumsal bir dönüşümü sağlaması mümkün değildir. Ancak, sınıfla kurulan bağlar sonucu sınıf mücadelesinin düzen karşıtı bir özelliğe, sosyalist ideoloji ve siyaset kapsamına dahil edilmesine olanaklar sunabilecektir.

Sosyalist hareketin, marksist bilimsel düşünceyi temel alan, Türkiye'nin özgün koşullarına uygun ideoloji ve siyaset türeten bir siyasal örgütlülüğü oluşturması gereklidir. Türkiye solunun bu konuda özel ve acil bir çabası olmak zorundadır. Sosyalist hareketin kendini yapılandığı koşullarda sınıfla bağ kurarak, sınıf mücadelesine yön verebilecek ideolojik-politik açılımlar üretmelidir. Bu yönde sermayenin uluslararası düzlemdeki emek karşıtlığı sonucu, sınıfın bileşimini parçalama, sınıfı üretim sürecinde dar bir alana sıkıştırma, bu noktada sınıfın ekonomik-sendikalist mücadelede kitlenmesine tam olarak karşı çıkan politikalar üretilmeli ve bunun mücadelesi verilmelidir. Mücadelenin ana eksenini "ücretli emek" (sınıf) kategorisini temel almalı ve bu eksenin toplumsal formasyonun bütünüyle ilişkilenmesini sağlayacak, işçi sınıfının ideolojik ve tarihsel önemini gözardı etmeden tümlüklü bir toplumsal kurtuluşu önüne koymalıdır.

NOTLAR:

- 1) Yalçın Küçük; Planlama, Kalkınma ve Türkiye; Bilim Yayınları; sf. 330
- 2) age; Lenin'in Kautski'ye ultra-emperyalizm konusundaki yanıtı; sf. 358
- 3) Sosyalist Politika; Türkiye için Yeni Ufuklar...; Sayı:5, Mayıs 1995, sf. 6
- 4) Lenin'in bu yazısı, daha anlaşılabilir bir türkçe ile sunulduğundan, Yalçın Küçük'ün Planlama, Kalkınma ve Türkiye adlı kitabından alınmıştır, sf. 360
- 5) Gümrük Birli inin de Yüğü İşçiye ve Yoksula, Petrol-İş Eğitim Yayınları broşürü, sf. 16
- 6) agı, sf. 11
- 7) Tülin Öngen, Gümrük Birliği ve Emek; Maden İşçilerinin Sesi, Dev Maden-Sen yayını, Sayı: 15, sf. 10
- 8) agı
- 9) Orhan İyiler, Söz, Sayı:14, 11 Mart 1995
- 10) Prof. Dr. Erol Manisalı, Cumhuriyet, 31 Ekim 1995, yazının devamındaki maddeler aynı yazıdan alıntıdır.
- 11) Gürel Tüzün, Türkiye-AT İlişkileri Üzerine, Marksizm ve Gelecek, Güz 1989, sf. 74
- 12) Tülin Öngen, agı, sf. 10
- 13) Ceyda Işık, Sosyalist Politika Kitap Dizisi, Ağustos 1995, Sayı: 6, sf. 19

DÜNYA İŞÇİ SINIFI MÜCADELESİNİN İLERLEYİŞİ

Haluk SAVAŞ

*Emperyalizmin çürüten bir varlık olması,
kapitalizmin tek tek sanayi dallarında,
tek tek ülkelerde ve bazı dönemlerde son derece
hızlı gelişmesini hiç bir zaman engellemez.*

Yukarıdaki çözümleme bundan seksen yıl önce V.I.Lenin tarafından yapıldı. Çürüten bir varlık olmasına karşın emperyalist kapitalizmin, çeşitli alanlarda, tek tek sanayi kollarında ya da ülkelerde, tarihin belli dönemlerinde gelişmesini engellemediği bugün de gözlenebiliyor.

Ancak problem şurada: Emperyalizmin çürüten bir varlık olduğu son zamanlarda unutuluyor. Gelişme alanlarının içeriği ve bütün gerici özü gözden kaçırılmaya çalışılıyor.

Örnek olsun; "İşte bu noktada sosyalistlerin karşısına eski sovyet tipi sosyalist mücadele stratejisi aşılması olanaksız bir engel olarak çıkmaktadır. Bildiğimiz gibi bu strateji kapitalizmin ülkeyi kalkındıramayacağı (üretim güçlerini geliştiremeyeceği) varsayımına, daha doğrusu inancına dayanır. Bundan ötürü sosyalistler herşeyden önce siyasal iktidarı ele geçirip üretim araçlarını kamulaştırarak kapitalizme son vermek zorunda olduklarını düşünürler. Ülkenin ekonomik olarak geliştirilmesi ve sosyalizmin inşası bundan sonra gündeme gelecektir. Bu stratejinin doğal bir sonucu olarak sosyalistler kapitalist yönetimdeki ülkenin geleceği hakkında daima karamsarlık ifade etmişler ve bunu siyasal çalışma ve propagandalarının temel bir ögesi haline getirmişlerdir. Bu konuda o kadar ileri gidilmiştir ki, ülkenin kalkınmasını sağlayacak ve hatta emekçilerin doğrudan yararına olabilecek projelere bile karşı çıkmıştır. Bunun en bilinen örneği TYP'in (Türkiye İşçi Partisi) 1960'lı yıllarda Boğaz Köprüsü'nün yapılmasına karşı çıkmasıdır. Kısacası sosyalistler, benimsedikleri sovyet tipi strateji gereği olarak, günlük yaşam içinde olumsuz bir tavır benimsemişler ve daima en karamsar yorumları yapmışlardır."(1)

Sovyetlerin çözüldüğünden sonra bu tür tezlerin savunucularının çoğalmasına şaşkınlık gerekmiyor. Başka türlü söylemek istenirse, sözkonusu tezlerin sahiplerini "eski" doğrularda direnerek şaşırtmak ve hatta mümkünse do ru bakış açısına zorlamak görev oluyor.

Gerçekten de aradan geçen seksen yıllık süreç boyunca yaşanan olaylar Lenin'in tezini doğrulamıştır. Kapitalizmin periyodik olarak baş gösteren krizleri ortadadır. I. ve II. Paylaşım Savaşları, Irak Savaşı vb. ortadadır. Başta Sovyetler Birliği'nin kuruluşu ve daha sonra bir dizi ülkenin emperyalist zindirden kopması ortadadır. Bütün bu krizli savaşlı tarihsel süreçte kapitalizmin ekonomik büyümesini gerçekleştirerek kendini yeniden üretebilmesi ortadadır.

Emperyalist-kapitalist sistemin II. Paylaşım Savaşı'ndan sonra olağanüstü bir gelişme hızı sergilediğini biliyoruz. Bu büyümenin sonunda sağlanan refah ve patlama döneminin olanaklarının tükenmeye başlaması kapitalizmi yeni bir krize zorladı. Sözkonusu kriz, emperyalistleri sistem içi yeni düzenlemelere doğru yönlendirdi. Çünkü diğer tarafta Sovyetler Birliği ve yeni kurulan sosyalist ülkeler önemli bir tehdit oluştuyordu. Böylece 50'li yıllarda başlayan ve belirlenmiş bir eksen üzerinde yürüyen emperyalistler arası ilişkiler yeni biçimlere bürünmek zorunda kaldı; sistem kendini yeni kurulan kapitalist ilişkiler ile yeniden üretmeye başladı.

Bugün, pazarların coğrafi anlamda paylaşılmış olduğunu biliyoruz. Fakat pazarın ele geçirilmesi ve kurların paylaşımı mücadelesi -yeni olarak ortaya çıkanlar da buna dahil- işbölümü alanlarında sürdürülmektedir.

Çünkü tek bir dünya pazarı vardır ve bu, yatay olarak üretimin çeşitli dallarının bütün ülkelerdeki toplamından ibarettir.

Lenin, Rusya'da Kapitalizmin Gelişmesi adlı eserinde narodnik tezlerin yetersizlikleri ve yanlışlıklarını incelerken , pazar kavramı üzerinde önemle durur ve bugün de dikkate almamız gereken tezler öne sürer. "Pazarın oluşumundaki temel süreci (kısaca meta üretiminde ve kapitalizmin gelişmesinde) hammaddelerin işlenmesindeki farklı biçimlerin birbirlerinden ayrılmasından ve ürünlerini birbirleriyle değiştiren bağımsız sanayi dalları haline gelmesinden ibaret" görür.(2)

Pazarı yaratan, teknolojik ilerleme sayesinde artan işbölümüdür, pazar işbölümünün çeşitliliğine paralel gelişmektedir. Kısaca pazar, üretim sürecinde ihtisaslaşmaktadır ve bu süreç her geçen gün derinlemesine ve genişlemesine devam eder.

Ancak problem şu noktada ortaya çıkar. Üretim, her zaman pazardan önce

gelmektedir. Üretimin önden gitmesi, pazarın arkadan takip etmesi olayı bir çelişkidir. Engels'in ifadesi ile açıklamak gerekirse, "pazarın genişlemesi üretimin genişlemesi ile birlikte gidemez, çarpışma kaçınılmaz olur".

O halde, pazarın gereksinimine yanıt veren üretim, pazarı ele geçirir. Bu da pazar paylaşımında belirleyici rolün siyasal güç ilişkileri içinde "bilimsel teknolojik" gelişim tarafından oynanması demektir. Rekabet eden emperyalist odakların üç devi ABD, AB ve Japonya emperyalizminin rakabet yetenekleri, siyasal güç çatışmalarının belirleyiciliği altında teknolojik yarışma sonucu yaratabildikleri "bilimsel teknolojik" gelişmeye bağlı olacaktır.

Bugün 60'lı yılların başlarında devralınan fakat tasfiye edilmek istenen bir ilişkiler zinciri de sözkonusudur. 60'ların başında gözlemlenen olguların en başında ve en önemlilerinden birisi, imalat sanayiindeki üretim kaydırmalarıydı. Uluslararası tekeller, kapitalizmin temel hareket noktası olan kördüğümünden yola çıkarak, sermaye-yoğun sanayi dallarındaki üretimi kendi ülkelerinde tutarken, emek-yoğun dallarını da çoğunlukla "orta derecede gelişmiş" kapitalist ülkelere, daha az oranda da azgelişmiş ülkelere taşımışlardır. Emperyalist ülkelerin kendi aralarındaki yatırımlarda da, 50'li yıllardaki hızlı büyümeden söz edilememektedir. Emperyalist ülkelerin 60'ların başında kendi aralarındaki yatırımları, daha çok var olan üretimlerinin modernizasyonu ve rasyonalizasyonu üzerine kuruludur.

Bu gelişmenin en önemli nedeni de Sovyetler ve sosyalist ülkelere oluşan bir basıncın pazarın gelişimini etkilemesidir.

60'lı yıllarda sözkonusu koşullar ve ilişkiler içinde oluşan sıkışmaların, engellerin aşılması, siyasal açıdan sosyalist dünya ile kapitalist dünya arasında bir yumuşama sürecini başlatırken, iki sistem arasında gözle görünür boyutta teknoloji transferlerinin ve ekonomik ilişkilerin oluşmasına da yol açmıştır.

"1966 ortasından bu yana, Doğu Bloku, sadece Batı Avrupa için ayrıcalıklı bir pazar olmaktan çıkmıştır. Emperyalist Batı'dan Doğu'ya ılımlı sermaye ihracatını (*italikler-H.S.*) mümkün kılan bir aşamaya ulaşılmıştır. Sermaye yatırımı diye adlandırılabilir faiz oranlarına sahip uzun süreli kredilerle sanayi kompleksleri kurulmaktadır. Bunların en önemlileri şunlardır: Togliattigrad (SSCB)'da 875 milyon değerindeki dev bir otomobil fabrikasının yapımı, Romanya'da bir otomobil fabrikası yapımı, SSCB'de Pirelli şirketi tarafından 6 sentetik kauçuk fabrikasının yapımı. ICI, çok sayıda petro-kimya kompleksi kurmaya isteklidir..." (3)

Kısacası; "Batı Avrupa'nın (Altı'lar artı Yedi'ler) Doğu blokuna ihracatı

1967 yılında 3,2 milyar dolara çıkmıştır. En büyük pay %26 ile Batı Almanya'nın olup %16 ile İngiltere onu izlemektedir." (4)

Bu iktisadi ilişkiler sürerken diğer tarafta da Küba kriziyle tırmanmış ve yumuşama periyoduna geçmiş, Uzakdoğu'da da Vietnam savaşıyla süslenmiş bir siyasal ilişkiler ortamı sahnelenmektedir.

Burada dikkat edilirse, uluslararası tekeller, fabrikalarının bir kısmını "orta kuşak" ülkelere kaydırırken, diğer taraftan, sosyalist ülkelerde de lisans, royalti ya da know-how anlaşmaları ya da kar paylaşımı yöntemiyle yatırımlarını sürdürerek, aralarındaki rekabetin kendi lehlerine çözümlenmesi için çaba harcamışlardır. Orta derecede gelişmiş kapitalist ülkelere gitmişlerdir, çünkü, bu ülkelerde sömürü oranları daha fazladır. Ek olarak orta kuşak ülkelerde hazır altyapı yatırımları, gelişmiş bir bankacılık ve mali sistem vb. kapitalizmin belli bir gelişkinlik derecesinin bulunmasıdır. Sonuçta, dünya ticaretinde o döneme göre orta kuşak ülkeler lehine bir büyüme payı çıkmaktadır.

Ne pahasına; çok yoğun ucuz emek sömürüsü yapılarak sendikalaşma hemen hemen yok gibi, ya da burjuvazi lehine sorunları çözen sendikacılık, tekstil sanaayinde, deri ve mobilya üretiminde, yasak işgünü 12-14 saate varan çalışma süreleri, tatilin adının anılmadığı, iş güvencesinin hayal olduğu, çocuk işçilerin kullanıldığı, üstelik bunların sürekli işten atılarak değiştirildiği bir çalışma hayatının üzerine kurulmuş zemin budur. Emperyalist ülkelerin kendi aralarındaki rekabeti, kendi adlarına, kendi leyhlerine, kendileri için elverişli duruma getirme çabaları, sınıf mücadelesinin global boyutunu bu tarzda belirlemiştir.

Ancak ünlü iktisat profesörü, Birleşik Sosyalist Parti eski Genel Başkanı konuyu çok daha değişik açıdan değerlendiriyor:

"...Bu durumda yeterince gelişmemiş ülkeler diyelim, Türkiye için yapılacak en geçerli (doğru) iş, emperyalist ülkelerden de yararlanarak ülkeyi geliştirmeye çalışmak ve böylece emperyalist ülkelerle arayı kapatmak ve giderek onların gelişmişlik düzeyine çıkmaktır. Bu gerçekleştirildiği ölçüde ülke gelişmiş kapitalist (emperyalist) ülkeler tarafından ezilmekten, sömürülmekten ve onların yönlendirmeleri altında kalmaktan kurtulmuş olur. Emperyalist ülkelerin özellikle Avrupa, Amerika ve Japonya'nın birbirleriyle rekabet halinde olmalarını bizim gibi ülkelerin gelişmeleri açısından iyi bir fırsat olarak değerlendirebiliriz." (5)

Yorumu okuyucuya bırakıyorum.

Uluslararası tekellerin 60'lı yıllarda başlattıkları, ucuz emek ve ham-

maddelerin bulunduğu bölgelere yatırım yapmaları önemli bir problemi de beraberinde getirmiştir. Emperyalist devlet gelirlerinde bir daralma ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda da kendi ülkelerinde yatırımların kısılması ve modernizasyona ağırlık verilmesiyle, işsizliği batı ülkelerinde tolerans sınırlarını aşması ve alışılmadık boyutlara taşınmasına yol açmıştır.

Bu yüzden emperyalist devletler, ekonomik sıkıntılarını ve işsizliği hafifletmek için sermayenin dışa kaçmasını engellemeye çalışıyorlar. Gelirleri azaldığı için k,rlı olmayan fabrika ve işletmeleri kapatıyorlar, sosyal harcamalarda kısıntılara (işsizlik sigortalarında indirim, yarım günlük iş vb.) başvuruyorlar. Thatcher döneminde "kelle vergisi" tartışmaları ve işçi grevleri ya da "holigan" tepkisi İngiltere'de yaşanan sürecin iktisadi-sosyal görüntüsünü, sınıf mücadelesinin Britanya adalarındaki biçimlerini bize gösteriyor.

Emperyalist ülkelerdeki bu uygulamalar, yığınların tepkisini artırıyor, etkenlik ve eylemlilik potansiyellerini yükseltiyor. Bütün bunların sonucu olarak da uluslararası tekellerin çıkarları ile emekçi yığınların hoşnutsuzluğunu batırmaya çalışan emperyalist devletler arasındaki çelişki gündeme geliyor. şüphesiz uzlaşır nitelikte ama somut olarak günümüz dünyasında gerçek olan bir çelişki biçimi emperyalist devletler ve uluslararası tekeller arasında boy verebiliyor.

Örnek olsun; 1980'lerin ortalarında İngiltere'de başgösteren ve bir yıl boyunca süren, Liverpool kentindeki 180 bin maden işçisinin grevi bu temelde gelişmiştir. 1926 yılındaki "genel grev"den sonra yaşanan en nitelikli, en kararlı ve en yığinsal eylemi oluşturmuştur.

Emperyalist-kapitalist sistemin, üretim, değişim, bölüşüm ilişkilerini yeniden örgütlemek zorunda olduğu bir gerçek. Bunu da "zor" ögesini daha çok öne çıkararak yapabilir.

"Zor" ögesinin daha çok öne çıkması ne demek?

Emperyalizm, kapitalizmin gelişmesinde en yüksek aşama, tekelci kapitalizm'dir. Serbest yerini tekele bıraktığı, herşeyin tekellerin ekonomik çıkarı üzerine döndüğü, bu yeni tekelci kapitalist ekonomik yapının siyasal üstü yapısı da, demokrasiden siyasal gericiliğe geçiştir. Emperyalizm, hem iç hem dış politikada demokrasinin ihlali ve gericiliğin yerleşmesi için çaba harcar. O halde, emperyalizm koşullarında, demokratizmin başarısı, aynı anlamda ve aynı derecede, tekelci olmayan kapitalizm döneminden daha zordur.

Ancak bu demek değildir ki, emperyalizm koşullarında siyasal gericilik mutlak anlamda tam bir egemenlik sürdürmektedir.

Örnek olsun; cumhuriyet, kapitalist toplumun siyasal üstyapısının olanaklı biçimlerinden birisidir. Üstelik verili koşullarda en demokratik biçimdir. Ne var ki (mali-sermaye egemenliği olan) emperyalizmin genelde siyasal demokrasi ile gelişmesi, burjuva cumhuriyetlerinin yaşamasına ve varlığını sürdürmesine engel olmamıştır. Genel olarak bakıldığında, bu bir çelişkidir. Ama nasıl açıklanacak?

Demokratik cumhuriyet, kapitalizm ile çelişir. Çünkü "yasal olarak" zengin ve yoksul eşit bir temelde ele alınmaktadır. Bu, ekonomik sistem ve siyasal üstyapı arasındaki çelişkidir. Aynı çelişki, derinleşmiş ve artmış olarak emperyalizm ve cumhuriyet arasında da vardır. Farklı olan, serbest rekabetten tekелci döneme geçilmesinin, siyasal özgürlüklerin gerçekleştirilmesini daha da güç hale getirmesidir.

Öyleyse kapitalizm, demokrasi ile nasıl uyum sağlar? Lenin bu konuya şöyle açıklık getiriyor; "sermayenin herşeye gücünün yetmesinin dolaylı olarak götürülmesiyle". Bunun da iki ekonomik yöntemi vardır. Bir, doğrudan rüşvet. İki, hükümet ve borsa ittifakı. Kapitalizm, emperyalizm aşamasına yükseldiği zaman ise aynı şey, bu ittifak içinde "borsanın kudretinin daha da artmasıyla" gerçekleştirilir.

Emperyalizm, ömrünü uzatmayı başarırken de bunu siyasal alanda uygun biçimleriyle birlikte gündeme getirir. Bu nedenle, siyasal zor emperyalizmin genel eğilimidir. Yani finans-kapitalin tercihi siyasal gericiliktir. Emperyalist sistem, bunalımını daha derin yaşadıkça, ömrünü uzatabilme yeteneği de gösterebilmektedir. Ancak buna rağmen tarihsel sonuna da yaklaşmaktadır. Bu durumda finans-kapitalin asıl tercihi olan siyasal zor daha çok öne çıkmaya başlar. Burjuvazi bütün gerici özünü sergilemeye başlar.

Böylece burjuva devletin legalitesi, anayasallık yeteneği yitmeye başlar. Yürütme öne fırlar, baskıcı devlet biçimleri daha sık ve yaygın görülmeye başlar ve artık somut bir eğilim halini alır.

Fakat unutulmaması gereken en önemli husus; her ülkedeki devlet biçimlerinin niteliğinde ve demokratizmin ölçüsünde anahtar rol, o ülkedeki sosyalistler ile işçi ve emekçilerin örgütlü yığinsal mücadelesinde kendisini somutlar.

Dünyada işçi sınıfının mücadelesi yukarda anlatılan somut tarihsel zeminde ilerlemektedir. Bu gelişmeler içinde siyasal, ideolojik, toplumsal, kültürel alt-üst oluşları en çok bağrında taşıyan, emperyalist-kapitalist zincirin zayıf halkalarıdır. Zayıf halkalar, emperyalist zincirden kopma eğilimi taşıyan en önemli bölgelerdir.

Dolayısıyla, zayıf halkaların emperyalist zincirden kopma eğilimi güçlü olmasına rağmen, bu kopuş arayışını zorlayan güçlerde, siyasal önderliklerde önemli kırılğanlıklar, umutsuzluklar oluşabilmektedir.

Örnek olsun; Türkiye bir zayıf halkadır ve buna rağmen şu tür tez ve stratejiler yaygın olabilmektedir:

"İşte, sosyalizm için eski (Sovyet tipi) mücadele stratejisi yerine, kapitalizmin giderek silikleştirilip aşılmasını amaçlayan ve bunun için de demokratik mücadeleyi özellikle de katılımcı demokrasiyi temel bir araç olarak gören yeni bir stratejinin (modelin) konulması, başka yararlarının yanısıra bu söz konusu çelişkinin ortadan kaldırılmasının da tek yoludur. Gerçekten bu yeni modele göre ülkenin gelişmesi sosyalizmle çatışmaz, tersine onun gerçekleştirilmesini kolaylaştırır. Ayrıca bu modelde ülkenin geliştirilmesi sadece sermayedar burjuvaziye bırakılmamış, emekçi sınıfların dabunda gittikçe artan bir rol sahibi olmaları öngörülmüştür. Zaten modelin can alacak noktası buradadır. Diğer bir deyişle ülkenin kalkınma-gelişme süreci, aynı zamanda ülkenin sosyalistleşme süreci de olacaktır"(6).

Halbuki, dünya işçi sınıfı mücadelesinin ilerleyişi içinde Türkiye Sosyalist Hareketi de kendisini bir şekilde değerlendirmelidir. Bunu yaparken de, mutlaka Avrupalı ve sosyalist bir kimlik taşımalıdır. Çünkü, Avrupa'nın görece az gelişmiş bölgelerinde marksizmin geleceği, dünyanın diğer bölgelerine göre kıyaslanmayacak kadar daha parlaktır. Bu parlak gelecek, belirli bir sosyalist geleneğin oluşmasına bağlı olduğu kadar, işçi sınıfının devrimci bir misyonu üstlenebilecek öznel ve nesnel niceliklere sahip olabilmesi ile de ba lantılıdır.

Türkiye, Portekiz, Yunanistan, İspanya, Balkanlar, Kıbrıs, İtalya gibi ülkelerdeki sosyalist mücadelenin belirli bir dayanışma ve işbirliği ekolünü yaratması ve bunu teorik-siyasal hatta dönüştürme hülyası ve isteği olmalıdır.

Türkiye bir zayıf halka olarak kopuş dinamiklerine en yatkın ülkelerden birisi olarak önemli bir köşe taşıdır.

1 Mayıs'larda, eskiden "Yaşasın Proleterya Enternasyonalizmi" sloganıyla yürünürdü. Bugünlerde bu slogan, unutulmuş görünüyor. Yeniden sahiplenilmesi gerekiyor; sahipleri vardır.

Proleteryanın dünyadaki mücadelesi yukarda incelenen temelde ilerliyor; ilerlemeye devam edecek. Türkiye sosyalistleri de "eski" doğrularda direnmeye devam ederken dünya devrim sürecindeki onurlu yerlerini almak için, bu coğrafyadaki kararlı marksist duruşlarını sergileyeceklerdir.

NOTLAR

- 1) Sadun Aren, Emperyalizmle Mücadele Sorunu, 1996 Kış, sf. 8
- 2) V.I.Lenin, Rusya'da Kapitalizmin Gelişmesi, Sol Yayınları, 2. Basım, Mart 1988, sf. 50
- 3) Ernest Mandel, Avrupa Meydan Okuyor, Bilgi Yayınevi, sf. 101-102
- 4) age, sf. 101
- 5) Sadun Aren, ağı, sf. 8
- 6) Sadun Aren, ağı, sf. 8

“GERÇEK”İN TELEVİZÜEL TEMSİLİ ÜZERİNE...

Ümit ADAKLI

Eleştirel Kuramın önemli temsilcisi Theodor Adorno, ‘evrensel’ bir tarih düşüncesini sorgularken, “Vahşetten insanca bir hayata giden evrensel bir tarih yoktur ama, sapandan megaton bombaya ulaşan bir tarihin olduğu söylenebilir” (1) diyor. Benzer bir başka yorum da Habermas’a ait. Bilimsel ve teknolojik gelişme ile insanın bilinçlenmesinin (düşünce yeteneğinin gelişmesinin), bunlardan ikincisinin önlenmesine yol açan bir birliktelik içine girdiğini savlamaktadır Habermas da (2). Bu görüşlerdeki tarihsel motifler, öncelikle teknolojik belirlenim çerçevesinde televizyonun tarihine aktarılabilir sanırım. Yazının bulunuşundan gazeteye, oradan radyo, sinema, televizyona ve artık birçoğumuzun çeşitli düzeylerde içine çekildiğimiz internet’e... Ya da giderek *saf enformasyonun* değer kazanıp *tümlüklü bilginin* (ya da ‘büyük anlatılar’ın) değer yitirdiği bir yaşam pratiğine...

Bomba imgesinin, televizyon kanallarındaki yayın akışını, bunun içinde program formatlarını ya da birbirinin içine geçerek kaynaşmış olan “tür”sel motifleri karşılayabileceğini düşünüyorum. Bomba ve bombardıman mecazını, ekran karşısındaki izlerkitle için geliştirilen çok çeşitli ‘göstergeler’ için kullanıyorum. Evet artık gündelik yaşamımız haline gelen televizyonun karşısında her gün, bir çeşit gösterge yahut *imge bombardımanı*’na maruz kalıyoruz...Sözkonusu bombardımanın genelde televizyon, özelde ise haberler açısından ne’liğini irdelemeye çalışacağım bu yazıda;

Her türden sanat/kültür eleştirisi için olduğu gibi televizyon eleştirisi için de çok çeşitli yöntemsel yaklaşımlar söz konusu. Örneğin tür çalışması (genre study) bu yaklaşımlardan birisidir. Sanat ya da kültüre ilişkin yapıtlar ya da yapıntılar, belki de yüzyıllardır kullanılagelen ve kültürel olarak farklılaşabilen türsel motifleri barındırırlar. Örneğin “...bir gün kasabaya tuhaf bir yabancı geldi...” biçiminde başlayan bir anlatı herhalde kimseye yabancı değildir; bu bir türsel *saymacadır*.

Türün kendisinin bir sıradanlık -özgün olmayış- ya da kalitesizlik barındırdığını savunanlar ile, önemli olanın, ürünün hangi türe girdiği değil anlatım biçimi, yöntemi ya da hikaye edilen konu olduğunu savunanların, eleştiri tarihi içindeki mücadelelerinin, çeşitli uğrakları olmuştur. Bu

mücadeleden örneğin, Hollywood filmlerinden kimisinin, yönetmenleriyle bağıntılı olarak aslında tecimsel olmaktan öte bir sanatsal anlam ya da özgünlük taşıdığını öne süren "auteur" kuramı türemiştir. Yukarıdaki örnek -'bir gün kasabaya tuhaf bir yabancı geldi'- birçok Hollywood melodramını ya da westernini olduğu kadar, ünlü İtalyan yönetmen Pier Paolo Pasolini'nin, burjuva yaşamının müthiş bir eleştirisini yaptığı "Teorema"sını da örgütleyen başlangıç motifidir.

Tür kavramının çok çeşitli açılımlarını sıralamak mümkün ancak burada bizim için önemli olan konu, televizyonun, özellikle de en ideolojik formatlardan biri olan haber'in tür'sel özellikleri ve bu formatın nasıl basitçe gerçek'i yansıtmadığının araştırılması olacak. Yani, toplumun ortak duyusunda (*common sense*) çökelmiş olarak bulunan inançlar, değerler veya imgeler, simgeler aracılığıyla işleyen tür kavramının haberlerdeki yüzünü ve ideolojik işlevini tartışacağız.

Gerçekleri İzlemediniz !

Televizyon ve onun birimi sayabileceğimiz programların çeşitli tür'sel saymacalara dayandığını söyleyebiliyoruz, ancak televizyon için tür yerine 'format' sözcüğünü tercih ediyoruz.

Yıllardır, sunumundaki kimi değişikliklerle de olsa, yapısal olarak farklılaşmayan "haberler"i izleyip dururuz. Nedir haberler'in genel karakteri ya da tür'sel saymacası? "Tarafsız/nesnel" biçimde, olan-biten'in aktarılması. İşte tarihsel olarak ortaya çıkış sırasına göre önce yazılı basın, gazetelerin, daha sonra da televizyon haberlerinin "kendiliğinden" ideolojisi dediğimiz şey ya da *tarafsızlık etiği*...

Bu, haberin yapısal yanlılık taşıyan tarafı. Öte yandan belleğimizi biraz yokladığımızda on yıl önceki ile bugünkü haber formları arasında -özellikle sunumu itibarıyla- ne denli fark olduğunu görebiliriz. Yapısal olmasa da bir takım yenilikler/farklılıklar, son zamanlarda ekranlara egemen olmaya başlamış, örneğin bu format iyice "sulandırılmaya" başlamıştır.

Artık haberler eğlence ve magazin programlarını ya da polisiye filmleri aratmamaktadır. Bazı yeni formatlarla öylesine akraba olmuştur ki insana şunu düşündürtebilmektedir: Haberler aslında reality show'ları ya da paparazzi türü programları beslemek için üretiliyor. Şu da söylenebilir: Reality'ler veya paparazziler haberlerin 'yan ürünleridir'.

Ve bütün bunlar, "günümüzün gerçeklikleri" olarak sunulmaktadır. Gerçeklik nosyonunun bunca çekiştirilip her an başka bir olaya yapııştırıldığı başka bir format yok gibidir.

"Doğallaştırılmış" Söylem Olarak Televizyon

"Televizyonun anlamlandırma gücünün büyük kısmı görsel ve belgesel karakterinden kaynaklanır. Televizyonun önermeleri ve açıklamaları, söylemin bu şekilde 'gerçek'e (gözüyle görmenin kanıtına) dayandırılması tarafından alttan alta desteklenir." (3) Yani televizyon kendisini 'doğalcı' bir araç (medium) olarak "satışa" sunar. Ancak onun tipik söylemi, doğalcı değil, *doğallaştırılmış* bir söylemdir. Toplumsal koşulların olumsuzluğunun tanınmasını engelleyen ve bu koşulları tarihin dışında, "değiştirilemez, kaçınılmaz ve doğal" olarak temsil eden bir söylem...

Gerçeklik...Oldukça sorunlu bir kavram. Biz marksistlerin gerçeklik dediğimiz şey temelde bir kaç kapsayıcı tezle açıklanabilir: İnsanlık tarihi, sınıf mücadelelerinin tarihidir; gerçek, bütün'ün bilgisidir; "herşey akar"; proletarya en devrimci sınıftır vb. Ancak bugün ağzınızı bu önermelerle açmayagörün!... Tartışma genellikle görelilik, simulasyon vb. gibi kavramlarla başlayıp, "yeryüzünde ne kadar insan varsa o kadar da ayrı gerçek vardır" savlarına kadar ilerler...Bunların televizyonla ne ilgisi var ? Bakalım:

"Televizyon, gözle görülürün, gerçekliğin tek akılsal söylem alanı haline geldiği bir *görsel kültür* yaratır." (4) Gördüklerimizin ne olduğunu bize sürekli anlatan ve görülenin gerçek olduğuna ilişkin ideolojiye dayanan bir araçtır (*medium*). Olumsuzluk (negativity) en önemli haber değeridir: deprem, skandallar, cinayetler vb. Televizyonun 'şimdi ve burada' olanı sunarken bir de olan-biten'in çoğunlukla olumsuzluk içermesinin, izleyicide sürekli bir panik duygusu yaratacağını savlayan Mahmut Mutman "eğer televizyon haberlerinin her söylediğine harfi harfine inansaydık" böyle olurdu diyor. Demek ki televizyona körü körüne inanmıyoruz ya da aslında sürekli bir panik halinde yaşıyoruz (5).

Alvin Gouldner'a göre, "Televizyon haberleri, olayları bağlamından koparan nesnel ama birbiriyle bağlantısız olguların ve olayların bir toplamından ibarettir. Haberler yanlış bilinç değil, enformasyonu anlamlı bir bütünlük haline getirme yeteneksizliği yaratır (6). Araya giren sunucunun, dehşet dolu sahnelerin ardından gülümseyerek "Evet sayın seyirciler şimdi de sırada..." deyip bir başka habere geçişi, haberlerin bir *toplam* olduğu savını desteklediği gibi, yabancılaşma nosyonunun "gözle görülür" bir kanıtıdır.

Haber söylemi içerisinde varolan iktidar ilişkilerinin (dine, cinsiyete, ırka vb ilişkin ayrımcılığın örneğin) sürekli olarak yeniden kurulduğunu görmek mümkündür. Basındaki haber metinlerinin kapalı söylemsel alanı, televizyon

haberlerinin alımlanmasının gelenekselleşmiş kodu olan "görünen gerçektir" anlayışı sonucu genişler, katmerlenir (7).

Ancak, buraya kadar söylenenlerden televizyon haberlerinin belirli kapanmaları destekleyebilen söyleminin hiçbir biçimde kırılmayacağı anlamı çıkarılmamalıdır. (Yoksa devrim umutlarımızı da bir kenarda bırakmamız gerekirdi.) Sovyet dilbilimcilerden Volosinov'a ve Bakthin'e göre dilin çokanlamlı (*polysemic*) doğası ve çokvurgululuğu (*multiaccentuality*), "dilde sınıf mücadelesini" de gündeme getirmektedir. Örneğin 'devrim' sözcüğü eğer gerçek devrimciler içini dolduramazsa reklam metinlerini ya da siyasilerin söylemlerini süslemeyi sürdürecektir. Burada bir gösterge olarak "devrim" bir savaşım nesnesi haline gelebilmektedir.

Bu Yazı Burada Bitmez !

Televizyonun ve özellikle haberlerin, *etkileri* yerine, gerçekliği nasıl *kurduğuna* bakmayı seçen eleştirel bir yaklaşım, katmanlaşmış (*stratificated*) dilsel kurguları, devrimci bir kurguyu olanaklı kılabilecek bir sökmeye (*dearticulation*) olanak tanımaktadır.

Böylesi bir mücadele ne televizyon ekranlarında, dükkan camlarını kır-dıkları için anarşist/terörist ve mülkiyet düşmanı olarak sunulan göstericilerin toptan reddine; ne de "işte varoşların gerçeği" biçimindeki ucuz sosyolojiye sığmayacak bir evrene sahip olacaktır, olmalıdır.

Öte yandan, hem Nazım Hikmet belgeseli diye sunulanın bir başka *tarihyazını* olduğunu (elbette bu tarihyazımının faili, günümüzün burjuva medyasıdır) hem de Che Guevera'nın, reklamına nesne olduğu Peugeot marka arabalarla herhangi bir ilişkisi olamayacağını ortaya koyabilecektir bu mücadele... Nazım'ın da Che'nin de doğrudan ilişkili olduğu kavramlara, mesela sosyalizme, mesela marksizme, mesela devrime hakkını verebilmek ise, siyasal olduğu kadar kültürel düzeyde de gerçek devrimcilerin mücadelesini gerektiriyor.

NOTLAR

1. Orhan KOÇAK, *Max Horkheimer ve Frankfurt Okulu*, içinde: HORKHEIMER, Max, *Akıl Tutulması*, çev. Orhan KOÇAK, Ayrıntı Y., 1990, İstanbul
2. OSKAY, Ünsal, **19. Yüzyıldan Günümüze Kitle İletişiminin Kültürel İşlevleri-Kuramsal Bir Yaklaşım**, A.Ü.SBF Yayınları, 1982, Ankara, s. 253.
3. HALL, Stuart, *İdeolojinin Yeniden Keşfi: Medya Çalışmalarında Baskı Altında Tutulmanın Geri Dönüşü*, içinde: **Medya İktidar İdeoloji**, der. ve çev. Mehmet KÜÇÜK, Ark Yayınevi, 1994, Ankara, s.83.
4. SHOLLE, David, *Eleştirel Çalışmalar: İdeoloji Kuramından İktidar/Bilgi'ye*, çev. Mehmet KÜÇÜK, A.Ü. BYYO, YILLIK, 1989-1990, s.149-187.
5. MUTMAN, Mahmut, *Televizyonu Nasıl Sorgulamalı*, **Toplum ve Bilim**, Sayı: 67-Güz-1995, s. 26-76.
6. GOULDNER, A., **The Dialectic of Ideology and Technology**, Oxford University Press, 1976, New York, anan: SHOLLE, David, a.g.e.
7. Haberde "yapısal yanlılık" konusuyla ilgili olarak bkz. İNAL, Ayşe, *Yazılı Basın Haberlerinde "Yapısal" Yanlılık Sorunu*, **Toplum ve Bilim**, Sayı: 67-Güz-1995, s.76-111.